

EUROOPPA SEISOO OMILLA JALOILLAAN

Sisäinen yhtenäisyys EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan tavoitteena

Heidi Sanevuori

Pro gradu -tutkielma

Yleinen valtio-oppi

Turun yliopisto

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Kevät 2021

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaan tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TIIVISTELMÄ

TURUN YLIOPISTO

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta / Valtio-opin laitos

SANEVUORI, HEIDI: Eurooppa seisoo omilla jaloillaan. Sisäinen yhtenäisyys EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan tavoitteena

Tutkielma, 72 s.

Valtio-oppi

Kesäkuu 2021

Tutkielmani käsittelee Euroopan unionin yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa sisäisen yhtenäisyyden ilmentäjänä ja keinona vastata EU:n kohtaamiin haasteisiin. Tavoitteeni on osoittaa, kuinka ulkopoliittisella puheella pyritään tukemaan EU:n integraatiokehitystä ja korostamaan EU:n sisäistä yhtenäisyyttä. Hypoteesini on, että yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa vahvistamalla pyritään syventämään unionin sisäisiä suhteita ja EU:n integraatiota.

Teoreettinen viitekehykseni koostuu Euroopan unionin integraatiota, monitasoista toimijuutta, ja ulkopoliittikan analyysia koskevasta kirjallisuudesta. Käsittelemäni aineisto koostuu ensisijaisesti teksteistä, joissa määritellään Euroopan unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tavoitteita ja luodaan oikeutusta niiden käyttöönotolle. Primaariaineistoani ovat EU:n ulko- ja puolustuspoliittinen globaalistrategia ja sen toimeenpanoraportit; Euroopan puolustuksen tulevaisuus –pohdinta-asiakirja; sekä komission puheenjohtajan Jean-Claude Junckerin vuosina 2015–2018 pitämät Unionin tila -puheet.

Tutkimustyöni olen suorittanut käyttäen laadullista analyysia. Tutkimusmetodeista olen valinnut käytettäväksi temaattisen analyysin ja diskurssianalyysin, jotka soveltuvat sekä kirjallisten lähteiden että puheaktien analysointiin. Diskurssianalyysin perusteella perehdyn erityisesti EU:n yhtenäisyyttä korostavaan kielenkäyttöön, ja prosesseihin, joilla pyritään legitimoimaan integraation prosesseja.

Temaattisen analyysin avulla olen kartoittanut lähdemateriaaleissani usein toistuvia elementtejä sekä pääasiallisia teemoja. Diskurssien järjestämisessä olen käyttänyt apuna ulkopoliittikan tutkimuksen ja EU:n integraation kannalta olennaisia määritelmiä. Näiden perusteella olen ryhmitellyt aineistossa esiintyvät diskurssit seuraavasti: ulkopoliittikan tavoitteita ja toimijuutta kuvaavat diskurssit; eurooppalaisen identiteetin rakentumista ja arvoja kuvaavat diskurssit; unionin turvallisuutta korostavat diskurssit, sekä EU:n yhtenäisyyttä legitimoivat diskurssit.

Lopuksi esittelen lukijalle työni tärkeimmät löydökset ja johtopäätökset.

Asiasanat: Euroopan unioni, integraatio, ulko- ja turvallisuuspolitiikka

Sisälllys

1. Johdanto.....	1
1.1. Tutkimuksen kulku ja tutkimuskysymykset	3
1.2. Keskeiset käsitteet	4
2. Ulkopolitiikka Euroopan unionissa.....	7
2.1. Ulkopolitiikan tutkimus.....	7
2.2. Ulkopolitiikan toimijat Euroopan unionissa.....	10
2.3. EU:n ulkopolitiikan tavoitteet ja välineet	12
3. Euroopan integraatio	15
3.1. Euroopan integraatioteoriat	15
3.1.1. Neofunktionalismi.....	16
3.1.2. Intergovernmentalismismi	18
3.1.3. Sosiaalinen konstruktivismi.....	20
3.2. Integraatioteorioiden suhde ulkopolitiikkaan	22
3.3. Disintegraatio Euroopan unionissa	25
4. Kielelliset lähestymistavat.....	29
4.1. Temaattinen analyysi.....	29
4.2. Diskurssianalyysi	30
4.3. Aineiston esittely	32
4.3.1. EU:n ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia	32
4.3.2. Pohdinta-asiakirja Euroopan puolustuksen tulevaisuudesta.....	34
4.3.3. Unionin tilaa käsittelevät puheet vuosina 2015–2018	35
4.4. Tutkimuksen toteutus.....	36
5. Yhtenäinen Eurooppa ulko- ja turvallisuuspolitiikan tavoitteena.....	39
5.1. Keskeiset diskurssit	40
5.2. Ulkopolitiikan tavoitteita ja toimijuutta kuvaavat diskurssit.....	41
5.2.1. EU:n uskottava toimijuus	43
5.2.2. EU luotettavana kumppanina kansainvälisessä järjestelmässä	46
5.3. Arvodiskurssit ja eurooppalaisen identiteetin rakentuminen	47
5.3.1. Arvodiskurssit.....	47
5.3.2. Eurooppalaisen identiteetin rakentuminen.....	50
5.4. Unionin turvallisuutta korostavat diskurssit	51
5.4.1. Turvallisuusdiskurssit	53
5.4.2. Kriisidiskurssit.....	56

5.4. Unionin yhtenäisyyttä legitimoivat diskurssit.....	61
5.4.1. Institutionaalista yhtenäisyyttä tavoittelevat diskurssit.....	62
5.4.2 Integraation syventämistä tavoittelevat diskurssit.....	66
6. Johtopäätökset.....	69
7. Lähteet	73

Lyhenteet

CARD	Puolustuksen koordinoitu vuosittainen tarkastelu
EUGS	Euroopan unionin globaalistrategia
EUH	Euroopan ulkosuhdehallinto
EUVL	Euroopan unionin virallinen lehti
MPCC	Sotilaskriisinhallinnan suunnittelu- ja toteutusvoimavara
PTK	EU:n neuvoston poliittisten- ja turvallisuusasioiden komitea
PRY	Pysyvä rakenteellinen yhteistyö
SEU	Sopimus Euroopan unionista
SEUT	Sopimus Euroopan unionin toiminnasta
SOTEU	Puhe unionin tilasta
YUTP	Yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka
YTPP	Yhteinen puolustus- ja turvallisuuspolitiikka

Kuviot

Kuvio 1. Ulkopoliitiikan kokonaisprosessi, Hakovirta 1981.

Kuvio 2. Integraatioteorioiden suhde ulkopoliitiikkaan.

Kuvio 3. Diskurssien järjestäminen teemoittain.

1. Johdanto

Monet kansallisvaltioiden kohtaamista haasteista ovat luonteeltaan ylikansallisia, ja niiden ratkaisuja voidaan etsiä kansallisten toimintatapojen ulkopuolelta ja rajat ylittävästä yhteistyöstä. Euroopan unioni on alkuajoistaan alkaen ollut rauhanprojekti, jonka syventynyt integraatio on muokannut hiili- ja teräsyhteistyöstä yhteiskauppa-alueeksi ja voimakkaaksi taloudelliseksi toimijaksi. Viime vuosina syvenevä integraatio on kuitenkin saanut rinnalleen disintegraation sävyjä, ja EU-kriittisyys on noussut jäsenvaltioiden sisällä.

Euroopan komission puheenjohtaja Jean-Claude Juncker määritteli tulevan komissionsa poliittiset suuntaviivat puheessaan Euroopan parlamentille heinäkuussa 2014. Tällöin hän korosti erityisesti ulko- ja turvallisuuspolitiikan merkitystä Euroopan unionille, ja "EU maailmannäyttämöllä - vahvempi maailmanlaajuinen toimija" nimettiin yhdeksi komission prioriteeteista. Kansainvälisen toimijuuden tarpeellisuutta komission painopistealueena perusteltiin esimerkiksi Ukrainan kriisillä sekä Lähi-Idän levottomuuksilla. Pehmeän vallankäytön välineiden rinnalle esitettiin mahdollisuus EU:n puolustusvalmiuksien yhdistämiselle, ja komission tavoitteisiin sisällytettiin ajatus vahvemmassa EU:n ulkopoliitikasta.¹

Aloittaessaan toimikautensa 1. marraskuuta 2014 Juncker totesi, etteivät Euroopan haasteet voi odottaa, korostaen uuden alun merkitystä Euroopalle. Junckerin komissio aloitti toimintansa kriisien ympäröimänä, eivätkä nämä haasteet juurikaan helpottaneet toimikauden (2014–2019) edetessä. Ulkoisten haasteiden lisäksi Euroopan unioni on kärsinyt sisäisistä vaikeuksista. Unionin tilaa käsittelevissä puheissaan komission puheenjohtaja Juncker on todennut Euroopan unionin haasteiksi esimerkiksi Eurokriisin, Ukrainan kriisin, maahanmuuttokriisin, ilmastonmuutoksen, populististen puolueiden nousun, sekä Ison-Britannian eron EU:sta. Vastauksena näihin kriiseihin Juncker on unionin tilaa käsittelevissä puheissaan peräänkuuluttanut tarvetta johtajuudelle, sekä vahvemmalle ja yhtenäiselle unionille, joka suojelee, tarjoaa mahdollisuuksia, ja puolustaa.²

¹ Euroopan komissio, lehdistötiedote 1.11.2014; Juncker, puhe Euroopan parlamentille 15.7.2014.

² Juncker 2015–2018, unionin tilaa käsittelevät puheet.

Vuosina 2014–2019 EU:n yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikka on kehitetty harppauksin. Puitteet turvallisuuspolitiikan uudistamiselle laadittiin jo vuonna 2009 voimaan astuneessa Lissabonin sopimuksessa. Viime vuosina tietä ovat viitoittaneet vuonna 2016 julkaistu Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia *'Jaettu näkemys, yhteinen toiminta: vahvempi Eurooppa'*, jossa määriteltiin EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan tavoitteet ja prioriteetit, sekä EU:n puolustusyhteistyön vahvistaminen ja pysyvän rakenteellisen yhteistyön aloittaminen vuonna 2017. Pysyvän rakenteellisen yhteistyön tavoitteena on yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan sekä puolustusyhteistyön kehittäminen Euroopan unionissa.³

Maaliskuussa 2017 komissio julkaisi Euroopan tulevaisuutta käsittelevän valkoisen kirjan. Valkoinen kirja nimeää tulevaisuuden haasteita Euroopan unionille, ja esittää erilaisia skenaarioita niihin vastaamiseksi. Valkoista kirjaa täydentämään julkaistiin temaattiset pohdinta-asiakirjat Euroopan sosiaalisesta ulottuvuudesta; globalisaation hallinnasta; talous- ja rahaliiton syventämisestä; EU:n rahoituksen tulevaisuudesta; sekä EU:n puolustuksen tulevaisuudesta. Valkoisen kirjan tarkoituksena oli avata keskustelu unionin tulevaisuudesta ja edistää vuorovaikutusta yhteisen tulevaisuuden kannalta keskeisistä aiheista.⁴

Tammikuussa 2020 toimintansa aloitti Euroopan komission puolustusteollisuuden ja avaruusasioiden pääosasto, joka vastaa Euroopan komission toimista puolustusteollisuuden ja avaruusasioiden alalla. Pääosaston tarkoituksena on puolustusteollisuuden kilpailukyvyyn ja innovoinnin ylläpitäminen, sekä puolustuksen teollisen ja teknologisen kehityksen varmistaminen Euroopan unionissa.⁵

Yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka on nopeasti kehittyvä politiikanala Euroopan unionissa, ja yksi Junckerin komission prioriteeteista. Opinnäytteessäni tarkastelen sitä, millainen rooli yhteisellä ulko- ja turvallisuuspolitiikalla, sekä siitä käytetyllä retoriikalla on Euroopan unionin sisäisen yhtenäisyyden vahvistamisessa.

³ Euroopan unionin neuvosto 2019. Euroopan turvallisuus- ja puolustusyhteistyö.

⁴ Euroopan komissio 2017. Valkoinen kirja Euroopan tulevaisuudesta.

⁵ Euroopan komissio 2020. Puolustusteollisuuden ja avaruusasioiden pääosasto.

1.1. Tutkimuksen kulku ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni käsittelee Euroopan unionin yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa sisäisen yhtenäisyyden ilmentäjänä ja keinona vastata EU:n sisäisiin kriiseihin. Tavoitteeni on osoittaa, kuinka ulkopoliittisella puheella pyritään tukemaan EU:n integraatiokehitystä ja vahvistamaan kuvaa EU:n sisäisestä yhtenäisyydestä.

Hypoteesini perusteella olen muotoillut seuraavan tutkimuskysymyksen:

”Millä tavoin EU:n sisäisen yhtenäisyyden tavoite heijastuu sen yhteisestä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta käytettävään retoriikkaan?”

Teoreettinen viitekehükseni muodostuu Euroopan unionin integraatiota, EU:n monitasoista toimijuutta, ja ulkopoliitiikan analyysia koskevasta kirjallisuudesta. Tutkielmani aluksi taustoitan Euroopan unionin ulkopoliitiikan erityispiirteitä, syventyen siihen, mitä EU:n ulkopoliitiikka on, ja kuinka sitä voidaan tutkia. Tarkastelen erityisesti EU:n roolia ulkopoliittisena toimijana, johon vaikuttavat niin jäsenvaltioiden tavoitteet kuin EU:n lisääntynyt strateginen autonomia. Lisäksi esittelen ulkopoliittista päätöksentekoprosessia sekä ulkopoliitiikan toimijoita Euroopan unionissa.

Tutkielmani painottaa EU:n integraation ja sisäisen yhtenäisyyden tavoitetta, sekä sen heijastumista yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Integraatioteoriat muodostavatkin opinnäytteeni keskeisen teoriapohjan. Luvussa kolme esittelen klassisista integraatioteorioista neofunktionalismin ja intergovernmentalismin, sekä sosiaalisen konstruktivismin, joka ei ole varsinainen integraatioteoria, mutta joka on vakiinnuttanut asemansa integraatioteorioiden rinnalla. Lisäksi tarkastelen integraatioteorioiden suhdetta ulkopoliitiikkaan. Integraatioteorioiden ohien olen sisällyttänyt disintegraatiota käsittelevän alaluvun, sillä pidän EU:ssa tapahtuneita eriytymisen prosesseja kimmokkeena integraation syventämiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kautta.

Teorialukujen jälkeen esittelen käyttämäni tutkimusmenetelmät sekä tutkimusaineiston luvussa neljä. Tutkimustyöni suoritan käyttäen laadullista analyysia. Tutkimusmetodeista olen valinnut käytettäväksi temaattisen analyysin ja diskurssianalyysin, jotka soveltuvat sekä kirjallisten lähteiden että puheaktien analysointiin. Diskurssianalyysin avulla perehdyn

erityisesti EU:n yhtenäisyyttä korostavaan kielenkäyttöön, ja prosesseihin, joilla pyritään vahvistamaan EU:n legitimizeettia ja perustelemaan integraation merkitystä jäsenvaltioille. Aineistosta nousevia elementtejä olen järjestänyt teemoittain, pyrkien luomaan koherentin kuvan EU:n haasteista ja mahdollisuuksista, Junckerin komission sisä- ja ulkopoliittisista tavoitteista, sekä Euroopan integraation tulevaisuuden näkymistä.

Käsittämäni aineisto koostuu ensisijaisesti materiaaleista, joissa määritellään Euroopan unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tavoitteita ja luodaan oikeutusta niiden käyttöönnotolle. Primaariaineistoani ovat EU:n ulko- ja puolustuspoliittinen globaalistrategia ja sen toimeenpanoraportit; Euroopan puolustuksen tulevaisuus –pohdinta-asiakirja; sekä komission puheenjohtajan Jean-Claude Junckerin vuosina 2015–2018 pitämät unionin tilaa käsittelevät puheet. Näiden lisäksi käytän aineistona Euroopan parlamentin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan täytäntöönpanoa koskevia raportteja, sekä neuvoston päätelmiä EU:n globaalistrategian täytäntöönpanosta turvallisuus- ja puolustuspolitiikan alalla.

Analyysiluvussa nostan esille aineistosta nousseita keskeisiä teemoja ja diskursseja, joissa korostetaan yhtenäisyyden ja integraation merkitystä EU:n tulevaisuudelle erityisesti ulko- ja turvallisuuspoliittisessa puheessa. Pohdin, millä keinoin unionin sisäpoliittisia tavoitteita pyritään tuomaan osaksi EU:n yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, ja kuinka politiikkojen yhtenäistämiseksi haetaan oikeutusta EU:n jäsenvaltioilta. Tutkielman lopuksi esittelen työni tulokset sekä keskeiset johtopäätökset.

1.2. Keskeiset käsitteet

Työni kannalta keskeisiä käsitteitä ovat integraatio, legitimizeetti, ja toimijuus. Euroopan integraatiolla tarkoitetaan yleensä prosesseja, joissa uudet valtiot liittyvät Euroopan unionin jäseniksi, tai joissa valtaa siirretään kansallisilta toimijoilta ylikansallisille instituutioille.

Ernst B. Haas kuvaa integraatiota seuraavasti:

”Poliittinen integraatio on prosessi, jossa kansallisten toimijoiden lojaliteetit ja odotukset suuntautuvat uusiin ylikansallisiin yksiköihin, ja valtaa siirretään kansallisilta toimijoilta niiden yläpuolisille poliittisille yhteisöille.”⁶

Lisääntynyt integraatio ei kuitenkaan rajaudu koskemaan ainoastaan vallan siirtoa ylikansallisille toimijoille, vaan syvenevää yhteistyötä tapahtuu myös valtioidenvälisesti. Euroopan integraatiota ja sen eri muotoja käsitellen tarkemmin luvussa kolme.

Toimijuus tarkoittaa kykyä ja mahdollisuutta toimia aktiivisesti ja tarkoitushakuisesti kansainvälisten suhteiden kentällä. Kansainvälisten suhteiden oppialalla toimijoista puhuttaessa viitataan yleensä kansallisvaltioihin, mutta toimijuuden käsite on laajentunut koskemaan myös muita entiteettejä, kuten Euroopan unionia. Toimijuus edellyttää entiteetiltä sekä autonomiaa että sisäistä yhtenäisyyttä. Lisäksi toimijuus edellyttää tiettyjä perusominaisuuksia, jotka Sjöstedt kiteyttää toimijuuden edellyttämää kyvykkyyttä koskevassa määritelmässään seuraavasti:

”Toimijan tulee olla kykeneväinen artikuloimaan intressejään ja mobilisoimaan resursseja yhteisten päämäärien saavuttamiseksi, sekä olla kykeneväinen päätöksentekoon myös kiireellisissä olosuhteissa.”⁷

Konstruktivistisessa kansainvälisten suhteiden teoriassa toimijuutta määrittävät sekä sisäiset että ulkoiset rakenteet. Sisäisillä rakenteilla tarkoitetaan sisäistä järjestystä, kuten lakeja ja toimijoita, ja ulkoisilla rakenteilla sosiaalista kontekstia sekä olosuhteita. Wendtin mukaan kaikille toimijoille yhteistä on päämääräsuuntautuneisuus, sekä ymmärrys omasta toiminnasta, ja toiminnan mahdollisista seurauksista. Lisäksi toimijoilla on kyky reflektoida ja muokata omaa käyttäytymistään, sekä mahdollisuudet ja valmiudet päätöksentekoon.⁸

Legitimiteetti voidaan Weberin klassisen määritelmän mukaan ymmärtää uskomuksena vallankäytön oikeutukseen. Legitimiteetin ytimessä ovat poliittinen identiteetti ja kuuluvuus, jotka luovat perusteet olemassaolon oikeutukselle. Euroopan unionin legitimiteetistä puhuttaessa mielenkiinnon kohteena ovat perinteisesti olleet EU:ssa

⁶ Haas 2004, 16, alkuperäinen lainaus vuodelta 1958; ja Haas 1971, 608.

⁷ Sjöstedt 1977, 16.

⁸ Wendt 1987, 359.

tapahtuvat päätöksentekoprosessit ja niiden lopputulemat. Nykyään huomio kiinnittyy yhä useammin EU:n olemassaolon legitimizeettiin ylivaltiollisena toimijana ja suhteessa sen jäsenvaltioiden suvereniteettiin.⁹

Legitimointiaktit ovat päämääräsuuntautuneita prosesseja, joilla pyritään vahvistamaan tukea poliittiselle regiimille. EU:n tapauksessa nämä yhteisöä ja identiteettiä korostavat legitimointiprosessit ovat tapahtuneet usein vastareaktiona kriiseihin, mikä toimii perusteluna myös omalle kysymystenasettelulleni.¹⁰ Euroopan yhtenäisyyttä tavoittelevat puheet ja tekstit korostavat yhteisen arvopohjan merkitystä eurooppalaiselle identiteetille, mitä tuodaan esille myös käsittelemässäni aineistossa. Analysoimissani materiaaleissa korostetaan yhteisten arvojen merkitystä Euroopalle ja luodaan näin yhteenkuuluvuuden tunnetta ja perusteluja sille, mikä erottaa Euroopan sen ulkopuolisista toimijoista.

Seuraavassa luvussa muodostan kokonaiskuvan Euroopan unionin ulkopoliittikan tavoitteista, toimijoista ja päätöksentekoprosesseista. Esittelen lukijalle EU:n monitasoisen päätöksentekojärjestelmän, ja taustoitan sitä, kuinka EU:n yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa on kehitetty unionin ja jäsenvaltioiden toimesta. Lisäksi käsittelem ulkopoliittikan tutkimuksen teoriaperinnettä, ja syvennyn siihen, millaisista lähtökohdista Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa voidaan tutkia.

⁹ Pansardi ja Battezzorre 2018, 856–857.

¹⁰ Pansardi ja Battezzorre 2018, 856–857.

2. Ulkopoliittika Euroopan unionissa

Tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen muodostavat integraatioteoriat ja ulkopoliittikan teoriat. Ulkopoliittikan teoriat tarjoavat näkökulmia siihen, millaisena toimijana Euroopan unioni näyttäytyy kansainvälisessä järjestelmässä. Lisäksi ne auttavat ymmärtämään millaisia mahdollisuuksia ja rajoituksia EU:lla on ulkopoliittisena toimijana, erityisesti sen suhteessa jäsenvaltioihin. Tässä luvussa esittelen työni kannalta olennaisia lähestymistapoja ulkopoliittikan tutkimukseen, sekä EU:n ulkopoliittikan keskeiset toimijat, päätöksentekoprosessit ja tavoitteet. Tätä taustaa vasten peilaan myöhemmin tutkimusaineistosta havaittavia EU:n ulkopoliittikkaa ja EU:n toimijuutta käsitteleviä diskursseja.

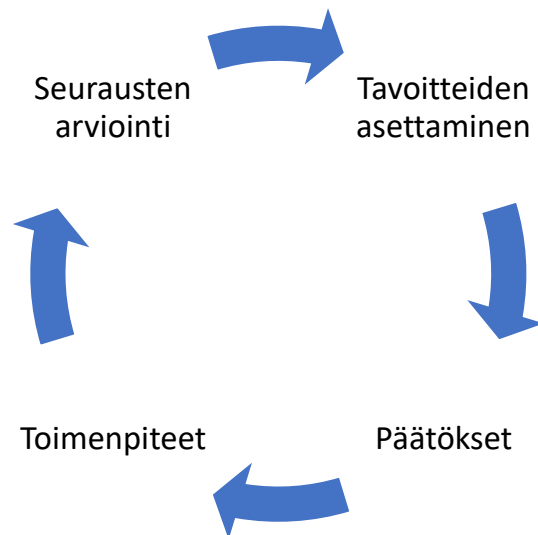
2.1. Ulkopoliittikan tutkimus

Ulkopoliittikan tutkimusta käsittelevässä luvussa syvennyn perinteisiin ulkopoliittikan teorioihin ja käsittelen Euroopan unionia kansainvälisenä toimijana suhteessa sen ulkopoliittisiin toimintaedellytyksiin. Hakovirta esittää ulkopoliittikan tutkimukselle kaksi perustehtävää, jotka ovat ulkopoliittikan ilmiöiden järjestäminen ja luokittelu, sekä sellaisten teorioiden ja mallien rakentaminen, joiden avulla voidaan selittää ja tulkita todellisuutta. Lisäksi ulkopoliittikan tutkimusta voidaan käyttää apuna mahdollisten ulkopoliittisten kehityskulkujen ennustamisessa ja niiden hallinnassa.¹¹

Hakovirran mukaan ulkopoliittikan kokonaisprosessia voidaan kuvata kiertokulkuna, joka käsittää tavoitteiden asettamisen, päätöksenteon, sekä toimenpiteet ja niiden seurausten arvioinnin. Ulkopoliittikan kokonaisprosessi alkaa päämäärien asettamisella. Päämäärät ja tavoitteet ovat sellaisia toivotun ympäristön kuvauksia, joita ulkopoliittikalla pyritään saamaan aikaan. Päätökset ovat valintoja erilaisten keinojen tai toimintatapojen välillä, joita käytetään tämän toivotun tilan saavuttamiseksi. Toimenpiteet ovat näistä päätöksistä seuraavia konkreettisia tai verbaalisia tekoja, ja seuraukset toimenpiteiden vaikutuksia. Hankkeet ovat kaikkea edellistä sisältäviä prosesseja, jotka alkavat ympäristössä tapahtuvista toimintaa vaativista tilanteista. Näiden seurauksena syntyvien tai muiden

¹¹ Hakovirta 1981, 57–58.

ympäristön tilassa tapahtuvien muutosten johdosta kokonaisprosessissa palataan päämäärien asettamiseen. Tätä havainnollistan kuviossa yksi.¹²

Kuvio 1. Ulkopolitiikan kokonaisprosessi, Hakovirta 1981.

Ulkopolitiikan tutkimuksessa voidaan hyödyntää myös ulkopolitiikan analyysikehystä. Ulkopolitiikan analyysikehys on päätöksentekoteoreettinen lähestymistapa, jossa ulkopolitiikan selittäjänä pidetään kansainvälisten tekijöiden ohella myös valtion sisäisiä seikkoja. Snyderin ym. analyysikehyksessä huomioidaan valtion sisäinen ja ulkoinen ympäristö; yhteiskuntarakenne ja käyttäytymiskulttuuri; sekä toiminta ja päätöksenteko.¹³ Perinteinen ulkopolitiikan analyysi on luonteeltaan valtiokeskeistä, mutta Snyder ym. korostavat, että valtio sellaisenaan ei ole tutkimuksen kohteeksi soveltuva entiteetti, sillä sen toimijuus muodostuu osiensa summasta. Tämä suhtautumistapa korostaa inhimillisten päätöksentekijöiden merkitystä ulkopoliittisissa prosesseissa.¹⁴

Snyderin ym. mukaan valtioiden toiminnan ja sen myötä niiden harjoittaman ulkopolitiikan tutkimus on mahdollista vain ymmärtämällä niiden taakse kätkeytyvien yksilöiden toimintaa. Ulkopoliittisella kentällä näyttäytyvät valtioiden toimet ovat seurausta sen päätöksentekijöiden valinnoista, ja tällä periaatteella valtio on yhtä kuin sen

¹² Hakovirta 1981, 57–58.

¹³ Hakovirta 1981, 21.

¹⁴ Hudson 2002, 3–4.

päätöksentekijät. Nämä toimijat taas tekevät päätöksiä sen perusteella, millainen heidän näkemyksensä maailmasta on. Valtioiden toiminta perustuukin sille, kuinka niiden päätöksiä tekevät yksilöt arvioivat kulloisenkin tilanteen, ja sen edellyttämät reaktiot. Yksilöiden merkitystä päätöksenteossa korostava lähestymistapa luo pohjan konstruktivistiselle ulkopolitiikan tutkimukselle. Kulttuuriset tekijät ja sosiaaliset konstruktiot vaikuttavat yksilöiden tekemiin päätöksiin, joten niillä on olennainen merkitys myös ulkopolitiikan muotoutumisessa. Ympäröivä kulttuuri muokkaa yksilöiden arvomaailmaa, mikä voi heijastua laajemmalle yhteiskuntaan, ja luoda näin käsityksen yhteisön yhteisestä arvopohjasta.¹⁵

Konstruktivistisesta ulkopolitiikan tutkimuksesta käsin Euroopan unionia voidaan tarkastella valtioon verrattavana toimijana, sillä sen toimintalogiikka on samankaltainen. Edellä kuvatun mukaisesti tutkimuksen keskiöön voidaan nostaa päätöksentekijöiden motiivit sen sijaan, että toimenpiteiden ajateltaisiin nousevan instituutioiden tarpeista tai tavoitteista. Euroopan unionin kontekstissa päätöksentekijöiden joukko on monisyisempi ja moniäänisempi kuin perinteisessä kansallisvaltiossa, ja siihen voivat vaikuttaa keskenään kilpailevat tavoitteet ja motiivit. Tarkasteltaessa Euroopan unionia kansainvälisenä toimijana on syytä huomioida sen taustalla olevat kansalliset intressit. Vaikka eurooppalainen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka on syventynyt ja yhdenmukaistunut, on jäsenvaltioilla edelleen toisistaan poikkeavia ulkopoliittisia tavoitteita. Lisäksi jäsenvaltioihin voi kohdistua erilaisia turvallisuusuhkia, jotka vaikuttavat niiden ulko- ja turvallisuuspoliittisiin prioriteetteihin.¹⁶

Ulkopolitiikan analyysin tukena voidaan käyttää kuutta peruskysymystä:

1. Keitä ovat ulkopolitiikan tekijät eli aktorit?
2. Millaiseksi ulkopolitiikan päätöksentekoprosessia voidaan kuvailla?
3. Millaisia asioita ulkopolitiikan agendalle nostetaan?
4. Millaisilla välineillä ulkopoliittikkaa toteutetaan?
5. Millaisessa kontekstissa ulkopoliittikkaa toteutetaan?
6. Mitkä ovat ulkopoliittisen päätöksentekoprosessin lopputulemat?¹⁷

¹⁵ Hudson 2002, 5.

¹⁶ Kirchner 2007, 113.

¹⁷ White 2004, 5.

Näiden kysymysten avulla pyrin muodostamaan kokonaiskuvan Euroopan unionin ulkopolitiikasta. EU:n ulkopolitiikan tekijöitä ja päätöksentekoprosessia kuvaan tarkemmin seuraavaksi. Tämän jälkeen esittelen EU:n ulkopolitiikan tärkeimmät tavoitteet ja välineet niiden saavuttamiseksi. Ulkopolitiikan kontekstiin ja ulkopolitiikan agendalle nostettaviin aiheisiin palaan aineiston analyysia koskevassa kappaleessa. Ulkopoliittisen päätöksentekoprosessien lisäksi mielenkiintoni kohdistuu EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan merkitykseen integraation välineenä ja unionin sisäpoliittisena kysymyksenä.

2.2. Ulkopolitiikan toimijat Euroopan unionissa

Euroopan unionin multilateralismi tulee näkyväksi erityisesti EU:n yhteisessä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Monitasoista hallintoa voidaan kuvata päätöksentekojärjestelynä, jossa valta on jakautunut poliittisesti suvereenien, mutta keskinäisriippuvaisten toimijoiden välillä. Schmitterin mukaan järjestelmän suosio voi perustua siihen, että monitasoinen toimijuus nähdään melko neutraalina menettelynä, jossa valtaa ei siirretä suoraan ylikansalliselle toimijalle. Monitasoinen hallinto edellyttää jatkuvaa vuoropuhelua toimijoiden kesken ja päätökset sitovat sen kaikkia osapuolia.¹⁸

Sopimus Euroopan unionista (SEU) tai tavallisemmin Maastrichtin sopimus allekirjoitettiin 7. Helmikuuta 1992 Maastrichtissa, ja se astui voimaan 1. marraskuuta 1993. Maastrichtin sopimuksessa jäsenmaat myöntivät eurooppalaistamaan ja yhdenmukaistamaan politiikkojaan, mikäli päätösvalta säilyy jäsenmaiden hallituksilla ja hallitustenvälisessä yhteistyössä. Maastrichtin sopimuksessa unionin toimivalta luokiteltiin kolmeen ryhmään eli pilariin, jotka ovat Euroopan yhteisö, yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka (YUTP) sekä yhteistyö oikeus- ja sisäasioissa.

Maastrichtin sopimuksen pilarimallista luovuttiin Lissabonin sopimuksessa, jonka oli määrä selkeyttää EU:n toimivaltaa. Lissabonin sopimus juurrutti käyttöön duaalimallin, jossa päätöksenteko tapahtuu politiikanalasta riippuen joko ylikansallisella tai hallitustenvälisellä tasolla. Duaalimallin kulmakivenä voidaan pitää Lissabonin sopimukseen kirjattua nk.

¹⁸ Schmitter 2004, 49.

tavallista lainsäätämisyjärjestystä, jossa Euroopan parlamentti ja neuvosto hyväksyvät yhdessä asetuksen, direktiivin tai päätöksen komission ehdotuksesta. Lissabonin sopimus sinetöi Eurooppa-neuvoston roolin politiikan painopisteiden asettajana. Lisäksi se alleviivaa komission asemaa teknisenä täytäntöönpanijana.¹⁹

EU:n yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevat päätökset tehdään yksimielisesti EU:n neuvostossa, eli ulkopolitiikkaa koskeva päätösvalta on säilynyt jäsenvaltioiden edustajilla. EU:n ulkoasioiden ministerit kokoontuvat ulkoasiainneuvostoon, joka vastaa EU:n ulkoisesta toiminnasta, kuten ulkopolitiikasta, puolustuksesta ja turvallisuudesta, sekä kehitysavusta. Tarpeen mukaan kokouksiin osallistuvat myös puolustusministerit, kehitysministerit, ja kauppaministerit. Ulkoasiainneuvoston istuntojen puheenjohtajana toimii unionin ulko- ja turvallisuuspolitiikan korkea edustaja eli EU:n ulkoasiainedustaja, jota avustaa Euroopan ulkosuhdehallinto (EUH). Junckerin komission aikana EU:n korkeana edustajana toimi italialainen Federica Mogherini. Ulkoasiainedustaja on myös yksi Euroopan komission varapuheenjohtajista, ja ulkoasiainneuvosto toimiikin läheisessä yhteistyössä Euroopan komission kanssa.²⁰

Gegout'n mukaan ulkoasiainneuvoston tapaamiset eivät kuitenkaan ole johtaneet syvempään integraatioon, sillä jäsenvaltiot ovat takertuneet omiin valta-asemiinsa, eivätkä mahdollista päätöksenteon siirtämistä EU:n virkamiehille. Tämän myötä EU:n yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka on rajoittunut valtioiden väliseksi yhteistyöksi, jossa päätöksiä tehdään tiukasti yksimielisyyden periaatteella. Tällainen lähestymistapa hidastaa päätöksentekoa, ja rajoittaa EU:n toimintamahdollisuuksia ulko- ja turvallisuuspoliittisissa kysymyksissä. Neuvostossa saavutetut tulokset jäävät usein ”pienin yhteinen nimittäjä” -tason kompromisseiksi, mikä ei ole omiaan vahvistamaan EU:n toimijuutta maailmalla.²¹

EU:n ylikansallisten instituutioiden ja jäsenvaltioiden välistä suhdetta on kuvattu myös kissanhännänvetona, jossa integraatiota pyritään paradoksaalisesti syventämään ilman, että jäsenvaltioiden suvereenit valtaoikeudet vähenevät. Tällaisessa tilanteessa EU:n

¹⁹ Fabbrini 2013, 103–104; SEU; SEUT.

²⁰ Euroopan unionin neuvosto 2019, ulkoasiainneuvosto.

²¹ Gegout 2010, 3.

instituutiot kutistuvat koordinaattorin rooliin, sen sijaan että ne saisivat jalansijaa todellisina vallankäyttäjinä. Euroopan neuvoston merkitys vallankäytössä on korostunut, kun jäsenvaltiot pyrkivät keskenään saavuttamaan kaikkia osapuolia miellyttävän lopputuloksen. Morillasin mukaan asetelma on omiaan synnyttämään tilanteen, jossa valta jakautuu epätasapainoisesti. Tämä vallan epäharmonia voi osaltaan syventää kuilua EU:n nettosaajien ja nettomaksajien sekä jäsenvaltioiden ja EU:n toimielinten välillä. Toisaalta jäsenvaltioiden välinen syvenevä yhteistyö toimii integraation katalysaattorina, vaikka se hälventäisi supranationaalien instituutioiden roolia päätöksenteossa.²²

Morillasin mukaan se, että EU:n yhteisestä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta päätetään jäsenmaiden ehdoilla Eurooppa-neuvostossa, toimii esimerkkinä intergovernmentalismin sävyttämistä suhteista Euroopan unionissa. Toisaalta Maastrichtin ja Lissabonin sopimusten myötä syntyneet institutionaaliset reformit ovat vauhdittaneet kehitystä, jossa esimerkiksi Euroopan ulkosuhdehallinnon ja korkean edustajan roolit ovat korostuneet. Näiden tehtävänä voidaan toisaalta pitää ulko- ja turvallisuuspolitiikan koordinoitua ja toimeenpanoa ennemmin kuin sen strategista suunnittelua tai päätöksentekoa.²³ Eurooppa-neuvoston merkittävä rooli ulkopolitiikan aktorina tarkoittaa myös sitä, että EU:n yhteisessä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa on kyse pikemminkin hallitustenvälisestä yhteistyöstä kuin EU:n roolista ylikansallisena ulko- ja turvallisuuspoliittisena toimijana.

2.3. EU:n ulkopolitiikan tavoitteet ja välineet

Ulkopolitiikka on perinteisesti ollut keskeinen osa suvereenien valtioiden toimintaa. Ulkopolitiikkaa määrittää valtion toimintaa suhteessa muihin, pyrkien näin edistämään kansallisia etuja ja turvallisuutta. Realistisen koulukunnan mukaan valtiot ja niiden olemassaolo ovat jatkuvasti uhattuna. Valtiot ovat pyrkineet turvaamaan omaa olemassaoloaan sotilaallista kapasiteettiaan lisäämällä, jotta ne pystyvät tarvittaessa puolustautumaan ulkopuolisilta, uhkaavilta toisilta.²⁴

²² Morillas 2019, 1–2.

²³ Morillas 2019, 4–5.

²⁴ Keukeleire & MacNaughtan 2008, 8–9.

Realistisen koulukunnan mukainen suhtautuminen muihin valtioihin ja sotaisa menneisyys Euroopan mantereella ovat olleet omiaan lisäämään jännitteitä yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Erimielisyyksiä jäsenvaltioiden välillä on esimerkiksi siinä, kuinka paljon yhteistyötä tehdään Euroopan unionin sisällä, ja kuinka suuri rooli annetaan Atlantin ylittävälle yhteistyölle eli Natolle. Myös voimankäytön luonne on ollut kiistakapula EU:n yhteisessä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Näkemykset siitä, tuleeko EU:n olla ensisijaisesti siviilitoimija, vai tuleeko sillä olla myös sotilaallista valtaa, vaihtelevat jäsenvaltioiden välillä. Siviilitoimijana EU näyttäytyy vähemmän uhkaavana, mutta tulee samalla tunnustaneeksi Naton sotilaallisen merkityksen. Toisaalta siviilitoimijuutta painottava lähestymistapa on jättänyt jäsenvaltioille enemmän päätäntävaltaa niiden kansallista sotilaskapasiteettia koskien.²⁵ EU:n yhteisessä ulko- ja puolustuspolitiikassa onkin korostettu jäsenvaltioiden kyvykkyyttä yhteistyöhön, mikä on ominaista myös tämänhetkiselle ulko- ja puolustuspoliittiselle diskurssille.

EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tärkeimpiä tavoitteita ovat unionin yhteisten arvojen turvaaminen, rauhan säilyttäminen, demokratian, ihmisoikeuksien, perusvapauksien ja oikeusvaltioperiaatteen lujittaminen sekä unionin sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden vahvistaminen. Ulkopolitiikassa hyödynnetään diplomatian keinoja, mutta EU voi tarvittaessa käyttää myös poliittisia ja taloudellisia välineitä sekä sotilaallisen ja siviilikriisinhallinnan keinoja.²⁶ EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tavoitteiden asettelu ja niiden saavuttamiseksi tehtävät toimet heijastavat yhteisen arvopohjan merkitystä ja EU:n tavoitetta näyttäytyä ulkoisesti vahvana ja sisäisesti yhtenäisenä globaalina toimijana.

Keskeinen EU:n ulkopolitiikan väline on EU:n globaalistrategia ja sen täytäntöönpanosuunnitelma. Globaalistrategiassa määritellään EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan painopisteet ja tavoitteet. Näitä ovat unionin turvallisuus; valtioiden ja yhteiskuntien selviytymiskyky EU:n itäisessä ja eteläisessä naapurustossa; yhdennetty lähestymistapa konflikteihin; yhteistyössä toimivat alueelliset järjestelmät; sekä globaali

²⁵ Keukeleire & MacNaughtan 2008, 9–11

²⁶ Ulkoministeriö 2019, Suomi toimijana EU:n yhteisessä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa.

hallinta 2000-luvulla. Konkreettisia toimia globaalistrategiassa asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi ovat puolustuksen koordinoitu vuosittainen tarkastelu (CARD); puolustusyhteistyötä lujittava pysyvä rakenteellinen yhteistyö (PRY); sotilaskriisinhallinnan suunnittelu- ja toteutusvoimavara (MPCC); sekä EU:n nopean toiminnan joukot kuten taisteluosastot ja siviilivoimavarat.²⁷

Pysyvän rakenteellisen yhteistyön (PRY) tavoitteena on yhteistyön vahvistaminen puolustusasioissa, ja siihen osallistuvat EU-maat Tanskaa ja Maltaa lukuun ottamatta. Myös Iso-Britannia jättäytyi pois pysyvästä rakenteellisesta yhteistyöstä, kun päätös yhteistyön vahvistamisesta tehtiin joulukuussa 2017. Pysyvä rakenteellinen yhteistyö on perussopimukseen kirjattu toimintakehikko puolustusyhteistyölle siihen sitoutuneiden jäsenmaiden kesken. Vaikka PRY:tä koskevat sopimukset ovat sitovia, päätös osallistua pysyvään rakenteellisen yhteistyöhön tapahtuu jäsenvaltion toimesta, ja yhteistyötä koskeva päätöksentekovalta säilyy kansallisilla toimijoilla. Lisäksi PRY huomioi eri jäsenmaiden turvallisuutta ja puolustusta koskevat tavoitteet ja politiikat.²⁸

EU:n ulkopolitiikan suuntaviivat määritellään EU:n neuvostossa, ja ulkoasiainneuvoston tehtävänä on varmistaa ulkoisen toiminnan toteutuksesta näiden suuntaviivojen mukaisesti. Menettelyn tarkoituksena on luoda edellytykset yhtenäiselle ja johdonmukaiselle EU:n ulkopolitiikalle. Euroopan unionin yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka korostaa monentasoista toimijuutta, ja hallitustenvälisen yhteistyön merkitystä. Tällä tavoin ulko- ja turvallisuuspolitiikka kytkeytyy myös Euroopan unionin sisäisen yhtenäisyyden vahvistamiseen. Seuraavassa luvussa käsittelen EU:n integraatioteorioita ja niiden suhdetta yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan.

²⁷ Euroopan unionin neuvosto 2018 ja 2019. EU:n turvallisuus- ja puolustusyhteistyö.

²⁸ Euroopan unionin neuvosto 2018 ja 2019. EU:n turvallisuus- ja puolustusyhteistyö.

3. Euroopan integraatio

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni kannalta olennaisimmat Euroopan integraatioteoriat. Niiden avulla pyrin selittämään mitä Euroopan integraatio on, ja kuvaan erilaisia lähestymistapoja integraation tutkimukseen. Lisäksi tarkastelen EU:n integraatiokehitystä yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan näkökulmasta, sekä YUTP:n merkitystä EU:n integraatiolle ja Euroopan äänen vahvistamiselle kansainvälisessä järjestelmässä. Lisäksi esittelen tarkemmin disintegraation teorian, joka perehtyy ilmiöön, jossa aiemmin tapahtunutta syventyvää ja laajentuvaa integraatiota seuraakin uusi erottautumisen ja eriytymisen aika.

3.1. Euroopan integraatioteoriat

Klassinen integraatiotutkimus on pyrkinyt vastaamaan kysymykseen siitä, miten integraatio poikkeaa muista valtioidenvälisistä suhteista. Niitä on pidetty teorioina kansainvälisestä yhteistyöstä ja poliittisten yhteisöjen muodostumisesta. Integraatio ymmärretään prosessimaisena ja eteenpäin suuntautuvana, tavoitteellisena toimintana. Integraatioteorioiden tavoitteena on tuottaa tietoa yhdentymisprosessin syistä, päämääristä ja vaikutuksista. Näkemykset integraation poliittisista päämääristä vaihtelevat, ja integraatiolla voidaan viitata esimerkiksi taloudelliseen integraatioon tai institutionaalisiin muutoksiin, ja niiden myötä Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden välisten suhteiden muuttumiseen. Euroopan unionin tapauksessa laajentumisella tarkoitetaan yleensä maantieteellistä laajentumista eli uusien valtioiden liittymistä EU:n jäseniksi. Integraation syvenemisestä puolestaan on kyse silloin, kun aiemmin jäsenvaltioiden hoitamia tehtäviä siirretään Euroopan unionin toimivallan alaisuuteen, jolloin päätöksenteko muuttuu ylikansalliseksi.²⁹

Seuraavaksi esittelen tarkemmin klassiset integraatioteoriat neofunktionalismin ja intergovernmentalismin, jotka lähestyvät Euroopan unionissa tapahtuvaa valtioidenvälistä ja ylikansallista yhdentymistä eri näkökulmista, sekä sosiaalisen konstruktivismin, joka ei ole varsinainen integraatioteoria, mutta tutkielmani kannalta hyödyllinen, sillä sen avulla

²⁹ Tiilikainen & Palosaari 2007, 9–14; 36–37.

perehdyn sosiaalisen vuorovaikutuksen myötä syntyneeseen ajatukseen Euroopan unionista ja sen merkityksestä jäsenvaltioille ja niiden kansalaisille.

3.1.1. Neofunktionalismi

Neofunktionalismi on klassinen integraatioteoria, jonka perustaja Ernst B. Haas suhtautui kriittisesti David Mitranyn toiminnalliseen yhteistyöhön nojaavaan funktionalismiin. Haasin mukaan integraatiota tapahtuu kansainvälisen keskinäisriippuvuuden ja pluralistisen, asiakeskeisen politiikan myötä. Neofunktionalismi lähestyy integraatiota monisyydenä, osittain ristiriitaisenakin prosessina, jossa valtiolliset toimijat pyrkivät toimimaan yhteistyössä, ja ratkaisemaan ongelmiaan siirtämällä päätösvaltaansa supranationaalille toimijalle. Tämä on mielekästä silloin, kun merkittävimpiä haasteita ei voida ratkaista kansallisella tasolla. Lisääntyneen yhteistyön myötä syntyy toimija-asetelmia, joissa näillä ei-valtiollisilla toimijoilla on merkittävä rooli. Neofunktionalismin mukaan integraatioprosessi on transformatiivinen, sillä sekä sen yksittäiset toimijat että heidän muodostamansa järjestelmät muuttuvat ajan myötä. Tällöin huomio kiinnittyy myös pitkällä aikavälillä tapahtuviin, laajempiin muutoksiin yhteiskunnassa yksittäisten tapahtumien sijaan.³⁰

Neofunktionalismissa keskeistä on taloudellisen yhdentymisen merkitys integraatiolle. Rosamondin mukaan integraatio lähtee liikkeelle syventyneestä yhteistyöstä verrattain kevyillä politiikanaloilla, joilla on kuitenkin tärkeä taloudellinen merkitys. Euroopan tapauksessa integraation perusta oli yhteisten hiili- ja teräsmarkkinoiden kehittämisessä. Ajan myötä integraatio on syventynyt ja levinnyt koskemaan myös muita talouden ja politiikan sektoreita. Neofunktionalistien mukaan integraatio onkin luonnollinen ja jokseenkin väistämätön seuraus taloudellisen yhteistyön laajentumisesta.³¹

Tätä ilmiötä kutsutaan neofunktionalismissa läikkymiseksi tai spill-over-mekanismiksi, ja se on yksi teorian keskeisimpiä käsitteitä. Tämä politiikanalalta toiselle tapahtuva leviäminen eli funktionaalinen läikkyminen on integraation keskeinen edellytys, joka

³⁰ Schmitter 2004, 46–47; Tiilikainen 2007, 42–43; Stone Sweet & Sandholtz 1997, 300.

³¹ Rosamond 2000, 50–51.

neofunktionalistien mukaan johtaa ajan myötä syvempään integraatioon yhä useammilla sektoreilla. Lääkkymisen seurauksena myös kansallisten toimijoiden kiinnostus suuntaa yhä useammin kansainväliseen yhteistyöhön.³²

Toinen neofunktionalisteille tärkeä ilmiö on toimijoiden muuttuva lojaliteetti, josta puhutaan myös poliittisena lääkkymisenä. Muuttuvalla lojaliteetilla tarkoitetaan prosessia, jossa kansallisten järjestelmien toimijat tulevat vakuuttuneiksi tarpeesta siirtää poliittista toimivaltaa ylikansalliselle toimijalle, minkä lisäksi he kohdistavat näihin uudenhaisia toiveita ja odotuksia. Tällöin poliittisten toimijoiden lojaliteetti muuttuu ylikansallista yhteisöä tukevaksi. Ylikansallisen toimijan laajeneva tehtäväkuva luonnollisesti syventää integraatiota, ja vahvistaa ylikansallisen instituution legitimitettä, sekä sen roolia toimija-asetelmassa.³³

Neofunktionalismin keskeiset ilmiöt eli poliittinen ja funktionaalinen lääkkyminen ovat tutkielmani kannalta merkittäviä, sillä pyrin tarkastelemaan EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa integraation näkökulmasta. Funktionaalinen lääkkyminen mahdollistaa integraation selittämisen myös ulko- ja turvallisuuspolitiikanalalle ulottuvana syntyneenä yhteistyönä. Toisaalta neofunktionalismi pyrkii avaamaan integraation sosiaalista ulottuvuutta, eli ilmiötä, jossa toimijoiden lojaliteetti suuntautuu kansallisvaltion sijaan ylikansalliseen instituutioon. Tällöin toimijat pyrkivät poliittisessa työssään edistämään integraatiota, ja politiikan fokus siirtyy kansallisvaltion rajojen ulkopuolelle. Erityisen mielenkiintoista tämä on silloin, kun kyseessä on perinteisesti kansallisvaltioiden toimialaan kuuluva ulko- ja turvallisuuspolitiikka.³⁴

Neofunktionalistinen lähestymistapa integraatioon on saanut osakseen myös kritiikkiä, ja sen rinnalle ovat nousseet valtiokeskeisyyttä ja hallitustenvälisyyttä korostavat teoriat. Näiden teorioiden mukaan supranationaalien toimijoiden vahvistaminen herättäisi vastustusta jäsenvaltioiden sisällä, mutta integraation puolustajat voisivat löytää liittolaisia

³² Schmitter 2004, 47.

³³ Schmitter 2004, 46; Tiilikainen 2007, 42–43.

³⁴ Wiener & Diez 2004, 2.

muodostamalla hallitustenvälisiä koalitioita.³⁵ Seuraavaksi käsittelemme hallitustenvälisen yhteistyön syventämistä koskevaa integraatioteoriaa eli intergovernmentalismia.

3.1.2. Intergovernmentalism

Neofunktionalismin vastavoimana voidaan pitää hallitustenvälistä yhteistyötä painottavaa intergovernmentalismia. Siinä pääosassa eivät ole ylikansalliset instituutiot vaan itsenäiset valtiot. Integraatiota kuvataan valtioidenvälisinä vuorovaikutus- ja riippuvuussuhteina, jotka johtavat yhteiseen poliittiseen päätöksentekoon.³⁶ Euroopan unionin tasolla tapahtuvan hallinnon ja päätöksenteon katsotaankin olevan seurausta hallitustenvälisestä yhteistyöstä, sillä Euroopan neuvostolla on parlamentin ohella keskeinen rooli EU:n politiikasta ja lainsäädännöstä päätettäessä.

Stanley Hoffmann (1966) selittää ylikansallisten instituutioiden muodostamisen olevan seurausta rationaalisesta päätöksenteosta. Hoffmann lähestyy valtioita realistisen koulukunnan mukaisesti kansainvälisen politiikan perusyksikköinä, jotka kuitenkin pyrkivät järjestäytymään yhteistyöhön turvatakseen oman jatkuvuutensa. Näin ylikansallisten instituutioiden katsottiin hyödyttävän kansallisia toimijoita, ja ajavan niiden omaa etua.³⁷

Hoffman ajatteli valtioidenvälisen yhteistyön olevan niiden edun mukaista, mutta syvällisemmän yhteistyön hän uskoi etenevän ainoastaan sellaisilla politiikanaloilla, jotka eivät ole perinteisen valtapolitiikan ytimessä. Hoffmanin mukaan valtiot ovat integraatiossaan varovaisia toimijoita, jotka pyrkivät ajamaan etuaan myös yhteistyön keinoin, mutta pitäen silti langat tiukasti käsissään. Tällaisessa asetelmassa integraatio ei siis etene neofunktionalistien kuvaamalla tavalla politiikanalalta toiselle, vaan valtiot päättävät integraation asteesta asiakohtaisesti.³⁸

Liberaali intergovernmentalism on Andrew Moravscikin kehittämä intergovernmentalismin suuntaus. Moravscik painottaa Euroopan yhteisön onnistuneen yhdentymisprosessin olevan seurausta valtioidenvälisten suhteiden toimivuudesta ja onnistuneesta yhteistyöstä määrätyillä politiikanaloilla. Moravscik kuvaa Euroopan yhteisöä järjestelyksi, jossa

³⁵ Tiilikainen 2007, 18.

³⁶ Rosamond 2000, 130.

³⁷ Hoffmann 1966, 862–66.

³⁸ Tiilikainen 2007, 47.

keskinäisriippuvaiset valtiot yhdenmukaistavat politiikkojaan taloudellisten hyötyjen saavuttamiseksi. Moravscik korostaa valtioiden olevan rationaalisia toimijoita, joiden käyttäytymiseen vaikuttavat niin kansallinen poliittinen ohjaus kuin valtioiden strategiset tavoitteet. Ne sopivat sellaisenaan siis yhdentynyttä Eurooppaa koskevan analyysin pääasialliseksi kohteeksi. Moravscikin mukaan integraation tutkimus onkin pohjimmiltaan kansainvälisten suhteiden tutkimusta.³⁹

Maastrichtin sopimuksen jälkeistä intergovernmentalismia on kuvattu termillä ”uusi intergovernmentalismi”. Tämä lähestymistapa kuvaa, kuinka EU:n keskeiset hallitustenvälisen yhteistyön foorumit, kuten Eurooppa-neuvosto, euroryhmä, sekä ulkoasiainneuvosto ovat saavuttaneet enenevässä määrin valtaa niin EU-politiikan painopisteiden määrittämiseen kuin politiikan toimien toteuttamiseen ja seurantaan. Nämä tehtävät ovat perinteisesti kuuluneet supranationaalien toimijain, Euroopan komission, tehtäviin. Käytännössä hallitustenvälisen yhteistyön korostuminen näkyy siinä, millainen rooli Eurooppa-neuvostolla on kaikissa politiikkaprosessin vaiheissa. Se on noussut johtavaan asemaan niin politiikan asialistan muovaamisessa, päätöksenteossa, kuin päätösten implementaatioissa.⁴⁰

Fabbrini ja Puetter huomauttavat, että hallitustenvälisen yhteistyön korostuu erityisesti verrattain uusilla syventyneen yhteistyön aloilla, kuten ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Lisääntynyt hallitustenvälisyys ei kuitenkaan tarkoita sitä, että ylikansalliset instituutiot olisi kokonaan riisuttu autonomiastaan vallankäyttäjinä. Euroopan komissio on säilyttänyt asemansa lainsäädännön esittäjänä, ja sen tehtävänä on valvoa toimenpiteiden toteutumista jäsenvaltioissa, ja tarvittaessa sanktioida jäsenmaita, jotka eivät täytä yhdessä sovittuja kriteerejä.⁴¹

Intergovernmentalismi on saanut jalansijaa EU:ssa siinä määrin, että siitä on puhuttu jopa hallitustenvälisen yhteistyön unionina. Tällä tavoin toteutettava yhteistyö korostaa jäsenvaltioiden roolia unionin politiikkojen yhdenmukaistamisessa, sen sijaan, että

³⁹ Moravscik 1993, 473–474.

⁴⁰ Fabbrini & Puetter 2016, 481-482.

⁴¹ Fabbrini & Puetter 2016, 481-482.

päätösvaltaa siirrettäisiin ylikansallisille instituutioille.⁴² Hallitustenvälinen yhteistyö korostuu erityisesti EU:n yhteisessä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa, jota koskeva päätöksenteko tapahtuu ministerineuvostossa jäsenmaiden tai ulko- ja turvallisuuspolitiikan korkean edustajan aloitteesta.

3.1.3. Sosiaalinen konstruktivismi

Uudempaa integraatiotutkimusta edustavat kriittiset ja konstruktivistiset teoriat, joista sosiaalinen konstruktivismi korostaa todellisuuden sosiaalisesti rakentunutta luonnetta. Yhdistäessäni ulkopoliittikan ja integraation tutkimusta tavoitteeni on ymmärtää EU:n ulkopoliittikan toimijoita, heidän päämääriään, ja tavoitteitaan. Konstruktivistinen lähestymistapa painottaa esimerkiksi kommunikaation ja diskurssien merkitystä sosiaalisen todellisuuden rakentumisessa.⁴³

Sosiaalinen konstruktivismi ei ole integraatioteoria sanan varsinaisessa merkityksessä, mutta se tarjoaa kiinnostavan näkökulman integraation tarkasteluun. Identiteetti, lojaliteetti, ja omaksuminen ovat konstruktivisteille keskeisiä käsitteitä, jotka ovat tarkastelun kohteena myös klassisissa integraatioteorioissa kuten neofunktionalismissa. Konstruktivistit erottavat toisistaan materialistisen todellisuuden sekä sosiaalisen todellisuuden, jonka olemassaolo perustuu yhteiseen sopimukseen. Sosiaalinen todellisuus voi myös muuttua ajan myötä eri tekijöiden vaikutuksesta. Christiansen ym. pitävät Euroopan integraationa hyvänä esimerkkinä sosiaalisesta todellisuudesta, joka on olemassa pikemminkin yhteisten sopimusten kuin materialistisen todellisuuden ansiosta.⁴⁴

Konstruktivistiset integraatioteoriat korostavat vuorovaikutusta ja identiteettien muodostumista integraation tutkimuksessa. Konstruktivisteille tärkeitä käsitteitä ja tutkimuksen kohteita ovat arvot, normit, kulttuuri, ja identiteetti, jotka opitaan ja omaksutaan sosiaalistamisen kautta. Integraation kannalta keskeistä on se, kuinka

⁴² Fabbrini & Puetter 2016, 481.

⁴³ Risse 2004, 160.

⁴⁴ Christiansen ym. 2001, 3.

esimerkiksi muutokset toimijoiden identiteeteissä, ja sen myötä heidän käytöksessään, voivat johtaa syvempään integraatioon.⁴⁵

Konstruktivismiin mielenkiinnon kohteena ovat sosiaaliset ontologiat, kuten normit ja säännöt, instituutiot, sekä yhteisesti rakentuneet merkitykset tai identiteetit. Näitä voidaan tarkastella kuvien ja symboliikan, sekä diskurssien tai kommunikaation kautta.⁴⁶

Konstruktivistisen integraatiotutkimuksen avulla voidaan tutkia esimerkiksi eurooppalaisen identiteetin muodostumista; jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin välistä suhdetta; EU:n asemaa kansainvälisenä toimijana; sekä EU:n harjoittamaa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa.⁴⁷

Konstruktivistien mukaan valtioiden välinen sosiaalinen vuorovaikutus muokkaa toimijoiden käsityksiä todellisuudesta, ja vaikuttaa näin kansainvälisen järjestelmän rakenteeseen sekä toimijoiden intresseihin identiteetteihin ja käyttäytymiseen. Euroopan unionin tasolla tämä tarkoittaa sitä, että Euroopan yhdentymisen on muokannut EU:n jäsenvaltioiden toimintatapoja, ja toisaalta ne ovat aktiivisia toimijoita tässä vuorovaikutusprosessissa.⁴⁸

Konstruktivististen teorioiden suunnannäyttäjä on Alexander Wendt kansainvälisen politiikan sosiaalisella teoriallaan.⁴⁹ Wendt sovittaa yhteen kansainvälisten suhteiden teorian sekä konstruktivismiin perusajatuksen siitä, että yhteenkuuluvuus rakentuu yhteisten ideoiden ja assosiaatioiden kautta pikemminkin kuin ulkoisten voimien vaikutuksesta. Hän korostaa kansainvälisten suhteiden toimijoiden identiteettien ja tavoitteiden olevan sosiaalisesti rakentuneita. Wendt ei pyri kumoamaan vallan ja intressien merkitystä kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa, vaan tarjoamaan niille vaihtoehtoisen selitystavan. Wendtin mukaan valtioiden toimet ovatkin selitettävissä intressejä muokkaavilla ideoilla, joita toteutetaan vallan keinoin.⁵⁰

⁴⁵ Palosaari 2007, 165–166.

⁴⁶ Christiansen ym. 2001, 3.

⁴⁷ Tiilikainen & Palosaari 2007, 24–25.

⁴⁸ Tiilikainen & Palosaari 2007, 24–25.

⁴⁹ *ibid.*

⁵⁰ Wendt 1999, 1, 135.

Wendtin mukaan sosiaalinen rakennelma ei muodostu pelkästään ideatasolla, vaan siihen vaikuttavat myös materialistiset olosuhteet ja intressit. Ne ovat osittain päällekkäisiä ja rakentuvat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, mutta erikseen tarkasteltuina ne voivat tarjota uusia näkökulmia analyysille. Wendt muistuttaa, että sosiaalinen todellisuus on samalla tavalla aito kuin materialistinen, ja toisaalta se auttaa tarjoamaan selityksen materialistille todellisuudelle, joka Wendtin mukaan pohjautuu lopulta ideoihin. Se, miten agentit näkevät ja ymmärtävät maailman, auttaa selittämään heidän toimintaansa. Toiminta ei kuitenkaan ole determinististä tai ulkoapäin annettua, vaan toimijat voivat aktiivisesti muokata omia ajatuksiaan ja identiteettejään, samalla tavalla kuin he vaikuttavat toisiinsa diskurssien kautta.⁵¹

Konstruktivistinen ulkopolitiikan tutkimus tarjoaa mielekkään lähestymistavan ulko- ja turvallisuuspoliittisen puheen tutkimiseen, sillä se auttaa hahmottamaan arvoja, ja identiteettejä, jotka heijastuvat ulkopoliittiseen retoriikkaan. Lisäksi sosiaalinen todellisuus rakentuu konstruktivistisen ulkopolitiikan tutkimuksen mukaan puheakteissa, jotka ovat opinnäytteeni tutkimuksen kohteena.

3.2. Integraatioteorioiden suhde ulkopolitiikkaan

Ulko- ja turvallisuuspolitiikka eivät ole kuuluneet perinteisen integraatiotutkimuksen oppialaan. Integraatioteorioita ei ole pidetty kansainvälisten suhteiden tutkimuksen oppialan kannalta merkittävinä varsinkaan realistisessa koulukunnassa, jossa valtiot ymmärretään itsekkäinä toimijoina, jotka pyrkivät maksimoimaan omaa hyötyään anarkistisessa järjestelmässä. Syvälinen ja merkittäville politiikanaloille ulottuva yhteistyö, jossa valtioiden rajat ylittävällä instituutiolla voi olla itsenäistä päätösvaltaa, ei ole istunut kansainvälisten suhteiden perinteiseen tutkimusalaan. Toisaalta integraation on katsottu hyödyttävän EU:n jäsenvaltioita, sillä se on toiminut niiden turvallisuuden takaajana. Tästä näkökulmasta integraation tutkimus sopii myös realistisen koulukunnan mukaiseen kansainvälisten suhteiden tutkimukseen.⁵²

⁵¹ Wendt 1999, 136–138.

⁵² Ojanen 2007, 56–57, 60.

Integraatioteoriat painottavat eri elementtejä suhtautumisessaan ulkopoliittikkaan. Ne korostavat valtioiden roolia ulkopoliittikan pääasiallisina toimijoina, mutta eivät kiistä yhteistyön merkitystä tietyillä ulkopoliittikan aloilla. Konstruktivistinen integraatioteoria korostaa vuorovaikutuksen ja identiteettien merkitystä paitsi integraatiota vauhdittavana tekijänä, myös ulkopoliittikassa. Alla olevassa kuviossa havainnollistan neofunktionalismin, intergovernmentalismin sekä sosiaalisen konstruktivismin suhdetta ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan.⁵³

Kuvio 2. Integraatioteorioiden suhde ulkopoliittikkaan.

Käsitykset siitä, kuinka paljon ulko- ja turvallisuuspoliittista päätösvaltaa tulisi siirtää kansalliselta tasolta EU:n toimielimille vaihtelevat jäsenvaltioiden kesken. Vaihtelevat näkemykset ovat yleensä sidoksissa jäsenvaltioiden integraatiohalukkuuteen ylipäänsä. Yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka voi olla integraation väline, mutta myös sitä jarruttava tekijä.⁵⁴ Luovuttaessaan valtaa EU:lle jäsenvaltiot myös potentiaalisesti heikentävät omaa toimintakykyään, vaikka tämä tapahtuisikin yhteisen hyvän nimissä. Keukeleire ja MacNaughtan toteavat, että EU:n yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka ei

⁵³ Bergmann ja Niemann 2015. Theories of European Integration. Rosamond 2000, 171–173.

⁵⁴ Keukeleire & MacNaughtan 2008, 12.

määriyty pelkästään politiikan alalle tyypillisten ulkoisten motiivien kautta, vaan siihen vaikuttavat yhtä lailla jäsenvaltioiden sisäiset tavoitteet, suhtautuminen EU:n integraatiokehitykseen, sekä identiteettitekijät.

Pysyvä rakenteellinen yhteistyö syventää Euroopan unionin hallitustenvälistä integraatiota puolustus- ja turvallisuuspolitiikan alalla, joka on perinteisesti ollut hyvin valtiokeskeistä. Hoefflerin konstruktivistis-institutionaalisen lähestymistavan mukaan pysyvä rakenteellinen yhteistyö luo keskinäisriippuvuutta, ja lisää hallitustenväliseen yhteistyöhön supranationaaleja elementtejä, sillä Euroopan komissio nousee toimijaksi valtioidenvälisen yhteistyön kentällä. Hoefflerin mukaan keskinäisriippuvuus on diskurssien myötä sosiaalisesti rakennettua, ja institutionalisoituu kun nämä diskurssit muuttuvat toimintapolitiikoiksi ja sääntöjärjestelmiksi, johtuen näin institutionaalisiin muutoksiin. Keskinäisriippuvuutta voidaan kuvata tosiseikkana, joka edellyttää integraation syventämistä.⁵⁵

Schimmelfennigin ym. mukaan keskinäisriippuvuus lisää integraatiota, politisoitumisen ollessa sitä hidastava tekijä. Politisoitumisella tarkoitetaan tässä yhteydessä arvojen, mielipiteiden ja merkitysten polarisoitumista, ja niiden vaikutusta politiikkojen muodostumiseen. Vähäinen keskinäisriippuvuus yhdistettynä korkeaan politisoitumiseen johtaa yleensä vähäiseen integraatioon. Tässä tapauksessa päättäjät voivat tavoitella joustavaa osallistumista politisoituneilla politiikan aloilla ehdottoman sitoutumisen sijaan.⁵⁶

Syvenevä integraatiokehitys on osaltaan johtanut myös ulko- ja turvallisuuspolitiikan lisääntyneeseen politisoitumiseen ja politiikan polarisoitumiseen. Esimerkiksi Euroopan parlamentin äänestyskäyttäytymistä koskeissa tutkimuksissa 79 prosenttia europarlamentaarikoista tuki yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa vuonna 2008, kun vastaava luku vuonna 2017 oli vain 15 prosenttia. Euroopan unionin yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka on noussut myös eurokriittisten puolueiden agendalle ja niiden silmätikuksi.

⁵⁵ Hoeffler 2019, 43–44, 49–50.

⁵⁶ Schimmelfennig ym. 2015, 765.

Integraatioteoriat ja niiden suhde ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan muodostavat perusasetelman. Tarkastelen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa erityisesti integraation näkökulmasta ja integraatiota vauhdittavana tekijänä. Hypoteesini on, että yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan lujittamisella pyritään syventämään unionin sisäisiä suhteita. Tämän kehityskulun taustalla katson olevan tarpeen vastata EU:ssa tapahtuneeseen irrottautumiseen ja disintegraatioon. Tästä syystä olen sisällyttänyt tutkielmaani myös integraation vastavoimaan eli disintegraatioon keskittyvän luvun, jossa taustoitan tarvetta lisääntyneelle yhtenäisyysretoriikalle ja EU:n sisäisiin kriiseihin vastaamiselle ulko- ja turvallisuuspolitiikan vahvistamisen myötä.

3.3. Disintegraatio Euroopan unionissa

Disintegraation määritelmä on Euroopan unionin kontekstissa verrattain uusi. Ison-Britannian EU-ero on konkreettinen esimerkki disintegraatiosta, jossa EU:n kehityssuunta on kääntynyt maantieteellisestä laajentumisesta jäsenvaltioiden määrän vähentymiseen. Jäsenvaltioiden määrä vaikuttaa paitsi EU:n budjettiin, myös siihen, kuinka vaikuttavana ylikansallisena toimijana Euroopan unionin on mahdollista näyttäytyä.⁵⁷

Euroopan unionille on ollut tyypillistä laajentumiskehitys, jossa uusia jäsenvaltioita on liittynyt unionin jäseniksi kasvattaen Euroopan hiili- ja teräsyhteistyön kuuden jäsenen aloittaman yhteistyön vähitellen 28 valtion laajuiseksi unioniksi. Tästä lähtökohdasta tarkasteltuna disintegraatiota, jossa jäsenmaiden määrä kääntyykin laskuun, voidaan pitää poikkeuksellisena. Disintegraation taustalla voidaan nähdä Euroopan unionia 2010-luvulla kuormittaneet kriisit, joita EU tai sen jäsenvaltiot eivät ole onnistuneet täysin ratkaisemaan. Pitkittyneet kriisit ovat lisänneet kansalaisten tyytymättömyyttä, ja nationalistiset ja EU-kriittiset voimat ovat saaneet yhä lisää kannattajia taustalleen. Toisaalta julkinen keskustelu EU:sta on keskittynyt pitkälti kriisien ympärille, eikä EU ole onnistunut luomaan itsestään kuvaa kansalaisten hyvinvointia ja turvallisuutta parantavana toimijana.

Disintegraation käsitettä voidaan lähestyä perinteisten integraatioteorioiden kautta, sillä Philippe C. Schmitterin mukaan mitä tahansa integraation teoriaa voidaan käsitellä myös

⁵⁷ Webber 2019, 14.

disintegraation näkökulmasta. Vaikka integraatioteorioita on perinteisesti käytetty selittämään sitä, miksi valtiot siirtävät tehtäviään ja tämän myötä valtaansa ylikansallisille instituutioille, olisi niillä Schmitterin mukaan potentiaalia etsiä selityksiä myös sille, miksi valtiot päättävät vetäytyä tällaisista järjestelyistä.⁵⁸

Disintegraatio ei kosketa ainoastaan EU:n jäsenmaiden määrää, vaan merkittävänä voidaan pitää myös sitä, että ensimmäistä kertaa EU:n historiassa jäsenvaltio ottaa takaisin päätösvaltaa, jonka se ovat myöntänyt EU:lle sen perussopimuksissa. Jäsenvaltioiden määrän vähentymisestä huolimatta Euroopan unionin integraatiokehitys jatkuu eri sektoreilla, joilla yhteistyötä syvennetään jäljelle jäävien jäsenvaltioiden kesken.⁵⁹

Ilmiönä disintegraatiota voidaan tarkastella EU:n kriisien luomaa poliittista ilmapiiriä vasten. Vuoden 2008 talouskriisistä on alkanut hankala ajanjakso Euroopan unionissa. Talouskriisi paljasti yhteisvaluuttan liittyviä ongelmia, ja yhteisen talouspolitiikan puute heikensi EU:n kykyä toimia tehokkaasti talouskriisissä. Nämä ongelmat kulminoituivat erityisesti Kreikkaan, jonka velkakriisi alkoi horjuttaa luottamusta euroalueeseen ja koko yhteisvaluuttan.⁶⁰ Eurokriisi toimi sytykkeenä erityisesti oikeistopopulististen puolueiden ja EU-kriittisyyden nousuun Euroopassa. Disintegraatiokehityksen ovat mahdollistaneet Kreikan kriisistä alkaneet vaikeudet, jotka ovat seuranneet toisiaan viimeisen kymmenen vuoden aikana, ja niiden myötä yhä laajemmaksi levinnyt EU-kriittisyys, joka on noussut voimakkaasti myös julkiseen keskusteluun.⁶¹

Lisäpontta EU:n vastustajille on tuonut vuoden 2015 maahanmuuttokriisi. Berendin mukaan maahanmuutosta on tullut yksi suurimpia haasteita Euroopalle. Paineet maahanmuuttopolitiikan onnistumiselle ovat kovat, sillä nationalistiset- ja oikeistopopulistiset puolueet pystyvät käyttämään kriisiä omien tarkoitusperiensä edistämiseksi ja saavuttamaan yhä laajemmin jalansijaa Euroopassa. EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan voidaan katsoa pyrkivän vastaamaan tähän haasteeseen, ja

⁵⁸ Schmitter 2004, 47.

⁵⁹ Webber 2019, 2, 14.

⁶⁰ Berend 2017, 2–3.

⁶¹ Webber 2019, 54; Halikiopoulou 2020, 34.

kansalaisten turvallisuuteen liittyvät seikat painottuvat ulko- ja turvallisuuspoliittisessa viestinnässä.⁶²

2010-luvun kriisit eivät kuitenkaan ole ensimmäiset EU:n kohtaamat kriisit. Euroopan hiili- ja teräsyhteistyö on rakennettu sodan runnoman Euroopan raunioille, eikä katkerilta äänenpainoilta ole välttytty historiassakaan. EU on olemassaolonsa aikana kohdannut suuria vaikeuksia lähes jokaisella vuosikymmenellä. Näitä ovat esimerkiksi puolustusyhteisön kaatuminen 1954, Ranskan tyhjän tuolin kriisi 1960-luvulla, Ison-Britannian budjettiriita 1970- ja 1980-lukujen taitteessa, Euroopan valuuttajärjestelmän kriisi 1990-luvulla, sekä EU:n perustuslaillinen kriisi 2000-luvulla. Ison-Britannian EU-eron voidaan katsoa olevan EU:n kohtaamien kriisien kulminaatiopiste, sillä milloinkaan ennen jäsenmaa ei ole irtautunut Euroopan unionista. Toisaalta integraatio on harvemmin ollut lineaarista, ja kriisit ovat tuoneet myös uutta pontta Euroopan yhdentymiselle.⁶³

Van Middelaarin mukaan kriisit voivat olla merkittäviä hetkiä Euroopan yhdentymiselle, sillä ne voivat auttaa löytämään unionin sisäisiä vahvuuksia. Erityisesti eurokriisi ja Ukrainan kriisi ovat tuoneet näkyviksi Euroopan unionin erityispiirteitä. EU:n olemassaolo ei perustu pelkästään taloudellisiin intresseihin, vaan sen jatkuvuus perustuu myös poliittiselle tahtotilalle. EU:n toimintapa ei perustu pelkkään vallankäyttöön tai kovaan valtaan, vaan sitä ohjaavat myös arvot ja intressit. Euroopan unioni on onnistunut luomaan yhteenkuuluvuuden tunnetta kansalaisten parissa, eikä se ole jäänyt pelkästään eliitin projektiksi. Lisäksi unionin jatkuvuus on taattu perussopimuksilla, eli sillä voidaan katsoa olevan vankka konstitutionaalinen perusta.⁶⁴

Van Middelaar korostaa, että Euroopan unionin tavoitteita ovat sen perustamisesta lähtien olleet rauha, valta ja vauraus. Tarkemmin rauha jäsenvaltioiden välillä, vauraus EU:n omille kansalaisille, ja valta, jonka jäsenvaltiot ovat voineet saavuttaa toimimalla yhdessä ja näyttäytymällä yhtenäisenä blokkina EU:n ulkopuolelle. Näiden poliittisten tavoitteiden perusteena on kuitenkin käytetty taloudellisia intressejä, ja niihin on pyritty talouden

⁶² Berend 2017, 136-140, 145–149.

⁶³ Webber 2019, 3–9, 207.

⁶⁴ Van Middelaar 2016, 496.

toimintakeinoin. Van Middelaar katsookin, että eurokriisi on tuonut uudelleen näkyväksi EU:n olemassaolon syvällisemmät vaikuttimet.⁶⁵ Näitä tavoitteita toisinnetaan myös EU:n ulko- ja turvallisuuspoliittisessa retoriikassa. Tutkielmani lähtöoletus on, että ulko- ja turvallisuuspoliittisella retoriikalla pyritään vahvistamaan unionin sisäistä yhtenäisyyttä korostamalla sen kansalaisilleen tuomaa vaurautta ja vakautta. Näihin teemoihin palaan tarkemmin analyysiluvussa.

⁶⁵ Van Middelaar 2016, 497-498.

4. Kielelliset lähestymistavat

Poststrukturalistisen ajattelun lähtökohtana on olettamus siitä, että todellisuus rakentuu kielen avulla. Tämä lähestymistapa mahdollistaa ajatuksen, että käsitystä todellisuudesta voidaan muokata sillä, kuinka siitä puhutaan. Valitut metaforat, ilmaiset ja analogiat ovat yhteydessä siihen, millaisena todellisuus ymmärretään. Kielellisesti muodostunut käsitys todellisuudesta taas muokkaa sitä, millaisella politiikalla tähän todellisuuteen voidaan pyrkiä vaikuttamaan.⁶⁶

Tutkimusprosessini on kaksivaiheinen. Temaattista analyysia käytän aineiston jäsentelemisen työkaluna. Sen avulla poimin aineistosta toistuvia teemoja ja rakenteita, joiden merkitykseen perehdyn syvällisemmin diskurssianalyysin kautta.

4.1. Temaattinen analyysi

Temaattinen analyysi on aineistolähtöinen metodi, jolla voidaan tunnistaa, analysoida ja raportoida aineistossa toistuvia teemoja. Lisäksi sitä voidaan käyttää aineiston järjestämisen ja kuvailun apuna. Temaattinen analyysi on hyödyllinen aineistoista nousevien ilmiöiden tunnistamisessa, mutta sen avulla voidaan tehdä myös syvällisempää tulkintaa aineiston pintapuolisen kuvailun sijaan. Tältä osin temaattinen analyysi liittyy konstruktivistiseen tutkimusperinteeseen, ja on osittain päällekkäinen temaattisen diskurssianalyysin tutkimusmetodin kanssa.⁶⁷

Temaattinen analyysi muistuttaa läheisesti sisällönanalyysia, ja sisällönanalyysina esitelty tutkimus saattaakin vastata sisällöltään temaattista analyysia. Oman tutkimukseni kannalta toimivammaksi koin analysoitavan aineiston sisällön järjestämisen teemoittain erillisten ala- ja yläluokkien muodostamisen ja kokoavien käsitteiden erittelyn sijaan. Analyysivaiheessa perehdyin aineistoon ja poimin tutkimukseni kannalta olennaisia diskursseja, jotka järjestin tutkimusasetelmaa tukevien aiheiden mukaisesti teemoittain. Analyysin perustana on aineiston tulkitseminen ja merkityssuhteiden löytäminen sen sijaan, että pyrkisin aineiston määrälliseen analyysiin tai sisällön erittelyyn.⁶⁸

⁶⁶ Buzan & Hansen 2009, 141–142.

⁶⁷ Braun & Clarke 2006, 89–90.

⁶⁸ Tuomi & Sarajärvi 2018, 103–105.

Tutkimusprosessini on edennyt Braunin ja Clarken mallia mukailleen: ensimmäinen vaihe on tutkimusaineistoon tutustuminen ja tarvittaessa sisällön litterointi. Tätä seuraavat alustava luokittelu eli koodaus, teemojen tunnistaminen ja arviointi, lopullisten teemojen valinta ja nimeäminen, sekä viimeisenä lopputyön eli raportin kirjoitus. Olennainen vaihe on tutkimusaineistoon paneutuminen, sillä tämä vaihe auttaa tunnistamaan aineistosta nousevia toistuvia ja merkityksellisiä seikkoja. Näiden aineistosta nousseiden seikkojen perusteella olen luokitellut aineiston, ja pyrkinyt tunnistamaan ja nimeämään siinä esiintyviä ilmiöitä. Näin olen muodostanut lista koodeista, jotka olen järjestänyt mahdollisia teemoja hahmotellen. Kun idea teemoista oli kypsä, voin arvioida niiden soveltuvuutta esimerkiksi suhteessa tutkimuskysymykseen. Kaikki teemat eivät välttämättä ole relevantteja, toisaalta erilainen lähestymiskulma voi johtaa hedelmällisempään lopputulokseen. Lopullisten teemojen valikoituessa on tärkeää myös nimetä teemat sekä määrittellä niiden sisältö. Kun datasta on saatu muodostettua teemojen avulla koherentti kokonaiskuva, voidaan tämä esittää kirjoitetun tutkimusraportin muodossa. Analyysin kannalta ei ole olennaista pelkästään kuvailla tai tehdä tiivistyksiä sisällöstä, vaan määrittää miksi ja miten ne ovat tutkimuskysymysten kannalta kiinnostavia.⁶⁹

Temaattinen analyysi muodostaa käytännön perustan tutkimukseni toteutumiselle, ja on keskeinen osa aineiston jäsentelyä. Temaattisen analyysin avulla vastaan siis tutkielmani “mitä” kysymykseen. Syvällisemmän analyysin toteutan diskurssianalyysin avulla. Tällöin pyrin löytämään vastauksia kysymyksiin “miksi” ja “miten”.

4.2. Diskurssianalyysi

Diskurssianalyysin teoreettinen viitekehys muodostuu kielenkäytön sosiaalista todellisuutta korostavasta luonteesta; kilpailevien merkityssysteemien olemassaolon tunnistamisesta; merkityksellisen toiminnan kontekstisidonnaisuudesta; sekä siitä oletuksesta, että kielenkäyttö on luonteeltaan seurauksia tuottavaa. Kielen tehtävänä ei ole ainoastaan tuottaa kuvauksia asioiden tilasta, vaan myös muokata niitä. Sanat on ladattu merkityksillä,

⁶⁹ Braun & Clarke 2006, 93–99.

jotka syntyvät niiden välisissä suhteissa. Diskurssianalyysin keinoin näitä konstruktioita voidaan tehdä näkyväksi ja analysoida.⁷⁰

Diskurssianalyysille keskeistä on ajatus siitä, että kielenkäyttö on aktiivista toimintaa, jolla pyritään selittämään ilmiöitä tai luomaan tietynlainen kuva asioiden tilasta. Diskurssianalyysin tutkimuskohteena ovat kielenkäytön tavat eli erilaiset kuvaukset ja selitykset, sekä kielelliset prosessit ja tuotokset, jolla sosiaalista todellisuutta pyritään rakentamaan. Diskurssianalyysi tarkastelee sitä prosessia, jossa käsitykset rakentuvat, muotoutuvat ja uudelleenmuotoutuvat. Metodisena lähestymistapana diskurssianalyysi sijoittuu sosiaalisen konstruktivismiin teoreettis–metodologiseen viitekehykseen.⁷¹

Diskurssianalyysia voidaan käyttää työkaluna poliittisen ja kulttuurisen identiteetin, sekä niiden muodostumisen tutkimiseen. Yhteiskunnalliset ilmiöt muokkaavat sanastoamme ja poliittisiin pyrkimyksiin tähtäävää retoriikkaa. Diskurssianalyysi huomioi tapahtumien historiallisen ja yhteiskunnallisen kontekstin, joka vaikuttaa viestin ymmärtämiseen. Yhteiskunnallisessa keskustelussa painottuvat argumentit, jotka muodostetaan poliittisin perustein. Diskurssianalyysissa lingvistisiä ja hermeneuttisia tutkimusmenetelmiä sovelletaan poliittisten ilmiöiden tutkimiseen.⁷²

Poliittinen diskurssianalyysi keskittyy tutkimaan vallan tuottamista ja toisaalta sen kyseenalaistamista poliittisissa diskursseissa. Tutkimuksen kohteena ovat poliittiset toimijat ja instituutiot, sekä heitä ympäröivät poliittiset prosessit ja tapahtumat, joissa diskursseja muodostetaan. Nämä luovat poliittiselle diskurssille kontekstin, joka erottaa poliittisen 'ei-poliittisesta'. Poliittisella diskurssilla on sekä tarkoitus että toivottu seuraamus. Poliittinen konteksti vahvistaa toimijuutta, ja mahdollistaa seuraamuksia toimijoiden käyttämistä argumenteista. Poliitikot eivät kuitenkaan ole ainoita toimijoita poliittisen diskurssin areenoilla, sillä merkityksellisessä roolissa ovat myös viestin vastaanottajat eli yleisöt, jotka osaltaan vahvistavat poliittisen diskurssin vuorovaikutuksellisuutta.⁷³

⁷⁰ Jokinen & Suoninen 1999, 21–22.

⁷¹ Suoninen 1999, 18–20; Jokinen 1999, 41.

⁷² Torfing 2004, 1, 5, 14–15.

⁷³ van Dijk 1997, 11–14.

4.3. Aineiston esittely

Tutkielmani pääasialliseksi aineistoksi olen valinnut EU:n ulko- ja turvallisuuspoliittisen globaalistrategian ja sen toimeenpanoraportit, Euroopan puolustuksen tulevaisuus - pohdinta-asiakirjan, sekä komission puheenjohtajan Jean-Claude Junckerin vuosina 2015–2018 pitämät puheet Unionin tilasta. Näiden lisäksi käytän aineistona Euroopan parlamentin Yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan täytäntöönpanoa koskevia raportteja, sekä Euroopan unionin neuvoston päätelmiä EU:n globaalistrategian täytäntöönpanosta turvallisuus- ja puolustuspolitiikan alalla.

4.3.1. EU:n ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia

Tutkielmani pääasiallisena aineistona käytän Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittista globaalistrategiaa *'Jaettu näkemys, yhteinen toiminta: vahvempi Eurooppa'*, jonka Euroopan unionin ulko- ja turvallisuusasioiden korkea edustaja Federica Mogherini esitteli Eurooppa-neuvostolle 28. kesäkuuta 2016, vain päiviä Ison-Britannian EU-eroon johtaneen kansanäänestyksen jälkeen.

EU:n ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategian kirjoittaminen nousi tarpeesta vuonna 2003 julkaistun turvallisuusstrategian *'Turvallisempi Eurooppa oikeudenmukaisessa maailmassa'* päivittämiselle. Tämä tarve on noussut esimerkiksi muutoksista niin EU:n sisäisessä kuin ulkoisessa turvallisuusympäristössä. Vuoden 2003 jälkeen muutoksia on tapahtunut myös transatlanttisissa suhteissa, ja Euroopan merkitys Naton painopistealueena on vähentynyt. Globaalistrategia on myös edeltäjänsä turvallisuusstrategiaa laajempi kokonaisuus, sillä se ottaa huomioon EU:n roolin globaalina toimijana myös muissa kuin turvallisuuskysymyksissä, esimerkiksi kauppaa- ja kehityspolitiikan saralla.⁷⁴

EU:n globaalistrategian kirjoitustyö alkoi 2015, jolloin Ukrainan kriisi, Libyan ja Syyrian huonontunut turvallisuustilanne, sekä terroristijärjestö Isisin iskut aiheuttivat turvattomuutta niin EU:n rajojen sisä- kuin ulkopuolellakin. Korkea edustaja Mogherinin entinen neuvonantaja Nathalie Tocci, joka on vastannut globaalistrategian

⁷⁴ Tocci 2017, 1–3; Eduskunta 2015.

käsikirjoitusprojektista, kertoo, kuinka hänen mukaansa EU-johtajien rooliksi oli jäänyt kriiseihin reagoiminen, mutta ilman kunnollista strategiaa. Tocci korostaa EU:n ulko- ja turvallisuusasioiden korkean edustaja eli ulkoasiainedustajan kaksoisroolia EU:n ulkoasiainneuvoston puheenjohtajana sekä Euroopan komission varapuheenjohtajana. Hänen mukaansa EU:n globaalistrategia on syntynyt Euroopan komission ja jäsenmaiden yhteistyönä, jonka Lissabonin sopimus on mahdollistanut, kun taas sitä edeltänyt turvallisuusstrategia oli erityisesti ulkoasiainneuvoston tuotos.⁷⁵

Ulko- ja turvallisuuspoliittisen globaalistrategian täytäntöönpanosuunnitelmassa strategian tavoitteiksi on nimetty ulkoihin kriiseihin ja konflikteihin vastaaminen, EU:n kumppaneiden kapasiteettien vahvistaminen; sekä EU:n ja sen kansalaisten suojeleminen. Näiden toteuttamiseksi ehdotetaan neljää toimintatapaa, jotka ovat kapasiteettien kehittämiseksi asetettavat tavoitteet; jäsenmaiden välisen yhteistyön tiivistäminen; ulko- ja turvallisuuspolitiikan rakenteiden ja välineiden vahvistaminen; sekä kumppanuuksien kehittäminen. Lisäksi siinä annetaan esimerkkejä mahdollisista saavutuksista, joita ovat puolustusalan varainkäytön tehostaminen; pysyvän rakenteellisen yhteistyön aloittaminen; nopeampi kriiseihin reagointi; sekä sellaisten operaatioiden yhteinen suunnittelu ja toteutus, joihin ei kuulu taistelutoimia.⁷⁶

Ulko- ja turvallisuuspoliittisen globaalistrategian toteutumista on seurattu vuosittaisissa toimeenpanoraporteissa vuosina 2017, 2018, ja 2019. Nämä raportit esittelevät käytännön toimia, joilla strategia on pantu täytäntöön ja esittelevät ulko- ja turvallisuuspoliittisen yhteistyön etenemistä. Lisäksi globaalistrategian toteutumista seurataan Euroopan parlamentissa, joka julkaisee yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevan vuosittaisen kertomuksen, sekä ulkoministerien ja puolustusministerien yhteisessä istunnossa Euroopan unionin neuvostossa, joka antaa päätelmät EU:n globaalistrategian täytäntöönpanosta turvallisuus- ja puolustuspolitiikan alalla. Päätelmät auttavat EU:ta ja sen jäsenvaltioita määrittelemään konkreettisia toimia ja tavoitteita ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla.⁷⁷

⁷⁵ Tocci 2017, 1–3.

⁷⁶ Euroopan neuvosto 2016. EU:n globaalistrategia: turvallisuus- ja puolustusalan täytäntöönpanosuunnitelma.

⁷⁷ Euroopan unionin neuvosto 2016.

4.3.2. Pohdinta-asiakirja Euroopan puolustuksen tulevaisuudesta

Euroopan komissio julkaisi 1. maaliskuuta 2017 Euroopan tulevaisuutta koskevan valkoisen kirjan, joka käsittelee EU:n lähitulevaisuuden tärkeimpiä haasteita ja mahdollisuuksia. Valkoinen kirja käsittelee tulevaisuuden haasteita Euroopassa, ja sitä kuinka näihin haasteisiin voidaan vastata. Osa näistä haasteista koskettaa myös EU:n turvallisuutta ja sen roolia kehittyvässä maailmassa. Valkoinen kirja julkistettiin Rooman sopimuksen 60-vuotispäivän alla, ja sen tarkoituksena on toimia keskustelunavauksena Euroopan unionin tulevaisuudesta. Osana Euroopan tulevaisuutta koskevaa valkoista kirjaa julkaistiin Euroopan puolustuksen tulevaisuutta koskevan pohdinta-asiakirja.⁷⁸

Pohdinta-asiakirja esittelee puolustusyhteistyön syventämisen kannalta keskeisiä kehityssuuntia, jotka perustuvat strategiaan, poliittisiin, sekä taloudellisiin ja teknologisiin tekijöihin, ja huomioivat niin Euroopan muuttuneen turvallisuusympäristön kuin kansalaisten toiveet ja huolenaiheet. Se korostaa EU-kansalaisten oikeutta rauhaan ja turvallisuuteen, muistuttaen uhkien muuttuneesta luonteesta. Lisäksi pohdinta-asiakirja toteaa EU:n vahvuudeksi kovan ja pehmeän vallan yhdistelemisen ja korostaa kokonaisvaltaisen toimintatavan mahdollisuuksia kestävän turvallisuuden takaamiseksi.⁷⁹

Euroopan puolustuksen tulevaisuutta koskeva pohdinta-asiakirja sisältää kolme mahdollista skenaarioita etenemiselle kohti turvallisuus- ja puolustusunionia, sekä konkreettisia ehdotuksia EU:n puolustusrahaston perustamiselle. Skenaariot eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan ne esittelevät erilaisia mahdollisuuksia turvallisuuden lujittamiseksi Euroopassa, painottaen eri tekijöitä ja eriasteista turvallisuus- ja puolustusyhteistyötä. Pohdinta-asiakirjan viesti on selvä: EU:n tulee parantaa turvallisuus- ja puolustusyhteistyötään, mutta valta on jäsenvaltioilla, jotka määräävät sekä tahdin että tavoitteet.⁸⁰

Ensimmäinen skenaario on nimeltään turvallisuus- ja puolustusyhteistyö. Siinä EU:n jäsenmaat tekevät yhteistyötä yhä useammin, mutta vapaaehtoisuus ja tapauskohtaisuus

⁷⁸ Euroopan komissio 2017, Valkoinen kirja Euroopan tulevaisuudesta -sivusto.

⁷⁹ Pohdinta-asiakirja Euroopan puolustuksen tulevaisuudesta 2017, 4–8.

⁸⁰ Pohdinta-asiakirja Euroopan puolustuksen tulevaisuudesta 2017, 2, 9, 16.

korostuvat. EU:n rooli on täydentää jäsenvaltioiden ja yhteistyökumppaneiden kuten Naton puolustustoimia. Pehmeät keinot korostuvat EU:n vallankäytössä. Toinen skenaario on nimeltään jaettu turvallisuus ja puolustus. Tässä skenaariossa jäsenmaiden puolustusyhteistyö on enemmän sääntö kuin poikkeus. Kansallisia puolustus suunnitelmia yhtenäistettäisiin, ja taloudellinen ja operatiivinen solidaarisuus lisääntyisi. EU:n ja Naton välinen yhteistyö syvenisi, ja EU:lla olisi mahdollisuus käyttää sotilaallista voimaa ulkoisessa kriisinhallinnassa. Kolmas, ja kaikkein pisimmälle menevä skenaario on EU:n yhteinen puolustus ja turvallisuus. Jäsenvaltioiden yhteistyö johtaisi turvallisuus- ja puolustusunionin muodostumiseen. EU ja Nato nähdään skenaariossa toisiaan vahvistavina, ja EU:lla on hyvät edellytykset suojella unionia ja sen kansalaisia siihen kohdistuvilta hyökkäyksiltä.⁸¹

4.3.3. Unionin tilaa käsittelevät puheet vuosina 2015–2018

Unionin tilaa käsittelevästä puheesta määrätään Euroopan komission ja Euroopan parlamentin välisiä suhteita koskevassa puitesopimuksessa. Komission puheenjohtaja pitää Euroopan parlamentin syyskuun ensimmäisellä istuntojaksolla puheen, jossa hän tarkastelee kuluvaa vuotta ja käsittelee seuraavien vuosien tulevia painopistealueita. Tätä puhetta seuraa unionin tilaa koskeva keskustelu.⁸²

Unionin tilaa käsittelevät puheet on suunnattu Euroopan parlamentille, minkä lisäksi ne ovat tärkeä kanava suuren yleisön tavoittamiseksi. Unionin tilaa käsittelevässä puheessa komission puheenjohtajalla on mahdollisuus tuoda julki komission saavutuksia, sekä ottaa kantaa unionia koetteleviin haasteisiin ja mahdollisiin keinoihin niiden ratkaisemiseksi. Ensimmäisen unionin tila -puheen piti komission silloinen puheenjohtaja José Manuel Barroso vuonna 2010, minkä jälkeen puhe on pidetty vuosittain Barroson ja sittemmin hänen seuraajiansa Jean-Claude Junckerin sekä Ursula von der Leyenin toimesta. Oman analyysini olen rajannut koskemaan ainoastaan Junckerin vuosina 2015–2018 pitämiä unionin tila -puheita.

⁸¹ Pohdinta -asiakirja Euroopan puolustuksen tulevaisuudesta 2017, 10–14.

⁸² Puitesopimus Euroopan parlamentin ja Euroopan komission välisistä suhteista 20.11.2010.

Sekä Barroson että Junckerin unionin tila -puheet ovat pitkälti painottaneet EU:n kohtaamia haasteita.⁸³ Vuoden 2016 puheen otsikko oli ”Kohti parempaa Eurooppaa, joka suojelee, tarjoaa mahdollisuuksia ja puolustaa. Vuonna 2017 unionin tila -puheen teemana oli ”Tuulta purjeisiin”. Puheen painopiste oli Euroopan kehittämisessä, ja sen osana julkaistiin etenemissuunnitelma kohti yhtenäisempää, vahvempaa ja demokraattisempaa unionia. Viimeisessä unionin tilaa käsittelevässä puheessaan vuonna 2018 ”Suvereeni Eurooppa – on aika toimia” Juncker palasi Euroopan unionin perusajatukseen ”ei koskaan enää sotaa” ja sen velvoittamaan toimintaan niin unionin sisällä kuin sen ympärillä. Tässä puheessa, kuten aiemmissakin, Juncker korosti yhtenäisyyden merkitystä ja EU:n globaalia toimijuutta.⁸⁴

Pansardin ja Battegazzorren mukaan unionin tilaa koskevat puheet voidaan nähdä EU:n legitimizeettiä tukevin ja vahvistavina toimina, jotka pyrkivät lisäämään EU:n demokraattisuutta ja läpinäkyvyyttä Lissabonin strategian tavoitteiden mukaisesti. Unionin tila -puheet ovat symbolisesti merkittävä tapa korostaa unionin yhtenäisyyttä ja vahvistaa sen legitimizeettiä kommunikaation keinoin. Lisäksi ne tavoittelet EU:n positiivisen imagon vahvistamista sen jäsenmaiden ja kansalaisten edessä.⁸⁵

4.4. Tutkimuksen toteutus

Laadullisen analyysini aloitin luokittelemalla aineistosta esille nousevia diskursseja teemoittain. Etsin usein toistuvia aiheita tai diskursseja, joiden mukaan järjestin analysoitavan aineiston. Koodauksen apuna käytin laadullisen aineiston käsittelyyn tarkoitettua Nvivo -ohjelmistoa.

Aineiston järjestämisen jälkeen erottelin materiaaleista tutkimuskysymysteni kannalta olennaiset diskurssit, joita ovat esimerkiksi ulkopolitiikan tavoitteita ja toimijuutta koskevat diskurssit, sekä unionin kohtaamia haasteita sekä yhtenäisen unionin mahdollisuuksia koskevat diskurssit. Lisäksi nostan esille unionin tulevaisuutta koskevia diskursseja. Analyysin ulkopuolelle rajasin esimerkiksi sisämarkkinoita sekä talousliittoa koskevat

⁸³ Pansardi ja Battegazzorre 2018, 856.

⁸⁴ Komission puheenjohtajan vuotuiset Unionin tila -puheet -sivusto.

⁸⁵ Pansardi ja Battegazzorre 2018, 854.

diskurssit. Vaikka yhteistyö talouden alalla on neofunktionalistisen integraatioteorian mukaan muodostanut pohjan Euroopan yhdentymiselle⁸⁶, ei taloudellisen yhteistyön kehittäminen ole tutkimuskysymysteni kannalta olennaista. Hypoteesini on, että integraatiota pyritään syventämään yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kautta, ja työssäni keskityn tätä näkökulmaa korostavan aineiston tarkasteluun.

Laadullisessa analyysissä tutkijan valinnoilla on merkitystä, ja hänen tuleekin tiedostaa omat sidonnaisuutensa suhteessa tutkimusaiheeseen. Kirsi Juhila muistuttaa, että diskurssianalyysin keskeinen kohde on kielellinen toiminta, ja erityisesti identiteettien ja positioiden konstruoiminen vuorovaikutteisissa tilanteissa. Diskurssianalyysia tehdessään tutkija on vuorovaikutuksessa aineistonsa ja muiden tutkijoiden kirjoitusten kanssa, kirjoittaen siitä valitulle yleisölle. Positiot ovat tilannesidonnaisia, ja tutkijan oma positio voi vaihdella samankin tutkimuksen aikana. Vaikka tutkija määritteli itsensä ulkopuoliseksi suhteessa aineistoonsa, tulee hän väistämättä käyttäneeksi omaa kulttuurista pääomaansa osana tutkimusprosessia.⁸⁷

Tiettyjen sanojen tai teemojen poimiminen ja niiden esittäminen määrättyssä yhteydessä on tulkintojen tekemistä, ja analyysin tekijällä on merkittävä rooli siinä, kuinka hän rakentaa omaa tulkintaansa lähdeaineistosta ja asettaa analyysin kohteen valitsemaansa viitekehukseen. Määrittelyjen tekeminen on tutkijan vallankäyttöä suhteessa hänen käyttämäänsä aineistoon. Työssäni pyrin tarkastelemaan aineistoa mahdollisimman objektiivisesti, ja keskittymään siinä esiintyvään kielenkäyttöön. Tällä tavoin pyrin tuomaan näkyväksi tutkimuskysymysteni kannalta olennaisia diskursseja, ja löytämään vastauksia esittämiini tutkimuskysymyksiin.⁸⁸

Tässä tapauksessa olen lukenut materiaalia ikään kuin ulko- ja turvallisuuspoliittisten linssien kautta, ja poiminut näin työni kannalta olennaisimpia diskursseja. Tiedostan, että samaa materiaalia olisi mahdollista analysoida myös muita politiikan osa-alueita painottaen, jolloin löydökset saattaisivat poiketa omistani. Tässä esiteltyjen diskurssien

⁸⁶ Rosamond 2000, 50.

⁸⁷ Juhila 2002, 201–204.

⁸⁸ Juhila 2002, 212, 230.

lisäksi aineistosta voidaan erottaa esimerkiksi taloutta ja sisämarkkinoita käsitteleviä diskursseja. Vaikka taloudellinen yhdentymisen on ollut olennainen osa Euroopan integraatiokehitystä, olen rajannut talouspuheen tämän tutkielman ulkopuolelle. Analyysissäni keskityn tutkimuskysymyksiäni kannalta olennaisiin teemoihin, jotka käsittelevät EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa; EU:n yhtenäisyyttä, ja legitimaation tapoja unionin jatkuvuuden varmistamiseksi.

Aineistosta esiin nousseet diskurssit olen järjestänyt ulkopoliittisten tavoitteita ja Euroopan integraatiota koskevien kysymysten mukaisesti. Näin olen pyrkinyt löytämään vastauksia sille, kuinka Junckerin komission tavoitetta ulko- ja turvallisuuspolitiikan yhdenmukaistamisesta ja kehittämisestä pyritään nostamaan ulkopoliittisten päätöksentekijöiden agendalle. Unionin tila -puheet on suunnattu Euroopan parlamentille, mutta niitä seurataan laajalti myös muualla EU:n instituutioissa sekä julkisilla areenoilla. Vaikka analysoitava materiaali pyrkii kuvaamaan ulko- ja turvallisuuspolitiikan tavoitteita, ovat aineistossa mainitut keinot niiden saavuttamiseksi usein liitoksissa syvempään yhteistyöhön jäsenvaltioiden ja EU:n instituutioiden kesken. Aineistosta esille nousseet haasteet ovat yhtä lailla Euroopan sisäisiä kuin ulkoisia, mikä tukee ajatusta komission sisäpoliittisten tavoitteiden ilmentymisestä osana ulkopoliittista retoriikkaa.

Seuraavassa luvussa etenen työni analyysivaiheeseen, jossa tarkastelen lähemmin aineistossa esiintyviä keskeisiä diskursseja, painottaen erityisesti unionin yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa sisäisen yhtenäisyyden ilmentäjänä ja keinona vastata EU:n sisäisiin kriiseihin. Diskurssianalyysin keinoin tuon näkyväksi, kuinka EU:n sisäistä yhtenäisyyttä korostavat diskurssit kietoutuvat olennaisesti unionin kansainvälistä toimijuutta ja ulkopoliittisten tavoitteita kuvaaviin puheakteihin, ja kuinka niissä tapahtuvilla legitimointiakteilla pyritään perustelemaan EU:n tuomia hyötyjä sen jäsenvaltioille ja kansalaisille.

5. Yhtenäinen Eurooppa ulko- ja turvallisuuspolitiikan tavoitteena

Euroopan integraatiota ja siihen liittyviä haasteita voidaan tutkia diskurssianalyysin keinoin. Konstruktivistiset lähestymistavat mahdollistavat esimerkiksi eurooppalaisten identiteettien, tai EU:n jäsenvaltioiden sekä ylikansallisten toimijoiden välisten suhteiden tutkimuksen. Lisäksi ne auttavat löytämään merkityksiä ja muodostamaan syy-seuraussuhteita diskursseissa käytetystä retoriikasta, ja tarkastelemaan kriittisesti toimijoiden tavoitteita ja niihin pääsemiseksi esitettyjä menettelytapoja.

EU:n tapauksessa päätöksenteko on hajautunut niin maantieteellisesti kuin eri toimijoiden kesken. Diezin mukaan EU:n legitimizeetti ei perustu ainoastaan julkiseen mielipiteeseen tai EU:n perussopimukseen, vaan käsitys eurooppalaisesta järjestelmästä ja sen legitimizeetistä muotoutuu kilpailevien diskurssien kautta. Keskustelua EU:n tulevaisuudesta käydään paitsi unionin sisällä myös kansallisella tasolla, sillä EU:n jäsenvaltioiden hallitusten edustajat selittävät EU:ssa tapahtuvaa päätöksentekoa omille äänestäjilleen ja kansalaisilleen, vaikuttaen samalla näiden käsityksiin Euroopan unionista. Valtiotason diskurssit voivat käsitellä myös jäsenvaltioiden roolia EU:ssa, tai sitä millaisia toiveita ja odotuksia kansalaisilla on EU:ssa tapahtuvan päätöksenteon suhteen.⁸⁹

Työni lähtökohtana on oletus siitä, että Euroopan unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tavoitteena on syventää EU:n integraatiota ja vaikuttaa näin unionin sisäpolitiikkaan. Tällöin ulkopolitiikan tavoitteet toimivat liikkeellepanevana voimana myös sisäpolitiikan kehittämiseksi. Tätä lähestymistapaa tukee neofunktionalistien ajatus poliittisesta läikkymisestä, jossa yhdentymisen tapahtuu eri politiikan osa-alueilta toisille laajentuvana syventyneenä yhteistyönä.

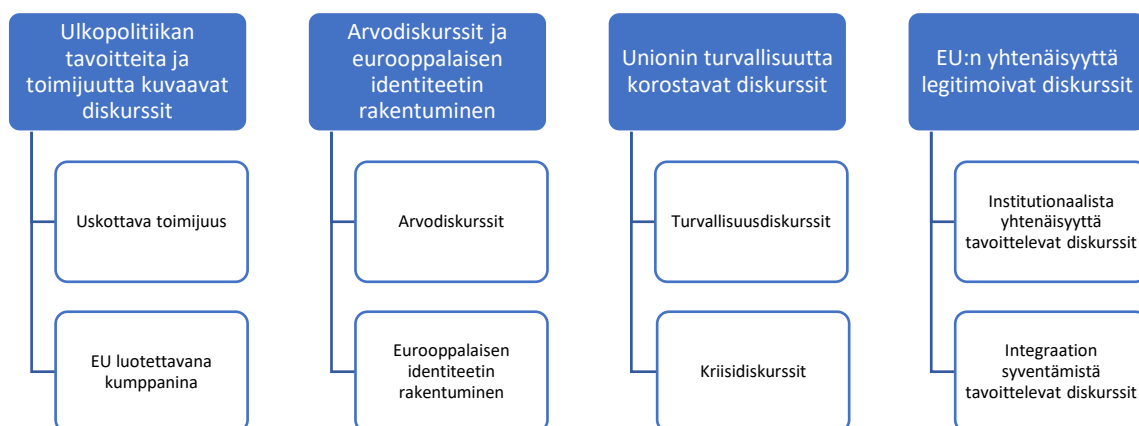
Ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa toteutetaan Euroopan unionissa pääosin hallitustenvälisessä yhteistyössä, ja valta sen kehittämiseksi on säilynyt Eurooppa-neuvostossa, joka on ulko- ja turvallisuuspolitiikan ylin päättävä elin. Tämän asetelman johdosta en lähesty integraatiota ainoastaan supranationaalista näkökulmasta, vaan tarkastelen sitä myös hallitustenvälisen yhteistyön tiivistämisen kautta. Konstruktivistisen integraatiotutkimuksen ansiosta voin

⁸⁹ Diez 2001, 5–6, 10–11.

tutkia tarkemmin ulkopolitiikan päätöksentekijöitä ja heidän toimijuuttaan unionin yhdentymisessä, sekä pohtia sitä, kuinka arvot ja identiteetit muodostavat perustan eurooppalaisuudelle, ja erottavat EU:n sen ulkopuolisista toimijoista.

5.1. Keskeiset diskurssit

Temaattisen analyysin avulla olen kartoittanut lähdemateriaaleissani usein toistuvia elementtejä sekä pääasiallisia teemoja. Diskurssien järjestämisessä olen käyttänyt apuna ulkopolitiikan tutkimuksen ja EU:n integraation kannalta olennaisia määritelmiä. Näiden perusteella olen ryhmitellyt aineistossa esiintyvät diskurssit seuraavasti: ulkopolitiikan tavoitteita ja toimijuutta kuvaavat diskurssit; eurooppalaisen identiteetin rakentumista ja arvoja kuvaavat diskurssit; unionin turvallisuutta korostavat diskurssit, sekä EU:n yhtenäisyyttä legitimoivat diskurssit. Ryhmittelyä havainnollistan kuviossa kaksi.

Kuvio 3. Diskurssien järjestäminen teemoittain.

Ulkopolitiikan tavoitteita käsittelevät diskurssit kuvaavat EU:n tavoitteita ja toimijuutta sen rajojen ulkopuolella. Ne käsittelevät niin kutsuttuja perinteisen ulkopolitiikan teemoja kuten rauhaa ja turvallisuutta, sekä EU:n roolia globaalissa maailmanjärjestyksessä. Monet EU:n ulkopolitiikkaa kuvaavat diskurssit keskittyvät myös arvoihin, joita EU pyrkii toiminnallaan edistämään. Niiden avulla pyritään luomaan mielikuvia eurooppalaisesta identiteetistä, esimerkiksi yhteisiä arvoja ja periaatteita korostamalla.

Unionin turvallisuutta korostavat diskurssit olen jaotellut turvallisuuskurssihin ja kriisidiskurssihin, jotka käsittelevät unionin sisäisiä ja ulkoisia haasteita. Turvallisuuskurssit ovat perinteisiä ulkopolitiikan diskursseja, jotka korostavat rauhan ja

turvallisuuden merkitystä EU:n kansalaisille. Sisäisiä haasteita käsittelevät diskurssit korostavat Euroopan sisäistä yhtenäisyyttä haastavia tekijöitä. Tällaisia ovat esimerkiksi nationalististen ja populististen puolueiden nousu, sekä lisääntynyt EU-kriittisyys. Ulkoisia haasteita kuvaavat diskurssit ovat muodoltaan perinteisempiä uhkadiskursseja, joissa painotetaan unionin ulkopuolisia turvallisuushaasteita.

Lopuksi esittelen lukijalle unionin yhtenäisyyttä legitimoivia diskursseja, jotka korostavat tarvetta EU:n sisäasioiden harmonisoinnille ja integraation syventämiselle. Näissä diskursseissa sisäpolitiikan tavoitteet kietoutuvat osaksi EU:n yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Yhteistyön syventämistä tavoittelevat diskurssit korostavat unionin yhtenäisyyttä, ja pyrkivät legitimoimaan EU:n integraatiota. Niiden voidaan katsoa olevan suunnattuja unionin sisäisille toimijoille, kuten jäsenvaltioiden ja EU:n instituutioiden edustajille. Sisäpolitiikan tavoitteita kuvaaviksi diskursseiksi katson myös unionin tulevaisuutta kuvaavat diskurssit, joissa esitetään erilaisia sisäpoliittisia toivotun ympäristön kuvauksia, sekä toimenpiteitä näihin pääsemiseksi.

Aineistossa korostuvat diskurssit eivät ole selvärajaisia, vaan ne ovat usein liitoksissa toisiinsa. Esimerkiksi haasteet ja niihin vastaaminen tuovat usein yhteen sekä EU:n tulevaisuutta uhkaavia että yhtenäisyyttä korostavia elementtejä. Esittelemäni lainauksia voitaisiinkin usein käyttää myös muiden aineistossa esiintyvien diskurssien havainnollistamiseen.

5.2. Ulkopolitiikan tavoitteita ja toimijuutta kuvaavat diskurssit

Diskurssianalyysin keinoin on mahdollista tunnistaa toimijoiden tavoitteita sekä toimenpiteitä, joita he esittävät tavoitellun asiantilan saavuttamiseksi. Euroopan unionin globaalistrategiassa todetaan:

”Tarvitsemme vahvemman Euroopan. Euroopan kansalaiset ansaitsevat sen ja muu maailma odottaa sitä.”⁹⁰

Globaalistrategiassa määritellyt viisi prioriteettia EU:n ulkopolitiikalle ovat unionin turvallisuus; valtioiden ja yhteiskuntien selviytymiskyky EU:n itäisessä ja eteläisessä

⁹⁰ Euroopan unionin globaalistrategia 2016, 10.

naapurustossa; yhdenmety lähestymistapa konflikteihin; yhteistyöhön perustuvat alueelliset järjestelmät; sekä globaali hallinta 2000-luvulla. Globaalistrategia korostaa EU:n turvallisuutta, riippumattomuutta ja yhtenäisyyttä. Siinä painotetaan yhteisiä etuja ja periaatteita, kuten EU:n perussopimukseen kirjattua arvopohjaa. Globaalistrategian mukaan EU:lla on keskeinen rooli maailmanlaajuisen turvallisuuden varmistajana. Lisäksi strategiassa on määritelty tarvittavat jatkotoimenpiteet, jotta strategian on mahdollista konkretisoida tehokkaaksi toiminnaksi.⁹¹

Ulkopolitiikan tavoitteisiin päästäkseen EU:lla tulee olla käytössään sopivia välineitä, sekä riittävä mandaatti toteuttaa ulkopolitiikkaa yhtenäisenä toimijana. EU:n ulkopolitiikan välineitä ovat perinteisen diplomatian lisäksi esimerkiksi tieteellinen yhteistyö. Mandaatin voidaan katsoa tulevan ensisijaisesti jäsenmailta, jotka ovat sitoutuneet yhdellä äänellä puhumiseen sekä EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehittämiseen.⁹²

Globaalistrategian toimeenpanon katsotaan muokanneen EU:n tapaa tehdä ulkopolitiikkaa. Saavuttaakseen täyden potentiaalinsa ulkopoliittisena toimijana EU:n tulee toimia yhtenäisesti niin instituutioiden, jäsenvaltioiden kuin politiikkasektoreiden välillä. Tämä tarkoittaa, että samalla politiikanalalla tapahtuvien aloitteiden ja toimenpiteiden tulee olla koherentteja ja toisiaan vahvistavia.⁹³

Neuvoston päätelmät peräänkuuluttavat vastuunkantoa Euroopan turvallisuudesta niin yksin kuin partnereiden kanssa, jotta EU voi jatkaa omien arvojensa ja intressiensä tavoittelua. Nykyisten ja tulevien puolustus- ja turvallisuustarpeiden arviointi on tärkeä osa tätä prosessia. Neuvoston päätelmien tavoitteena voidaan katsoa olevan jäsenvaltioiden budjettiin vaikuttaminen, jotta ne allokoisivat tarvittavat määrärahat EU:n turvallisuus- ja puolustusyhteistyöhön. Lisäksi niiden tavoitteena on turvata globaalistrategiassa esitettyjen tavoitteiden saavuttaminen, kuten kyberturvallisuuden parantaminen, YK:n Naiset, rauha ja turvallisuus -päättöslauselman integroiminen EU-politiikkoihin, jäsenvaltioiden sitoutuminen EU:n operationaaliseen toimintaan kuten CSDP missioihin,

⁹¹ Euroopan ulkosuhdehallinto 2016. Jaettu näkemys, yhteinen toiminta: vahvempi Eurooppa.

⁹² Euroopan ulkosuhdehallinto 2017, 6.

⁹³ Euroopan ulkosuhdehallinto 2017, 25–26.

sekä pysyvään rakenteelliseen yhteistyöhön, ja kumppanuuksien vahvistamiseen haastavassa kansainvälisessä turvallisuusympäristössä.⁹⁴

5.2.1. EU:n uskottava toimijuus

Ulkopolitiikan tavoitteita kuvaavat diskurssit alleviivaavat EU:n asemaa globaalissa maailmanjärjestyksessä. Ne korostavat EU:n asemaa suurimpana kehitysavun antajana, sekä sen sotilaallista kapasiteettia puuttua kriiseihin rajojensa ulkopuolella. Euroopan unionin muutosta normatiivisesta siviilitoimijasta sotilaallista kapasiteettia omaavaksi toimijaksi perustellaan esimerkiksi muutoksilla EU:n turvallisuusympäristössä. Tällaisia muutoksia ja EU:n ja sen kansalaisten turvallisuutta uhkaavia tekijöitä ovat Junckerin mukaan esimerkiksi Syyrian sota sekä terroristi-iskut Euroopassa.⁹⁵

”Vaikka EU on ylpeä maailmanlaajuisesti merkittävästä pehmeästä vallastaan, meidän ei pidä olla sinisilmäisiä. Pehmeä valta ei yksin riitä yhä vaarallisemmaksi käyvässä ympäristössämme.”⁹⁶

Mogherini toteaa, että globaalistrategian tavoitteena on EU:n ulkopoliittisen potentiaalnin käyttäminen, jotta Eurooppa voi olla vahvempi toimija, joka pystyy turvaamaan rauhaa ja suojelemaan kansalaisiaan. Suurvaltojen ja globaalien haasteiden maailmassa EU voi pärjätä vain, mikäli sen jäsenvaltiot toimivat yhdessä, unionina. Voimakkaampi ja turvallisempi EU on mahdollinen, mutta ainoastaan mikäli se onnistuu säilyttämään yhtenäisyytensä.⁹⁷

Ulkopolitiikan tavoitteita kuvaavat diskurssit käsittelevät EU:n toimintaa sen rajojen ulkopuolella, sekä EU:n suhteita muihin toimijoihin kansainvälisessä järjestelmässä. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi EU:n ja sen naapurimaiden välisiä suhteita; globaaleja kumppanuuksia, sekä EU:n yhteistyötä alueellisten toimijoiden, valtioiden ja kansainvälisten järjestöjen, kuten YK:n ja Naton kanssa.

⁹⁴ Neuvoston päätelmät 17.6.2020.

⁹⁵ Juncker 2016. Puhe unionin tilasta.

⁹⁶ Juncker 2016. Puhe unionin tilasta.

⁹⁷ Euroopan ulkosuhdehallinto 2017, 6.

”EU:n ei pidä jäädä maailmannäyttämöllä katsojaksi, joka kommentoi maailman tapahtumia sivusta. EU:n on oltava aktiivinen toimija, joka vaikuttaa tapahtumiin. Sen on oltava tulevaisuuden arkkitehti.”⁹⁸

Globaalistrategian tarkoituksena on luoda kokonaiskuva Euroopan ulkosuhdehallinnosta, sekä vahvistaa EU:n imagoa uskottavana globaalina toimijana. Turvallisuus- ja puolustuspoliittiset instrumentit ovat olennainen osa EU:n ulkopoliittikan välineitä, mutta EU: ulkopoliittikkaa toteutetaan myös laajentumis-, kauppaa-, ja kehityspoliittikkojen alalla.⁹⁹

Juncker perustelee tarvetta muutokselle Euroopan unionin toimijuudessa unionin tila - puheessa vuonna 2018:

”Jos Eurooppa kokoaa yhteen kaikkien kansojensa poliittisen, taloudellisen ja sotilaallisen voiman, voimme lopulta jättää roolimme maailman mittakaavan maksajana, vaikka toistaiseksi jatkammekin tätä tehtävää. Meidän on pyrittävä lujemmin maailman mittakaavan toimijaksi. Olemme kyllä global payers, mutta meidän on oltava myös global players.”¹⁰⁰

Junckerin komissio suhtautuu kunnianhimoisesti EU:n kehittämiseen kansainvälisenä toimijana. Tämä edellyttää Junckerin mukaan jäsenvaltioiden yhteistyötä, sekä EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan vahvistamista sen sijaan:

”Haluan, että unionistamme tulee vahvempi maailmanlaajuinen toimija. Saadaksemme maailmassa lisää painoarvoa meidän on pystyttävä tekemään ulkopoliittikkaa koskevia päätöksiä nopeammin. Siksi haluan, että jäsenvaltiot miettivät, mitkä ulkopoliittikan päätökset voitaisiin tehdä yksimielisyyden sijaan määräenemmistöllä. Tästä on jo määräykset perussopimuksessa, jos vain saadaan kaikkien jäsenvaltioiden suostumus. Ulkopoliittikassa tarvitaan määräenemmistöpäätöksiä, jos haluamme työskennellä tehokkaasti.”¹⁰¹

⁹⁸ Juncker 2018. Puhe unionin tilasta.

⁹⁹ Euroopan ulkosuhdehallinto 2017, 12.

¹⁰⁰ Juncker 2018. Puhe unionin tilasta.

¹⁰¹ Juncker 2017. Puhe unionin tilasta.

Junckerin puheissa koostuu tavoite maalata EU:sta kuva vahvana ulkopoliittisena toimijana, jolla on yksittäisiä jäsenmaita enemmän valtaa kansainvälisillä areenoilla. EU:n asemaa kansainvälisissä neuvotteluissa korostava narratiivi toistuu myös Junckerin unionin tila - puheessa:

”Yhtenäisinä, unionina, me eurooppalaiset muodostamme voiman, jota ei voi sivuuttaa. Puhuin Washingtonissa Euroopan nimissä. Sopimus, jonka sain aikaan presidentti Trumpin kanssa käymieni neuvottelujen tuloksena, oli eräiden tahojen mielestä yllätys. Siinä ei kuitenkaan ollut mitään yllättävää, sillä Eurooppa pystyi puhumaan yhdellä äänellä. Euroopan on tarpeen tullen toimittava yhtenä rintamana.”¹⁰²

Tutkimusaineistossani korostuu kuva Euroopan unionista voimakkaana toimijana kansainvälisellä kentällä. Euroopan unionin vahvuuksia ovat esimerkiksi sen vakaat poliittiset järjestelmät, taloudellinen kilpailukyky, ja turvallisuus. Näiden argumenttien perusteella voidaan päätellä, että EU:lla on potentiaalia olla vahva toimija globaalissa maailmassa, mutta ilman syventynyttä yhteistyötä se ei voi täysin hyödyntää mahdollista kapasiteettiaan. Tällä tavoin EU:n globaalista toimijuudesta tehdään vahva integraation edistämistä tukeva argumentti.

”Ensinnäkin diplomaattisten toimiemme on perustuttava täysin Lissabonin sopimukseen. EU:n ulkoinen politiikka ei ole sooloilua; se on orkesteri, joka soittaa samaa partituuria. Monimuotoisuutemme on valtava voimavara edellyttäen, että toimimme yhdessä ja koordinoidusti. Jäsenvaltioiden yhteistyö voi lujittaa toimintaamme maailmalla.”¹⁰³

Globaalistrategian toimeenpanoraportissa todetaan, että turvallisuus- ja puolustusyhteistyön kehittäminen on rakentanut yhteenkuuluvuutta sekä EU:n instituutioiden että sen jäsenvaltioiden välillä. Tämä on mahdollistanut EU:n suuremman roolin kansainvälisellä näyttämöllä.¹⁰⁴

¹⁰²Juncker 2018. Puhe unionin tilasta.

¹⁰³ Euroopan unionin globaalistrategia 2016, 36.

¹⁰⁴ Euroopan ulkosuhdehallinto 2017, 10.

Keskustelu EU:n toimijuudesta kansainvälisessä järjestelmässä ei ole uusi, ja siitä on tullut osa integraatioteorioiden tutkimusala. Kysymykseen EU:n toimijuudesta sisältyy usein ajatus siitä, millaista valtaa EU:lla on, erityisesti kansainvälisten suhteiden alalla. Euroopan unionia on pidetty perinteisesti siviilitoimijana, jolla on myös taloudellista valtaa. Myöhemmin tätä lähestymistapaa on täydennetty ajatuksella EU:sta normatiivisena siviilitoimijana. Lisäksi EU:n toimijuutta voidaan tarkastella legitimitetin ja vaikuttavuuden näkökulmista.¹⁰⁵

5.2.2. EU luotettavana kumppanina kansainvälisessä järjestelmässä

Gloabalstrategiaan on kirjattu visio EU:n toimijuudesta kansainvälisellä areenalla. Gloabalstrategiaan kirjatussa visiossa Euroopan unioni on luotettava kumppani rauhantyössä kaikkialla maailmassa. EU on vahva toimija multilateraalissa maailmanjärjestyksessä, joka tukee YK:ta, ja vahvistaa yhteistyötä YK:n turvallisuusneuvostossa. Lisäksi se pyrkii tuomaan konfliktien osapuolia neuvottelupöytiin, edistääkseen kansainvälisten toimijoiden yhteistyötä kriisien ratkaisemiseksi.¹⁰⁶

Neuvoston päätelmät 17.9.2019 sääntöperusteisen multilateralismin vahvistamiseksi korostavat tarvetta sääntöpohjaiselle kansainväliselle järjestykselle rauhan, turvallisuuden, ihmisoikeuksien, vaurauden, ja kestäväen kehityksen takaamiseksi kaikille. Ne korostavat kansainvälisen oikeuden, yhdessä sovittujen sääntöjen, sekä YK:n periaatteiden merkitystä kaikille toimijoille kansainvälisellä kentällä. Arvoperustainen yhteistyö YK:n kanssa on yksi EU:n ulkopolitiikan kulmakivistä, jota korostetaan myös globaalistrategiassa. Neuvoston päätelmissä esiintyvä arvodiskurssi asemoi EU:n kansainväliseksi toimijaksi, joka puolustaa ihmisoikeuksia ja ihmisten vapauksia, kunniaa ja demokratiaa, oikeusvaltioperiaatetta, sekä yhdenvertaisuutta ja vähemmistöjen oikeuksia. Neuvoston päätelmissä muistutetaan, että EU:n kansainvälisen toimijuuden vahvistaminen edellyttää sisäisen yhteistyön vahvistamista ja EU:n puhumista yhdellä äänellä kansainvälisellä kentällä.

EU:n kanssa yhteiset arvot jakavat toimijat kuvataan vastuullisina kumppaneina, joiden kanssa yhteistyötä voidaan vahvistaa:

¹⁰⁵ Hoffmann ja Niermann 2017, 28–29.

¹⁰⁶ Euroopan ulkosuhdehallinto 2019, 5.

”EU on vastuullinen globaali toimija, mutta vastuu on jaettava ja edellyttää investointia kumppanuusiimme. Yhteinen vastuu toimii ohjaavana periaatteenamme edistettäessä sääntöihin perustuvaa maailmanjärjestystä. Pyrkiessämme tavoitteisiimme pidämme yhteyksiä valtioihin, alueellisiin elimiin ja kansainvälisiin järjestöihin. Teemme yhteistyötä keskeisten kumppanien, samanmielisten maiden ja alueellisten ryhmittymien kanssa.”¹⁰⁷

Mogherinin mukaan Euroopan unioni on luotettava globaali toimija, ja vahva turvallisuuden ylläpitäjä. Hän korostaa, että Euroopan unioni on vahva ja yhteistyökykyinen kumppani, jolle sen yhtenäisyyden säilyttäminen ja sääntöihin perustuvat kumppanuudet ovat tärkeitä. Mogherini toteaa EU:n näyttävästi tärkeänä kumppanina rauhan, turvallisuuden ja kehitysyhteistyön alalla.¹⁰⁸

5.3. Arvodiskurssit ja eurooppalaisen identiteetin rakentuminen

Diskurssianalyysin tutkimuskeinoja voidaan hyödyntää ulkopolitiikan ja integraation tutkimuksessa. Ulkopolitiikka on identiteettipolitiikkaa, ja eurooppalaisen narratiivin rakentamisen voidaan katsoa palvelevan integraation tarkoitusperiä. Eurooppalaisuuden käsite on riippuvainen valtioista, jotka toistavat sen sanomaa. Poliittinen identiteetti on diskursiivinen ja symbolinen konstruktio, jossa toisinnetaan identiteetin ideaa, vaikka tämä eurooppalaisuuden idea saatetaan ymmärtää eri tavoin jopa Euroopan unionin sisällä.¹⁰⁹

5.3.1. Arvodiskurssit

Sekä neofunktionalistit että konstruktivistit alleviivaavat yhteisten arvojen tärkeyttä sekä toimijoiden päämäärien että poliittisten yhteisöjen muodostumisessa. Ideat ja arvot selittävät toimijoiden käyttäytymistä ja päätöksentekoa. Lisäksi ne muovaavat valtioiden halukkuutta yhteistyöhön, sekä sitä, millaisten toimijoiden kanssa yhteistyötä halutaan syventää.¹¹⁰

¹⁰⁷ Euroopan unionin globaalistrategia 2016, 13.

¹⁰⁸ Euroopan ulkosuhdehallinto 2017, 6.

¹⁰⁹ Waever 2004, 33–34, 38.

¹¹⁰ Haas 2001, 23–25.

”Perussopimukseen kirjatut arvot sekä monet vahvuutemme ja historialliset saavutuksemme pitävät meidät yhtenäisinä rakentaessamme vahvempaa unionia, joka huolehtii kollektiivisesta tehtävästään maailmassa.”¹¹¹

Euroopan unionin perusarvoja ovat rauha ja turvallisuus, vauraus, demokratia ja sääntöihin perustuva maailmanjärjestys. Näiden arvojen edistämistä niin rajojen sisä- kuin ulkopuolella pidetään kansalaisten etujen mukaisena.¹¹²

”Erottamaton osa eurooppalaista elämäntapaa ovat yhteiset arvomme: vapaus, demokratia ja oikeusvaltioperiaate. Näiden arvojen puolesta on kamppailtu vuosisatojen ajan taistelukentillä ja puhujakorokkeilla.”¹¹³

Sosiaalinen konstruktivismi painottaa integraation transformatiivista luonnetta, sekä sen vaikutusta eurooppalaisen identiteetin muodostukseen. Euroopan unioni pyrkii rakentamaan omaa identiteettiään ja erottautumaan muista vahvistamalla kuvaa itsestään sääntöperusteisen maailmanjärjestyksen kannattajana.

Tutkimusaineistossani tätä lähestymistapaa tukevat esimerkiksi seuraavat argumentit: EU on vahvasti sitoutunut yhteistyöhön kansainvälisten instituutioiden kuten YK:n kanssa; EU pyrkii toimimaan kansainvälisten sopimusten kautta ja diplomatian keinoin esimerkiksi ilmastonmuutoksen torjunnassa; EU investoi ihmisoikeustyöhön ja kestävään kehitykseen osana ennaltaehkäisevää kriisinhallintatyötä; ja EU korostaa kannattavansa kansalaisyhteiskunnan arvoja, kuten kokoontumisvapautta, ilmaisuvapautta, ja uskonnonvapautta.¹¹⁴

Yhteiset arvot muodostavat pohjan sille, että Euroopan unionilla katsotaan olevan markkinaunionia syvällisempi symbolinen merkitys. Juncker kuvailee arvojen merkitystä seuraavasti:

¹¹¹ Euroopan unionin globaalistrategia 2016, 10.

¹¹² Euroopan unionin globaalistrategia 2016, 10.

¹¹³ Juncker 2016. Puhe unionin tilasta.

¹¹⁴ Euroopan ulkosuhdehallinto 2018; Globaalistrategian toimeenpanoraportti, 12.

”Arvot ovat kompassimme. Eurooppa on minulle enemmän kuin pelkät sisämarkkinat. Enemmän kuin rahaa, enemmän kuin valuutta, enemmän kuin pelkkä euro. Kyse on aina ollut arvoista. Sen vuoksi kuudennessa skenaariossani on kolme perusasiaa, kolme horjumatonta periaatetta: vapaus, tasa-arvoisuus ja oikeusvaltioperiaate.”¹¹⁵

Arvodiskurssit kietoutuvat yhteen EU:n saavutuksia korostavien diskurssien kanssa. EU:n saavutuksia kuvailevaa diskurssia kutsun ylpeyspuheeksi, jonka tavoitteena on alleviivata EU:n saavutuksia ja ylpeydenaiheita. Näiden voidaan katsoa tavoittelevan EU:n positiivisen imagon vahvistamista. Tarkastelemisani diskursseissa nämä saavutukset nivoutuvat yhteen eurooppalaisten arvojen kanssa, joita materiaaleissa korostetaan erityisenä ylpeydenaiheena.

”Lähi-idän ja Afrikan naisten ja miesten silmissä Eurooppa on nyt toivon ja vakauden turvasatama. Tämän pitää herättää meissä ylpeyttä, ei pelkoa.”¹¹⁶

Saavutusten diskurssi korostuu erityisesti unionin tilaa käsittelevissä puheissa vuosina 2017 ja 2018, jotka ovat edeltäjiään positiivisempia ja optimistisempia. Junckerin vuosina 2015 ja 2016 pitämät unionin tila -puheet korostivat EU:n kriisejä sekä sisäisen yhtenäisyyden puutetta. Muutos vuoden 2017 puheessa on huomattavissa siitä, kuinka Euroopan unionia ja sen saavutuksia kuvaillaan yleisölle. Vuonna 2017 Euroopan unioni on puheenjohtaja Junckerin mukaan vapauden unioni; tasa-arvoisuuden ja tasa-arvoisten kumppaneiden unioni; yhtenäisempi unioni; ja vahvempi unioni. Toimikautensa onnistumisia Juncker kuvailee näin:

”Me päätimme viimeistellä energiaunionin, turvallisuusunionin, pääomamarkkinaunionin, pankkiunionin ja digitaaliset sisämarkkinat. Yhdessä olemme saaneet jo paljon aikaan.”¹¹⁷

Vapaus, tasa-arvo, yhtenäisyys ja vahvuus ovat Junckerin EU:hun liittämiä mielikuvia, jotka osaltaan rakentavat eurooppalaista identiteettiä diskurssin keinoin. Arvodiskursseilla EU:n

¹¹⁵ Juncker 2018. Puhe unionin tilasta.

¹¹⁶ Juncker 2015. Puhe unionin tilasta.

¹¹⁷ Juncker 2017. Puhe unionin tilasta.

voidaan siis katsoa erottautuvan unionin ulkopuolisista toimijoista ja asemoivan itseään suhteessa näihin. Arvodiskursseissa muistutetaan sekä EU:n että sen jäsenvaltioiden olevan tärkeitä toimijoita, joilta odotetaan vastuuta ja sitoutumista sääntöperusteiseen maailmanjärjestykseen.

5.3.2. Eurooppalaisen identiteetin rakentuminen

Diskurssianalyysi antaa mahdollisuuden tarkastella ulkopoliittikkaa laajemmin kuin sen lopputuotteiden eli muodollisten poliittisten linjausten tai julkilausumien kautta. Lene Hansen tarkastelee teoksessaan *”Security as a practice”* poststrukturalistista lähestymistapaa diskurssianalyysiin. Hän nostaa teorian keskiöön identiteettejä konstruoivat representaatiot ja analysoi niiden suhdetta ulkopoliittikan muotoutumiseen. Hansenin mukaan ulkopoliittikan päämääränä on vastata erilaisiin ongelmiin, joita poliitikot, media ja akateemikot luovat eri keskustelukanavilla. Nämä ongelmat muodostuvat erilaisten kertomusten ja kertojansa maailmankuvan välityksellä. Tällöin niiden voidaan katsoa heijastavan kertojan identiteettiä ja hänen näkemyksiään siitä, kuinka ongelmiksi määritellyt asiat erottuvat siitä, mitä pidämme tavanomaisena.¹¹⁸

”EU:n uskottavuus perustuu yhtenäisyyteemme, moniin saavutuksiimme, kestävään vetovoimaamme, politiikkojemme tehokkuuteen ja johdonmukaisuuteen sekä arvojen noudattamiseen.”¹¹⁹

Ole Waever esittää eurooppalaisten kansallisvaltioiden identiteetin muuttuneen, sillä niiden diskursseissaan käyttämä ’minä -puhe’ on laajentunut, ja valtiota koskevien määritelmien rinnalle on noussut eurooppalainen ulottuvuus. Tämä määrittely on muodostanut pohjan myös turvallisuuden tunteelle Euroopassa, se kuuluu olennaisena osana eurooppalaiseen narratiiviin. Eurooppalaisuus ei ole uhka valtioiden suvereniteetille, vaan ne voivat olla vahvoja yhdessä. Eurooppalaisuuden ihanne yhdistyy kansalliseen visioon siitä, mihin suuntaan maa on menossa, ja kenen kanssa.¹²⁰

¹¹⁸ Hansen 2006, esipuhe.

¹¹⁹ EU:n globaalistrategia 2016, 34.

¹²⁰ Waever 2004, 33–34.

”EU:n suvereenius ei korvaa jäsenvaltioiden kansallista suvereeniutta vaan kumpuaa siitä. Suvereeniuden jakaminen – silloin kun se on tarpeen – tekee kansallisvaltioista vahvempia.”¹²¹

Jaottelut meihin ja muihin korostuvat erityisesti ulko- ja turvallisuuspolitiikassa, jonka tarkoituksena on suojella esimerkiksi valtiota ulkoisilta uhilta. Tämä vaatii kuitenkin jatkuvaa määrittelyä sille, keitä me olemme, tai millaisia meitä uhkaavat asiat ovat. Määrittelyä tarvitaan, jotta meidän olisi ylipäättään mahdollista muodostaa mielipidettämme maailmasta, saati onnistua monimutkaisessa poliittisessa päätöksentekoprosessissa. On kuitenkin tärkeää ymmärtää, etteivät muodostamamme identiteetit ole kuitenkaan absoluuttisia totuuksia, vaan osa monimutkaista merkitysjärjestelmää, jota tarvitsemme asioiden nimeämiseen.¹²²

”Valtioiden suvereniteetti, itsenäisyys ja alueellinen koskemattomuus, rajojen loukkaamattomuus ja kiistojen rauhanomainen ratkaiseminen ovat Euroopan turvallisuusjärjestyksen keskeisiä tekijöitä. Nämä periaatteet koskevat kaikkia valtioita, sekä EU:n rajojen sisä- että ulkopuolella.”¹²³

Merkitysten ja identiteettien konstruoiminen erottelun keinoin on olennainen osa ulkopoliittisia narratiiveja, sillä jo termi ’ulkopolitiikka’ tekee eron itsen eli valtion, tai omassa tutkimuksessani EU:n, ja jonkin sen ulkopuolisen välille. Diskurssianalyysin kannalta olennaista on konteksti, kuten historialliset ja yhteiskunnalliset olosuhteet, joissa merkityksiä tuotetaan.¹²⁴

5.4. Unionin turvallisuutta korostavat diskurssit

Turvallisuus kansainvälisten suhteiden teoriassa tarkoittaa jatkuvuutta ja ennustettavuutta. Valtioiden näkökulmasta tämä tarkoittaa niiden olemassaolon turvaamista. Monet Euroopan unionia koettelevat uhat eivät niinkään uhkaa sen kansalaisten turvallisuutta,

¹²¹ Juncker 2018. Puhe unionin tilasta.

¹²² Waever 2004, 33–34.

¹²³ EU:n globaalistrategia 2016, 25.

¹²⁴ Diez 2014, 33.

vaan ne haastavat EU:ta ja asettavat unionin tarpeellisuuden kyseenalaiseksi.¹²⁵ Tämä ensisijainen selviytymisen motiivi ohjaa valtioiden toimintaa ja vaikuttaa niiden tekemiin päätöksiin.¹²⁶ Sama ajattelutapa pätee myös Euroopan unioniin. Sen intresseissä on oman jatkuvuutensa takaaminen.

Turvallisuuden tutkimuksesta on tullut olennainen osa länsimaista ulkopolitiikan tutkimuksen perinnettä. Tämä mahdollistaa sellaisten käsitteiden, kuin ideoiden ja kulttuurin sekä ei-valtiollisten toimijoiden tutkimuksen ulkopoliittisesta näkökulmasta.¹²⁷ Rauhan rakentaminen ja turvallisuuden edistäminen esitetään tärkeinä elementteinä yhteisten etujen suojelemiseksi, joita väkivaltaiset konfliktit uhkaavat. Strateginen autonomia esitetään keskeisenä elementtinä rauhan edistämiseksi ja turvallisuuden takaamiselle. Globaalistrategian toimeenpanossa yhtenäisyys esitetään rauhan edellytyksenä. Vahvempi ja turvallisempi Euroopan unioni on mahdollinen, mutta saavutettavissa ainoastaan yhteistyössä.¹²⁸

Globaalistrategiassa Eurooppa-hanke esitetään rauhan, vaurauden, ja turvallisuuden takaajana. Rauhan aika Euroopan unionissa on kestänyt 70 vuotta, ja EU:lla on edellytykset edistää rauhaa ja turvallisuutta ei ainoastaan rajojensa sisällä, vaan koko maailmassa. Globaalistrategian periaatteiksi on nimetty esimerkiksi rauhan edistäminen ja turvallisuuden takaaminen. Näiden katsotaan myös kietoutuvan yhteen: sisäinen turvallisuus on riippuvainen rajojen ulkopuolisesta rauhasta.¹²⁹ Rauhan merkitystä Euroopan unionille korostaa myös komission puheenjohtaja Juncker puheessaan Euroopan parlamentille:

”Vuonna 1913 eurooppalaiset odottivat saavansa elää ikuisesti rauhassa. Ja kuitenkin seuraavana vuonna veljessota pyyhki yli Euroopan. En mainitse tuota ajanjaksoa siksi, että uskoisin meidän olevan uuden katastrofin partaalla. Euroopan unioni on rauhan tae. Saamme olla onnellisia, että asumme rauhan

¹²⁵ Kinnvall ym. 2018, 249.

¹²⁶ Steele 2008, 50.

¹²⁷ Buzan & Hansen 2009, 2.

¹²⁸ Euroopan ulkosuhdehallinto 2017. Implementing the Global Strategy Year One, 7.

¹²⁹ EU:n globaalistrategia 2016, 4–5, 10.

maanosassa – maanosassa, jossa vallitsee rauha Euroopan unionin ansiosta.”¹³⁰

Hyvä hallinto edistää demokratiaa ja kehitystä, vähentää köyhyyttä ja noudattaa kestävän talouskasvun periaatteita. Se luo pohjan turvalliselle ympäristölle, ja siten edistää valtioiden ja ihmisten turvallisuutta. Turvallisuuden hallinnon tulisi perustua demokraattiseen hallintotapaan sekä turvallisuuden edistämiseen rauhanrakentamisen keinoin. Käytännössä tällä tarkoitetaan sitä, että vaikka turvallisuushallinnon pääperiaatteena on valtion ja sen kansalaisten turvallisuus, tulee ulko- ja turvallisuuspolitiikassa edistää väkivallattomia ratkaisumalleja ja pyrkiä konfliktien ratkaisemiseen myös ylikansallisella tasolla.¹³¹

5.4.1. Turvallisuuskurssit

Uskottavaa puolustusta pidetään keskeisenä edellytyksenä Euroopan sisäiselle ja ulkoiselle turvallisuudelle. Muuttuneessa turvallisuusympäristössä EU:n tulee kantaa vastuunsa omasta turvallisuudestaan, ja varautua tuleviin turvallisuusuhkiin ja haasteisiin, jotta se voi paremmin suojella kansalaisiaan ja vahvistaa rauhaa ja turvallisuutta rajojensa sisä- ja ulkopuolella.¹³²

Gloabalstrategiaan kirjattuja prioriteetteja ovat ulkoiisiin konflikteihin ja kriiseihin vastaaminen, kumppaneiden kapasiteettien vahvistaminen, ja unionin sekä sen kansalaisten suojeleminen. Euroopan unioni on sitoutunut puolustuksen ja turvallisuuden kehittämiseen, jotta se lisää strategista autonomiaansa, ja vahvistaa rooliaan turvallisuuden takaajana sekä vahvana globaalina toimijana. Neuvosto alleviivaa tarvetta integroitujen toimintatapojen käyttöönotolle, jotta sisäisiin ja ulkoiisiin haasteisiin voidaan vastata ja varautua paremmin.¹³³

Vuoden 2015 unionin tila -puheessaan Juncker korostaa tarvetta päämäärätietoisemmalle ulkopoliitikalle:

¹³⁰ Juncker 2018. Puhe unionin tilasta.

¹³¹ Ball 2004, 509–510.

¹³² Euroopan ulkosuhdehallinto 2018, 6.

¹³³ Neuvoston päätelmät 18.5.2017.

”Pysyvä ratkaisu saadaan aikaan vain, jos puutumme ongelman aiheuttajaan, niihin syihin, joiden vuoksi pakolaiskriisi on nyt meneillään. Eurooppalaisen ulkopolitiikan on oltava määrätietoisempää. Meillä ei ole enää varaa olla välinpitämättömiä tai epäyhtenäisiä suhtautumisessamme sotiin tai levottomuuksiin lähialueillamme.”¹³⁴

Neuvoston päätelmät 17.6.2019 toteavat EU:n vahvistaneen huomattavasti unionin turvallisuutta ja sen roolia kansainvälisenä toimijana globaalistrategian julkaisun jälkeen. Neuvoston mukaan EU:n instituutiot ja jäsenvaltiot ovat onnistuneesti sitoutuneet globaalistrategian toimeenpanoon, ja toivovat hyvän kehityksen jatkuvan kunnianhimoisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Tällä tavoin EU voi vahvistaa omaa sekä kumppaneidensa kapasiteettia ulkoisiin konflikteihin vastaamiseksi ja kansalaisten suojelemiseksi.¹³⁵

Turvallisuusdiskurssit kytkeytyvät EU:n puolustuspolitiikan kehittämiseen. Juncker perustelee puolustuspoliittista vastuunkantoa, ja sotilaallisen kapasiteetin vahvistamista seuraavasti:

”Euroopan on tiukennettava linjaansa. Tämä koskee erityisesti eurooppalaista puolustuspolitiikkaa. Eurooppa ei voi enää turvautua muiden sotilaalliseen mahtiin tai antaa Ranskan yksin puolustaa kunniaansa Malissa. Meidän on otettava vastuu omien etujemme ja eurooppalaisen elämäntavan turvaamisesta.”¹³⁶

Turvallisuuden perustana käytetään usein itsen suhdetta mahdollisesti uhkaavana pidettyyn toiseen. Toisella voidaan viitata paitsi ulkoiseen toiseen, myös itsen sisäisiin toisiin, kuten yhteisön jäseniin tai esimerkiksi EU:n jäsenvaltioihin tai niiden kansalaisiin. Uhkakuvien, ja sen myötä myös turvallisuuden, määrittely diskursseissa heijastaa valtasuhteita ja sitä, kenellä on voimaa tuottaa sisältöä turvallisuusagendalle.¹³⁷

¹³⁴ Juncker 2015. Puhe unionin tilasta.

¹³⁵ Neuvoston päätelmät 17.6.2019.

¹³⁶ Juncker 2016. Puhe unionin tilasta.

¹³⁷ Buzan & Hansen 2009, 142–143.

”Eurooppalaisten osuus maapallon väestöstä on tällä hetkellä 8 prosenttia. Vuonna 2050 tämä osuus on enää 5 prosenttia. Siinä vaiheessa yksikään EU:n jäsenvaltio ei enää ole maailman johtavien talouksien listalla. Entä EU kokonaisuutena? Yhtenäinen EU olisi edelleen listan kärjessä. Vihollisemme toivovat meidän pirstoutuvan hajanaisiksi ryhmiksi. Kilpailijamme hyötyisivät hajaannuksestamme. Ainoastaan yhdessä olemme merkittävä voima – myös tulevaisuudessa.”¹³⁸

Euroopan unionin jatkuvuuden tavoittelua tutkittaessa voidaan hyödyntää ontologisen turvallisuuden käsitettä. Tällöin valtion kannalta olennaista ei ole vain mahdollisten uhkien päihittäminen tai niistä selviytyminen. Valtiota voivat uhata myös sisäiset epävarmuudet ja epäsuhta siinä, ettei se pysty perustellusti oikeuttamaan omaa olemassaoloaan. Vaikka uhka ei kohdistuisi suoraan valtioon, esimerkiksi sodan muodossa, voivat sisäiset epäjohtamukaisuudet tai häiriöt tai katkoset rutiineissa aiheuttaa ahdistusta, johon pyritään vastaamaan luottamuksen palauttamisella. Tästä on mielestäni kyse myös EU:n integraation syventämisessä yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kautta.¹³⁹

Globaalistrategian toinen implementaatioreportti kuvaa kansainvälisessä järjestelmässä tapahtunutta muutosta vähemmän ennustettavaan ja vähemmän vakaaseen suuntaan. Usko sääntöihin perustuvaan järjestelmään ja ylikansallisiin instituutioihin on horjunut ennennäkemättömällä tavalla, ja EU operoi yhä haastavammassa toimintaympäristössä. Toimeenpanoraportti alleviivaa EU:n roolia diplomatian ja kumppanuuksien edelläkävijänä.¹⁴⁰

Ulko- ja turvallisuuspoliittisissa diskursseissa nousevat usein esiin myös erilaisia haasteita tai uhkia kuvaavat diskurssit. Nämä uhkakuvat saavat muotonsa puheakteissa, joissa erilaisia tekijöitä voidaan esittää uhkaavassa valossa riippumatta siitä, kuinka vakava niiden aiheuttamana vaara objektiivisesti tarkasteltuna on. Thierry Balzacqia mukailien turvallistamisprosessissa toimija esittää retoriikan keinoin lausuman, jossa tuodaan esille

¹³⁸ Juncker 2016. Puhe unionin tilasta.

¹³⁹ Steele 2008, 51–52.

¹⁴⁰ Euroopan ulkosuhdehallinto 2018, 5.

kohteen haavoittuvuus ja mahdolliset sitä uhkaavat tekijät, pyrkien näin saamaan yleisössä aikaan reaktio, jolla oikeutetaan uhkaan reagoimiseksi esitettyjä toimenpiteitä. Joidenkin teoreetikoiden mukaan turvallistamista tapahtuu silloin, kun uhka esitetään niin voimakkaana, että se nousee tavanomaisen politiikanteon yläpuolelle, mutta kaikki turvallistamisen tutkijat eivät tee tätä erottelua tavanomaisten ja niistä poikkeavien politiikkatoimien välillä.¹⁴¹

Vaikka tarkoituksenani ei ole tuottaa varsinaista turvallistamisanalyysia, on mielestäni tärkeää huomioida turvallistamisen mahdollisuus erityisesti unionin sisäisiä ja ulkoisia haasteita käsittelevissä kuvauksissa. Tämä mahdollistaa diskurssien tarkastelun ulkopuolisen silmin, ja auttaa ymmärtämään mahdollisia motiiveja valittujen retoristen keinojen tai esitettyjen uhkakuvien taustalla.

5.4.2. Kriisidiskurssit

Lähtöasetelma tutkimukselleni on se, kuinka Euroopan unionista luodaan kuva vahvana toimijana globaalissa maailmanjärjestyksessä, ja voidaanko tällä tavoin vaikuttaa myönteisesti kansalaisten näkemyksiin EU:sta ja vahvistaa Euroopan integraatiota. Vaikka vahvan toimijuuden teema tulee esille läpi aineiston, korostuivat materiaaleissa myös Euroopan unionia ja sen yhtenäisyyttä koetelleet kriisit ja näiden mahdolliset seuraukset unionin jatkuvuudelle.

”Kriisi on vaikea, ja kuljettavana on vielä pitkä matka. Luotan siihen, että te täällä parlamentissa, samoin kuin EU:n jäsenvaltiot, osoitatte eurooppalaista rohkeutta, kun kuljemme yhteistä taivaltamme, kunnioittaen yhteisiä arvojamme ja historiaamme.”¹⁴²

Kriisidiskurssit korostuvat erityisesti unionin tilaa käsittelevissä puheissa. Jo ensimmäisessä unionin tila -puheessaan ”Rehellisyyden, yhtenäisyyden ja solidaarisuuden aika” vuonna 2015 Juncker käsittelee useita Euroopan unionia koetelleita kriisejä. Näitä ovat pakolaiskriisi; Kreikan kriisi; Syyrian kriisi; ja Ukrainan kriisi. Luetellut kriisit kytkeytyvät laajemmin EU:n turvapaikkapolitiikkaan; euroalueen vaikuttavuuden lisäämiseen; talous- ja

¹⁴¹ Balzacq ym. 2016, 495-

¹⁴² Juncker 2015. Puhe unionin tilasta.

rahaliiton vahvistamiseen; sekä sisämarkkinoiden kehittämiseen. Lisäksi puheessa mainitaan ilmastonmuutoksen torjuminen. Vuonna 2015 päätös kansanäänestyksen järjestämiseksi Yhdistyneen kuningaskunnan jatkosta oli tehty, mutta Junckerin näkemys jatkosta oli edelleen positiivinen. Junckerin puheissa korostui usko siihen, että yhteisymmärrys Yhdistyneen kuningaskunnan asemasta osana EU:ta on mahdollinen.¹⁴³

Valkoinen kirja Euroopan tulevaisuudesta kuvaa EU:n nykytilaa seuraavasti:

”Unionin haasteet eivät osoita laantumisen merkkejä. Taloutemme on elpymässä maailmanlaajuisesta finanssikriisistä, mutta ei vielä kaikkialla riittävän tasaisesti. Tilanne osassa naapurustoamme on epävaka, mikä on aiheuttanut suurimman pakolaiskriisin sitten toisen maailmansodan. Terroristit ovat iskeneet kaupunkiemme sydämeen. Esiin nousee uusia maailmanmahteja, ja vanhat joutuvat mukautumaan uuteen todellisuuteen. Ja viime vuonna yksi jäsenvaltioistamme äänesti unionista eroamisen puolesta.”¹⁴⁴

Kriisidiskursseista olen erotellut Euroopan sisäistä yhtenäisyyttä koettelevat kriisit, sekä unioniin sen ulkopuolelta kohdistuvat haasteet ja uhat, jotka muodostuvat ulkoisten kriisien diskursseiksi.

Sisäiset kriisit

Sisäisten haasteiden diskurssit korostuvat erityisesti Junckerin Unionin tila -puheissa. Niiden taustalla on useita Euroopan unionin yhtenäisyyttä heikentäviä tekijöitä, joista korostuvat erityisesti Brexit, mutta myös populististen puolueiden suosion vahvistuminen, sekä Unkarin ja Puolan irrottautuminen unionin yhteisistä arvoista ja tavoitteista. Talouskriisi ja maahanmuuttokriisi ovat olleet omiaan lisäämään EU-kriittisyyttä, ja EU-vastaiset puolueet ovat saaneet lisää edustajiaan myös Euroopan parlamenttiin, jolle Junckerin Unionin tila on ensisijaisesti suunnattu. Kriisidiskurssit tulevat erityisen näkyväksi Junckerin unionin tila -

¹⁴³ Juncker 2015. Puhe unionin tilasta.

¹⁴⁴ Valkoinen kirja Euroopan tulevaisuudesta 2017, 6.

puheissa, mutta Euroopan sisäiset haasteet otetaan esille myös muissa analyysin kohteina olleissa dokumenteissa, kuten ulko- ja turvallisuuspoliittisessa globaalistrategiassa:

”Elämme eksistentiaalisen kriisin aikoja sekä Euroopan unionissa että sen ulkopuolella. Unionimme on uhattuna. Eurooppalainen hankkeemme, joka on merkinnyt ennennäkemätöntä rauhaa, vaurautta ja demokratiaa, on asetettu kyseenalaiseksi.”¹⁴⁵

Eksistentiaalisesta kriisistä puhui myös komission puheenjohtaja Juncker vuoden 2016 unionin tila -puheessaan. Hänen mukaansa ”Euroopan unioni on – ainakin osittain – eksistentiaalisessa kriisissä.” Vuoden 2016 unionin tilaa käsittelevä puhe suuntautui edeltäjänsä vahvemmin erityisesti Euroopan unionin sisäisen kriisin korostamiseen:

”Olen todistanut EU:n yhdentymistä usean vuosikymmenen ajan. Siihen on mahtunut monia vahvoja hetkiä. Tietenkin on ollut myös vaikeita aikoja ja kriisejä. Koskaan aiemmin en ole kuitenkaan havainnut jäsenvaltioiden välisen yhteisymmärryksen olevan näin vähissä. Koskaan aiemmin asiat, joissa jäsenvaltiot tekevät yhteistyötä, eivät ole olleet näin vähissä. Koskaan aiemmin en ole kuullut näin monien johtajien puhuvan pelkästään kotimaansa ongelmista ja mainitsevan Euroopan vain ohimennen, jos lainkaan. Koskaan aiemmin en ole nähnyt tilannetta, jossa EU:n toimielinten edustajien asettamat painopisteet poikkeavat selvästi jäsenvaltioiden hallitusten ja parlamenttien painopisteistä ja ovat joskus täysin vastakkaisia niiden kanssa. Tuntuu melkein siltä, ettei EU:n ja sen jäsenvaltioiden päättäjien välillä ole enää lähes lainkaan yhtymäkohtaa. Koskaan aiemmin en ole nähnyt jäsenvaltioiden hallitusten heikenneen tällä tavoin populististen voimien edessä ja halvaantuneen seuraavissa vaaleissa uhkaavan tappion pelossa. Koskaan aiemmin en ole nähnyt unionissa näin paljon hajanaisuutta ja näin vähän yhteisyyttä.”¹⁴⁶

¹⁴⁵ Euroopan unionin globaalistrategia 2016, 5.

¹⁴⁶ Juncker 2016. Puhe unionin tilasta.

EU:n ulkopoliitiikan haasteiksi on nimetty sen kyvyttömyys määritellä omia tavoitteitaan, ja uhka sen jäsenvaltioiden näkemysten hajaantumisesta. Näiden on katsottu johtuvan paitsi institutionaalisen kapasiteetin puutteesta, ja kansainvälisten suhteiden kuulumisesta vahvasti kansalliseen agendaan, myös EU:n omasta hallintorakenteesta ja sen toimijuuden kyseenalaistamisesta myös jäsenvaltioiden taholta.¹⁴⁷ .

Ulkoiset kriisit

Ulkopoliitiikan tavoitteiden ymmärtämiseksi on tärkeää hahmottaa EU:n ulkopoliittista toimintaympäristöä sekä EU:n ulkoisia haasteita, joihin ulkopoliitiikalla pyritään vastaamaan. Ulkoisten haasteiden diskurssit kuvaavat kriisejä, jotka vaikuttavat Euroopan unioniin sen rajojen sisä- ja ulkopuolella. Ulkoisia haasteita kuvaavissa diskursseissa esitetään asioita ja ilmiöitä, joilla katsotaan olevan vaikutusta myös EU:n ja sen kansalaisten turvallisuuteen. Näitä ovat esimerkiksi ilmastonmuutos, energiaturvallisuus, terrorismi, sekä muuttoliikkeet.

”Nyky maailmassa on monia uhkia, joita valtioiden rajat eivät pidättele. Vaikka jäsenvaltiot ovat etulinjassa torjumassa niitä ja vastaavat tarvittaessa turvallisuusjoukkojen ja asevoimien käyttämisestä, nämä uudenlaiset uhat voidaan parhaiten ehkäistä ja voittaa yhteistyöllä.”¹⁴⁸

Unionin haasteisiin lukeutuu myös kansalaisten turvallisuutta uhkaavia haasteita. Esimerkkinä turvallisuushaasteista Juncker nimeää vuoden 2016 unionin tila -puheessaan terrorismin uhan. Myöhemmin hän jatkaa, kuinka terrorismin uhkaan voidaan vastata vahvistamalla EU:n ulkorajoja, esimerkiksi rajavalvontaa lisäämällä. Juncker esittää myös EU:n matkustustietojärjestelmän käyttöönottoa. Terrori-iskujen vastaisia toimia Juncker kuvaa seuraavasti:

”Kuluneen vuoden barbaariset teot ovat jälleen osoittaneet meille, minkä puolesta taistelemme – eurooppalaisen elämäntavan. Taistelussa ihmiskunnan vihollisia vastaan meidän on pysyttävä uskollisina omille

¹⁴⁷ Kratochvil ym. 2011, 391–392.

¹⁴⁸ Pohdinta-asiakirja Euroopan puolustuksen tulevaisuudesta 2017, 6.

arvoillemme ja itsellemme. Olennaista eurooppalaisuudessa on demokraattinen, moniarvoinen, avoin ja suvaitsevainen yhteiskunta. Suvaitsevaisuus ei kuitenkaan saa vaarantaa turvallisuuttamme. Sen vuoksi johtamani komissio on asettanut turvallisuuden alusta lähtien etusijalle: olemme säätäneet terrorismin ja ulkomaille terrorismitarkoituksessa matkustamisen laittomiksi kaikkialla EU:ssa, olemme ryhtyneet toimiin ampuma-aseiden käytön ja terrorismin rahoituksen lopettamiseksi, olemme tehneet yhteistyötä internetyritysten kanssa poistaaksemme terroristien propagandan verkosta ja olemme puuttuneet radikalisoitumiseen kouluissa ja vankiloissa.”¹⁴⁹

Kriisidiskurssit tuovat näkyviksi ja tunnistavat EU:n sisäiset ja ulkoiset haasteet ja heikkoudet. Vastauksena näihin haasteisiin esitetään kuitenkin yhtenäisempää Eurooppaa ja vahvempaa unionia. Kriisidiskurssin taustalla voidaan katsoa olevan tavoite oikeuttaa EU:n yhtenäisyyttä korostavia toimenpiteitä. Kriiseistä voidaan selvitä, ja niihin voidaan löytää ratkaisuja. Ratkaisun avaimet löytyvät Euroopan yhtenäisyyttä korostavista diskursseista, joita käsittelem seuraavaksi.

”On aika puhua suoraan Euroopan unionin suurista kysymyksistä. Euroopan unionilla ei mene hyvin. Tässä unionissa ei ole tarpeeksi Eurooppaa, eikä tässä unionissa ole tarpeeksi unionia.”¹⁵⁰

Epävarmoina aikoina yhdentymispuheen merkitys korostuu. Tähän liittyy integraatiotutkimuksesta tuttu läikkymiseffekti. Euroopan unioni pyrkii toisintamaan ja oikeuttamaan omaa olemassaoloaan yhtenäisyyden tuottamaa vahvuutta korostavan narratiivin keinoin. Waever korostaa, ettei valtaa ole siirretty supranationaalille tasolle, vaan EU:ta koskeva päätöksenteko tapahtuu edelleen pitkälti jäsenvaltioiden tasolla. Eurooppalaisuus on kuitenkin keskeinen osa valtioiden identiteettiä, mikä korostuu

¹⁴⁹ Juncker 2016. Puhe unionin tilasta.

¹⁵⁰ Juncker 2015. Puhe unionin tilasta.

erityisesti tulevaisuuspuheissa. Eurooppaa tai EU:ta ei koeta ulkopuolisena, vaan jäsenvaltioiden ja EU:n suhteet ovat pikemminkin sisä- kuin ulkopoliittikkaa.¹⁵¹

”Maailma ei ole pysynyt aloillaan. Se on epävakaampi kuin koskaan. Maanosamme kohtaamat ulkoiset haasteet kasvavat päivä päivältä. Siksi meidän on työskenneltävä hellittämättä yhtenäisemmän Euroopan puolesta.”¹⁵²

Kriisit voivat toimia myös liikkeelle panevana voimana Euroopan yhdentymisessä, ja muutokset ovat syntyneet usein tarpeesta vastata unionia kohdanneisiin kriiseihin. Seuraavaksi tuon esille kuinka Euroopan unionia kohdanneisiin haasteisiin pyritään vastaamaan yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa syventämällä. Pyrin osoittamaan, kuinka aineistossa legitimoidaan Euroopan integraatiota korostamalla yhtenäisyyden merkitystä vastauksena Eurooppaa koetteleviin kriiseihin.

5.4. Unionin yhtenäisyyttä legitimoivat diskurssit

Euroopan unionin yhtenäisyyttä rakentavissa diskursseissa eurooppalaisuus esitetään kansallisia piirteitä täydentävänä elementtinä. Tällä tavoin monitahoisuudesta ja moniäänisyydestä pyritään muodostamaan yhtenäisyyttä ja integraation syventämistä legitimoiva tekijä. Vetoamalla jäsenvaltioiden edustajiin Juncker pyrkii hakemaan oikeutusta eurooppalaiselle hankkeelle:

”Me emme ole Euroopan yhdysvallat. Euroopan unioni on paljon monitahoisempi. Tämän monitahoisuuden sivuuttaminen olisi virhe, joka johtaisi väärin ratkaisuihin. Eurooppa voi toimia vain, jos yhteistä hankettamme tukevia puheenvuoroja käytetään Euroopan parlamentin lisäksi myös kaikkien jäsenvaltioidemme parlamenteissa. Eurooppa voi toimia vain, jos työskentelemme kaikki yhtenäisyyden ja yhteisyyden hyväksi unohtaen toimielinten välisen toimivaltakamppailun. Vain siinä tapauksessa Eurooppa on enemmän kuin osiensa summa, ja vain siinä tapauksessa Eurooppa voi olla

¹⁵¹ Waever 2004, 33–34, 38.

¹⁵² Juncker 2018. Puhe unionin tilasta.

vahvempi ja parempi kuin se on tänään. Vain siinä tapauksessa EU:n toimielinten ja jäsenvaltioiden hallitusten johtajat voivat palauttaa Euroopan kansalaisten luottamuksen yhteiseen hankkeeseemme.”¹⁵³

Katson, että yhtenäisyysdiskurssin tavoitteena on unionin jatkuvuuden turvaaminen ja integraation syventäminen. Yhtenäisyyttä korostamalla EU pystyy tuottamaan sellaisia diskursseja, joilla perustellaan tarvetta unionin olemassaololle, ja sen vahvistamiselle. Tarvetta Euroopan unionille korostetaan alleviivaamalla sitä, kuinka unionin yhtenäisyydellä voidaan tuottaa etuja EU:n jäsenvaltioille ja kansalaisille.

“Yhtenäisinä, unionina, me eurooppalaiset muodostamme voiman, jota ei voi sivuuttaa.”¹⁵⁴

Yhtenäisyyttä legitimoivat diskurssit ovat tutkielmani punainen lanka, jotka toistuvat kaikissa aineistoni kannalta olennaisissa teemoissa. Yhtenäisyyspuhetta ja integraation vahvistamiseen pyrkiviä diskursseja olen käsitellyt osana EU:n ulkopolitiikan tavoitteita ja EU:n haasteita käsitellessä kappaleita. Seuraavassa luvussa keskityn siihen, kuinka yhtenäisyyden vahvistamista tavoitellaan suhteessa EU:n instituutioihin ja sen jäsenvaltioihin.

5.4.1. Institutionaalista yhtenäisyyttä tavoittelevat diskurssit

Ulkopolitiikan toimijoiden osalta Euroopan unioni on mielenkiintoinen tutkittava sen monitasoisen hallintorakenteen vuoksi. Monitasoinen hallinto viittaa päätöksentekoon, jota tapahtuu useilla, myös maantieteellisesti toisistaan poikkeavilla tasoilla. Tällainen päätöksenteko on tyypillistä Euroopan unionille, jossa valtaa on siirretty kansallisvaltioilta EU:n yhteisille toimielimille. Toisaalta monitasoisella hallinnolla tarkoitetaan vallan siirtymää valtion tasolta alueellisille toimijoille valtion sisällä. Euroopan unionin kontekstissa voidaan tarkastella paitsi hallinnon muotoja, myös sitä, kuinka valta jakautuu eri toimijoiden kesken unionin sisällä.¹⁵⁵

¹⁵³ Juncker 2016. Puhe unionin tilasta.

¹⁵⁴ Juncker 2018. Puhe unionin tilasta.

¹⁵⁵ Hooghe & Marks 2001, esipuhe.

Monitasoinen hallinto häivyttää kansallisen ja kansainvälisen politiikan rajoja. Sen taustalla on ajatus siitä, että globalisaatio ja eurooppalaistumiskehitys, erityisesti EU:n vahvistuminen, ovat heikentäneet valtioiden asemaa toimijoina. Monitasoisen hallinnon myötä valtiot ovat siirtäneet toimivaltaansa EU:n instituutioille, ja sitoutuneet yhteiseen päätöksentekoon. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että päätöksenteko tapahtuu useilla eri tasoilla, valtiot eivät yksin ole suvereenia toimijoita eikä niillä ole täysin riippumatonta päätäntävaltaa Euroopan unionin päätöksenteossa. Tällainen päätöksenteko yhdistää eri politiikan areenoita sekä valtioiden sisällä että niiden välillä, ja jopa supranationaalilla tasolla valtioiden yläpuolella.¹⁵⁶

Euroopan unioni on monitasoinen toimija, jonka ulkopoliitikassa korostuu tarve yhteistyölle ja vuoropuhelulle niin jäsenvaltioiden kuin EU:n instituutioiden välillä. Jäsenvaltioiden tuki on ensisijaisen tärkeä unionin yhtenäisyyspyrkimyksissä. Ulko- ja turvallisuuspolitiikan vahvistamiselle tarvitaan mandaatti jäsenvaltioiden johtajilta, joille Juncker osoittaa puheensa:

”Haluan kiittää myös 27 jäsenvaltiomme päämiehiä. Joitakin päiviä viime vuonna pitämäni puheen jälkeen päämiehet hyväksyivät toimintaohjelmani Bratislavan huippukokouksessa. Näin tehdessään he valitsivat yhtenäisyyden. He päättivät tukea yhteistä perustamme. Yhdessä me osoitimme, että Eurooppa kykenee toimimaan kansalaistensa hyväksi silloin kun se on tarpeellista.”¹⁵⁷

Monitasoinen hallinto häivyttää kansallisen ja kansainvälisen politiikan rajoja. Sen taustalla on ajatus siitä, että globalisaatio ja eurooppalaistumiskehitys, erityisesti EU:n vahvistuminen, ovat heikentäneet valtioiden asemaa toimijoina. Monitasoisen hallinnon myötä valtiot ovat siirtäneet toimivaltaansa EU:n instituutioille, ja sitoutuneet yhteiseen päätöksentekoon. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että päätöksenteko tapahtuu useilla eri tasoilla, valtiot eivät yksin ole suvereenia toimijoita eikä niillä ole täysin riippumatonta

¹⁵⁶ Kelstrup & Williams 2006, 8.

¹⁵⁷ Juncker 2017. Puhe unionin tilasta.

päätäntävaltaa Euroopan unionin päätöksenteossa. Tällainen päätöksenteko yhdistää eri politiikan areenoita sekä valtioiden sisällä että niiden välillä, ja jopa supranationaalilla tasolla valtioiden yläpuolella.¹⁵⁸

Tutkimusaiheeni kannalta keskeistä on se, kuinka Euroopan komission sekä jäsenvaltioiden tavoitteet nivotaan yhteen onnistuneen ulko- ja turvallisuuspolitiikan takaamiseksi. Tutkimusaineistossani korostuu EU:n tarve puhua yhdellä äänellä. Ollakseen vakuuttava toimija, on EU:lla oltava riittävät valmiudet edustaa koko maanosaa kansainvälisillä areenoilla. Tämän voidaan katsoa tarkoittavan yhtenäisyyttä EU:n tavoitteissa ja toimintapolitiikoissa, sillä aineistostani ilmenee, että EU:n edustamista ja yhdellä äänellä puhumista korostavat niin komission puheenjohtaja, Eurooppa-neuvoston puheenjohtaja, kuin ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkea edustaja.

Juncker alleviivaa tarvetta yhdellä äänellä puhumiselle, ja EU:n sisäisen työnjaon uudistamiselle ulko- ja turvallisuuspolitiikassa:

”EU:n korkea edustaja, komission varapuheenjohtaja Federica Mogherini tekee upeaa työtä. Hänestä on kuitenkin tultava EU:n ulkoministeri, jonka kautta kaikkien - pienten sekä suurten jäsenmaiden - diplomaattiset edustustot keskittävät voimansa EU:n vaikutusvallan kasvattamiseksi kansainvälisissä neuvotteluissa¹⁵⁹”

Ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa on pidetty siinä määrin kansalliseen poliittiseen agendaan kuuluvana, että valtioidenvälinen toiminta on ollut johtoajatus myös EU:n yhteisessä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Tällainen lähestymistapa ei kuitenkaan ole osoittautunut erityisen toimivaksi. Muut EU:n yhteiset toimialat, kuten kauppapolitiikka ja sisämarkkinat ovat kehittyneet voimakkaasti, kun ulko- ja puolustusasiat ovat jääneet polkemaan paikallaan. Tämä sisäänrakennettu heikkous onkin luonut tarpeen EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan uudistamiselle.¹⁶⁰ Käsittelemässäni aineistossa toistuu jäsenvaltioiden suvereniteettia korostava teema:

¹⁵⁸ Kelstrup & Williams 2006, 8.

¹⁵⁹ Juncker 2016. Puhe unionin tilasta.

¹⁶⁰ Keukeleire & MacNaughtan 2008, 11–12.

”Ensiksikin jäsenvaltioiden itsemääräämisoikeuden vahvistaminen globaalistuneessa maailmassa edellyttää EU:n sisäisen yhteistyön tiivistämistä myös puolustuspolitiikan alalla. Tällöin otetaan täysin huomioon kunkin maan perustuslailliset oikeudet ja velvollisuudet. Itse asiassa järjestelmällinen puolustusyhteistyö ja vähitellen syvenevä yhdentyminen auttavat EU-maita säilyttämään kansallisen itsemääräämisoikeutensa.”¹⁶¹

EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan historiaa leimaa paradoksi, jossa EU:sta on pyritty rakentamaan supranationaali vahva toimija luomalla instituutioperusta yhteiselle ulko- ja turvallisuuspolitiikalle. Tämä on kuitenkin toteutettu niin, että päätäntävalta ja veto-oikeus ovat säilyneet jäsenvaltioiden tasolla.¹⁶²

EU:n yhteisessä ulko- ja puolustuspoliittisissa diskursseissa korostuu jäsenvaltioiden kyvykkyys yhteistyöhön. Globaalistrategian toimeenpanoraporteissa peräänkuulutetaan Euroopan unionin yhtenäisyyttä sen visiossa ja toiminnassa. Globaalistrategian kolmannessa toimeenpanoportissa todetaan:

”Yhtenäisenä, ja vain yhtenäisenä voimme suojella ja edistää arvojamme, päämääriämme ja periaatteitamme, säilyttäen asemamme korvaamattomana ja yhteistyöhaluisena globaalina valtana.”

Analyysin kohteena olleet materiaalit korostavat EU:n yhtenäisyyttä ja unionin jäsenyyden suotuisia vaikutuksia jäsenmaille. Maahanmuuttokriisin ja eurokriisin jälkimainingeissa Juncker korostaa, että Euroopan unionilla on potentiaalia tarjota kansalaisilleen mahdollisuus parempaan tulevaisuuteen:

”Me kuitenkin epäonnistumme pyrkimyksissämme, jos emme ota opiksemme: emme ole vielä vakuuttaneet eurooppalaisia ja maailmaa siitä, että unioni ei ole olemassa vain selviytymistä varten, vaan se voi myös kukoistaa ja menestyä.”¹⁶³

¹⁶¹ Pohdinta-asiakirja Euroopan puolustuksen tulevaisuudesta 2017, 11.

¹⁶² Gegout 2010, 4.

¹⁶³ Juncker 2015. Puhe unionin tilasta.

EU:n syventyvällä integraatiolla voi olla kahdenlaisia seurauksia ulkopoliittisille päätöksentekoprosesseille. Toisaalta integraation ei katsota heikentävän kansallisvaltioiden suvereniteettia, sillä EU:n jäsenvaltioilla on lukuisia mahdollisuuksia vaikuttaa poliittiseen agendaan ja päätöksentekoon myös EU:n tasolla. Toisaalta integraatio muokkaa päätöksentekoprosesseja, jotka jakautuvat yhä useammille hallinnon tasoille ja supranationaaleille instituutioille.¹⁶⁴

5.4.2 Integraation syventämistä tavoittelevat diskurssit

Euroopan unionin sisäpoliittiset tavoitteet ja integraation syventäminen on kirjattu eksplisiittisesti osaksi sen ulkopoliittisia tavoitteita.

Esimerkiksi ulko- ja turvallisuuspoliittisen globaalistrategiaan on kirjattu tavoite saavuttaa EU:n yhteinen visio ja yhteinen toimintasuunnitelma. Lisäksi globaalistrategian avulla tavoitellaan yhtenäisyyden vahvistamista kansalaisten tarpeisiin vastaamiseksi.¹⁶⁵

”Tämän strategian taustalla on sellaista vahvempaa unionia koskeva visio ja tavoite, joka haluaa ja voi saada aikaan myönteisiä muutoksia maailmassa. Kansalaisemme ansaitsevat todellisen unionin, joka edistää yhteisiä etujamme toimimalla vastuullisesti ja kumppanuudessa muiden kanssa.”¹⁶⁶

Globaalistrategian tavoite toimia EU:n yhtenäisyyden palauttajana kirkastuu sen ensimmäisessä toimeenpanoraportissa, jossa todetaan strategian toimineen ponnahduslautana Euroopan integraation syventämiselle Ison-Britannian EU-kansanäänestyksen jälkeen. Mogherinin mukaan Brexit-kansanäänestyksen arvioitiin tarkoittavan Euroopan heikentymistä, mutta toteaa, että heikentymisen sijaan EU on jatkanut yhdentymistään ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla, ja kulkenut yhä vahvemmin kohti puolustus- ja turvallisuusunionia. Globaalistrategian ensimmäisessä toimeenpanoraportissa todetaan, että EU on kymmenessä kuukaudessa yhdenmukaistanut politiikkojaan ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla enemmän kuin edeltävien kymmenen

¹⁶⁴ Hooghe & Marks 2001, 2.

¹⁶⁵ Euroopan unionin globaalistrategia 2016, 2–3.

¹⁶⁶ Euroopan unionin globaalistrategia 2016, 9.

vuoden aikana. EU:n sotilaalliset kriisinhallintaoperaatiot ja pysyvän rakenteellisen yhteistyön käynnistäminen luovat toimeenpanoraportin mukaan tukevan pohjan EU:n turvallisuus- ja puolustusunionille.¹⁶⁷

”EU:n globaalistrategia alkaa EU:n sisältä. Unionimme on vuosikymmenten saatossa suonut kansalaisille mahdollisuuden nauttia ennennäkemättömästä turvallisuudesta, demokratiasta ja vauraudesta. Aiomme tulevana vuosina rakentaa näiden saavutusten pohjalle.”¹⁶⁸

Yhtenäisyysdiskurssi korostuu myös neuvoston päätelmissä turvallisuudesta ja puolustuksesta. Ministerineuvostossa pidettyjen keskustelujen sekä niistä kirjoitettujen neuvoston päätelmien yleisönä ovat kaikkein selkeimmin EU-valtioiden ministerit ja virkamiehet. Neuvoston päätelmissä peräänkuulutetaan EU:n yhtenäisyyttä, solidaarisuutta ja resilienssiä.

Yhdessä valtiot voivat muodostaa vahvan Euroopan unionin, joka suojelee kansalaisiaan, ja vahvistaa eurooppalaista identiteettiä ja itsenäisyyttä. Niissä painotetaan jäsenmaiden sitoutumista, jotta Eurooppa voi parantaa kapasiteettiaan toimijuuteen, ja valmistautua mahdollisten turvallisuusuhkien ja -haasteiden päihittämiseen. Näin se parantaa päätelmien mukaan strategista autonomiaansa ja mahdollisuuksiaan yhteistyöhön kumppaneiden kanssa.¹⁶⁹

”EU:n on pysyttävä yhtenäisenä tässä yhä monimutkaisemmassa maailmassa, jonka voimasuhteet ovat muuttumassa ja hajaantumassa. Euroopan yhtenäisyys ei ole koskaan ennen ollut yhtä tärkeää eikä yhtä kiireellistä, olipa kyse toimielimistä, valtioista tai kansoista. Koskaan ennen yhtenäisyyttämme ei ole koeteltu yhtä paljon. Kykenemme yhdessä enempään kuin yksittäiset jäsenvaltiot yksin tai koordinoimattomasti.”¹⁷⁰

¹⁶⁷ Euroopan ulkosuhdehallinto 2017, 5–6, 20.

¹⁶⁸ Euroopan unionin globaalistrategia 2016, 14.

¹⁶⁹ Neuvoston päätelmät 17.6.2020.

¹⁷⁰ Juncker 2016. Puhe unionin tilasta.

Neuvoston päätelmät EU:n globaalistrategian täytäntöönpanosta turvallisuus- ja puolustuspolitiikan alalla muistuttavat jäsenvaltioiden sitoutumisesta EU-tason kunnianhimoiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Ne korostavat yhtenäisen lähestymistavan merkitystä muuttuneessa turvallisuusympäristössä, ja huomioivat pitkäkestoisten haasteiden vaikutuksen unionin turvallisuuteen.¹⁷¹

¹⁷¹ Neuvoston päätelmät 19.11.2018.

6. Johtopäätökset

Keskustelu Euroopan unionin tulevaisuudesta jatkuu sitä koetelleiden kriisien jälkeen. Yksi vaihtoehto EU:lle on korostaa sen asemaa kauppaliittona, ja keskittää poliittinen huomio toimivien sisämarkkinoiden kehittämiseen. Toista laitaa edustavat liittovaltiokehitystä tavoittelevat toimijat, jotka pyrkivät syventämään integraatiota ja luomaan yhteistä eurooppalaista identiteettiä. Nykyisessä tilanteessa liittovaltiokehitystä voidaan pitää varsin epärealistisena, ja EU joutuu pikemminkin etsimään uusia muotoja oman olemassaolonsa oikeuttamiseksi. Tutkimusasetelmassani oletan, että yksi tällaisista oikeutuksen muodoista on syvenevä yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka.

Euroopan komission puheenjohtaja Jean-Claude Juncker määritteli avauspuheenvuorossaan Euroopan parlamentin täysistunnossa Strasbourgissa kesäkuussa 2014 poliittiset suuntaviivat johtamalleen Euroopan komissiolle. Hän piti puheensa finanssi- ja talouskriisin jälkimainingeissa, ja puheen pääpaino olikin taloudellisten ja yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisemissa sekä kansalaisten luottamuksen palauttamisessa. Pääasiallisia keinoina puheenjohtaja Juncker esitti työllisyyden ja investointien kasvattamista, joiden mukaan hän nimesi esityksensä: ”Uusi alku Euroopalle: Työllisyyden, kasvun, oikeudenmukaisuuden ja demokraattisen muutoksen ohjelma”. Ohjelma jakautuu kymmeneen politiikan alaan, joissa Euroopan unioni voi Junckerin mukaan saavuttaa parempia tuloksia Euroopan unionin tasolla kuin jos ne jätettäisiin yksittäisten jäsenvaltioiden ratkaistaviksi.¹⁷²

Yksi Junckerin komission painopistealueista oli ulkopoliitiikka, ja EU:n tulisi Junckerin mukaan olla vahvempi maailmanlaajuinen toimija. Junckerin mukaan EU:n yhteinen ulkopoliitiikka ei ole riittävällä tasolla, ja hän esittikin, että pehmeän vallan lisäksi Euroopan unionin jäsenvaltioilla tulisi olla yhdennetyt puolustusvalmiudet, joiden luomiseksi Juncker esitti pysyvää rakenteellista yhteistyötä.¹⁷³

Tutkielmassani tarkastelin EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa Euroopan unionin yhtenäisyyden ilmentäjänä ja symbolisena sisäpolitiikan välineenä. Taustaoletukseni on,

¹⁷² Juncker, puhe Euroopan parlamentille 15.7.2014.

¹⁷³ Juncker, puhe Euroopan parlamentille 15.7.2014.

että unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan taustalla on tarve vastata EU:n sisäisiin kriiseihin, joita disintegraatio ja Britannian EU-ero ovat vauhdittaneet.

Hypoteesini perusteella muotoilin seuraavan tutkimuskysymyksen:

Millä tavoin EU:n sisäisen yhtenäisyyden tavoite heijastuu sen yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan?”

Tutkimusmetodeikseni valitsin temaattisen analyysin ja diskurssianalyysin. Temaattinen analyysi osoittautui hyödylliseksi välineeksi aineiston tärkeimpien teemojen kartoittamisessa. En pyrkinyt laadullisen aineiston kvantifointiin, vaan keskityin siihen, millaisia viestejä aineistossani pyritään välittämään, kenelle ne on kohdistettu, ja millaisia muutoksia niillä pyritään saamaan aikaan. Näihin kysymyksiin paneutumisessa diskurssianalyysi osoittautui hyödylliseksi työkaluksi. Diskurssianalyysi auttaa tiedon jäsentämisessä ja merkitysten ymmärtämisessä. Se korostaa kontekstin merkitystä, ja sitä, kuinka sanoilla pyritään muokkaamaan todellisuutta.

Tutkimusaineistossani usein toistuvia diskursseja, joiden pohjalta hahmottelin analyysiluvun rakenteen, olivat ulkopolitiikan tavoitteita kuvaavat diskurssit, Euroopan unionin haasteita kuvaavat diskurssit, sekä integraation edistämistä legitimoivat yhtenäisyysdiskurssit. Ulkopolitiikan tavoitteita kuvaavat diskurssit kiteytyvät EU:n arvoihin ja toimijuuteen. Ne pyrkivät rakentamaan yhteisille arvoille perustuvaa eurooppalaista identiteettiä. Yhtenäinen Euroopan unioni kuvataan vahvana ja vastuullisena globaalina toimijana, joka tukee sääntöperusteista kansainvälistä järjestelmää. Sen asemaa voivat kuitenkin horjuttaa niin sisäiset kuin ulkoiset voimat, jotka voivat nakertaa EU:n uskottavuutta, ja tuottaa haasteita, joilla on vaikutusta kansalaisten turvallisuuteen niin rajojen sisä- kuin ulkopuolella. Euroopan unioni ei kuitenkaan ole haasteiden keskellä yksin, vaan jäsenvaltioidensa tuella ja yhtenäisyyttä vahvistamalla se voi ennakoida ja reagoida näihin haasteisiin, ja säilyttää asemansa vahvana toimijana.

Euroopan unioniin suhtaudutaan analysoimassani materiaalissa kaksijakoisesti. Tutkielmani lähtöoletuksena oli se, että Euroopan unionista pyritään luomaan kuva vahvana toimijana globaalissa maailmassa, joka pystyy vahvistamaan rauhaa ja turvallisuutta erityisesti

unionin lähiympäristössä. Tutkimusaineistoon perehdyttyäni totesin, että EU:n yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka tavoittelee vahvaa toimijuutta, mutta EU:ta kohdanneet kriisit ja sisäisen yhtenäisyyden puute osoittautuvat sen heikkoudeksi. Euroopan unioni ilman riittäviä toimivaltuuksia ja mandaattia on heikko voima, jolla ei ole edellytyksiä esiintyä vahvana toimijana kansainvälisellä kentällä. EU:ta kohdanneet kriisit voivat kuitenkin toimia sytykkeenä poliitikkojen yhdenmukaistamiselle ja vahvemman unionin rakentamiselle.

Sisäpolitiikan symboliset tavoitteet heijastuvat unionin yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan, sillä ulkopoliitiikan tavoitteita kuvaavat diskurssit korostavat tarvetta EU:n sisäasioiden harmonisoinnille. Analysoimissani materiaaleissa korostui viesti, että EU:n jäsenvaltiot eivät voi yksinään saavuttaa samanlaisia kilpailuetuja kuin unionin jäsenenä. Aineistossa tärkeimpänä elementtinä esiin nousee se, kuinka vain yhtenäinen EU voi olla vahva globaali toimija. Näin ulko- ja turvallisuuspoliittinen puhe kääntyykin EU:n sisäistä kasvua ja integraation merkitystä korostavaksi puheeksi.

Nämä diskurssit korostavat unionin yhtenäisyyttä, ja niiden voidaan katsoa olevan suunnattuja unionin sisäisille toimijoille, kuten jäsenvaltioiden ja EU-instituutioiden edustajille. Ulko- ja turvallisuuspolitiikan tutkiminen sisäpolitiikan välineenä on osoittautunut hedelmälliseksi, sillä usein ulkopoliitiikkaa koskevat tavoitteet voidaan saavuttaa syventyneen integraation kautta.

Tutkielmani tavoitteena oli vastata kysymykseen siitä, voidaanko yhteisestä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta rakentaa kivijalka, jonka avulla EU:n integraatiota voitaisiin syventää. Tähän kysymykseen vastaaminen kokonaisvaltaisesti edellyttäisi jatkotutkimusta, joka ottaisi huomioon yleisön reaktiot ja yhteisessä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa tapahtuneet muutokset pitkällä aikavälillä. Työni rajaus mahdollisti yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehittämistä ja integraation legitimoitua tuottavien puheaktien tunnistamisen ja järjestämisen. Aineistosta oli mahdollista tunnistaa legitimoitua keinoja, sekä yleisö, jolla on toimivalta päättää siitä, toteutuuko materiaaleissa tavoiteltu integraatiokehitys, ja kuinka voimallisesti sitä lähdetään edistämään. Sen arviointi, kuinka hyvin näiden tavoitteiden saavuttamisessa onnistuttiin, edellyttäisi laajempaa tutkimustyötä.

Tutkimusasetelmani painottaa Euroopan komission ja jäsenvaltioiden eli Euroopan unionin neuvoston roolia EU-tason päätöksenteossa. Lisäksi asetelma korostaa supranationaalien EU:n ja hallitustenvälisen yhteistyön kilpailuasetelmaa Euroopan integraatiossa. Euroopan parlamentin rooli integraation edistäjänä tai yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehittäjänä jää sen sijaan epäselväksi. Parlamentti osallistuu yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan täytäntöönpanon seurantaan, ja julkaisee päätöslauselmat, joissa sen on mahdollista puhutella komission ja jäsenvaltioiden edustajia, ja ilmaista kantansa ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehittämistä. Euroopan parlamentilla on tärkeä rooli toisena lainsäätäjänä neuvoston rinnalla, mutta sen, millaisia tavoitteita Euroopan parlamentilla on integraation syventämisen ja EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan suhteen olen rajannut tutkimukseni ulkopuolelle.

Euroopan parlamentin tavoin komission painopisteet vaihtelevat ainakin osittain sen puheenjohtajan arvojen mukaisesti. Ursula von der Leyenin komission tärkeimpiä painopistealueita ovat vihreämpi, digitaalisempi ja kestävämpi Eurooppa. Vaikka komission prioriteetit ovat osittain muuttuneet Junckerin komission tavoitteista, on vahvempi EU maailmannäyttämöllä, vahva vastuullinen maailmanlaajuinen johtajuus, on sisällytetty komission painopistealueisiin myös vuosina 2019–2024.

7. Lähteet

Ball, Nicole 2004. Reforming security sector governance. *Conflict, Security & Development* 4:3, 509–527.

Balzacq, Thierry; Léonard, Sarah; ja Ruzicka, Jan 2016. ‘Securitization’ Revisited: Theory and Cases.” *International Relations* 30:4, 494–531.

Berend, Ivan T. 2017. *The Contemporary Crisis of the European Union. Prospects for the future.* Routledge, London.

Bergmann ja Niemann 2015. *Theories of European Integration.* Teoksessa *The SAGE Handbook of European Foreign Policy: Two Volume Set.* Sage Publications, London. E-kirja.

Braun, Virginia ja Clarke, Victoria 2006. Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3:2, 77-101.

Buzan, Barry ja Hansen, Lene 2009. *The Evolution of International Security Studies.* Cambridge University Press. E-kirja.

Christiansen, Thomas; Jorgensen, Knud Erik, & Wiener, Antje (toim.) 2001. *The Social Construction of Europe.* ProQuest Ebook Central.

Diez, Thomas 2001. Europe as a Discursive Battleground. *Discourse Analysis and European Integration Studies. Cooperation and Conflict*, vol. 36:1, 5–38.’

Diez, Thomas 2014. *Speaking Europe, Drawing Boundaries.* Teoksessa *EU Foreign Policy through the Lens of Discourse Analysis. Making Sense of Diversity* (toim. Carta, Caterina ja Morin, Jean-Frederic). Routledge. E-kirja.

Fabbrini, Sergio 2013. Intergovernmentalism and Its Limits: Assessing the European Union’s Answer to the Euro Crisis. *Comparative Political Studies* 46:9, 1003–1029.

Fabbrini, Sergio ja Puetter, Uwe 2016. Integration without supranationalisation: studying the lead roles of the European Council and the Council in post-Lisbon EU politics, *Journal of European Integration*, 38:5, 481-495.

Fiott, Daniel 2018. Strategic autonomy: towards ‘European sovereignty’ in defence? *European Institute for Security Studies.*

Gegout, Catherine 2010. *European Foreign and Security: Policy: States, Power, Institutions.* University of Toronto Press. E-kirja.

Haas, Ernst B. 2004. *The Uniting of Europe. Political, Economic and Social Forces* (uusintapainos). University of Notre Dame Presse, Indiana. Alkuperäinen julkaisu 1958, Stanford University Press.

Haas, Ernst B. 1971. The Study of Regional Integration: Reflections on the Joy and Anguish of Pretheorizing. *International Organization, Regional Integration: Theory and Research* 24:4, 607–646

Haas, Ernst B. 2001. Does Constructivism Subsume Neo-functionalism? Teoksessa *The social construction of Europe* (toim. Christiansen, Thomas.; Jørgensen, Knud Erik.; Wiener, Antje). SAGE Publications, London.

Hakovirta, Harto 1981. "Ulkopolitiikan teoreettiset mallit ja ulkopolitiikan analyysikehys". Tutkimuksia / Tampereen yliopisto. Poliitiikan tutkimuksen laitos 64. Tampere.

Halikiopoulou, Daphne 2020. Economic Crisis, Poor Governance and the Rise of Populism: The Case of Greece. *Intereconomics* 55, 34–37.

Hoeffler, Catherine 2019. Differentiated Integration in CSDP Through Defence Market Integration, *European Review of International Studies*, 6:2, 43-70.

Hoffmann, Stanley 1966. Obstinate or Obsolete? The Fate of the Nation-State and the Case of Western Europe. *Daedalus*, 95:3, 862-915.

Hooghe Liesbet ja Marks Gary 2001. *Multi-Level Governance and European Integration*. Rowman & Littlefield, Oxford.

Hansen Lene 2006. *Security as a practice. Discourse Analysis and the Bosnian War*. Routledge, London.

Hoffmann, Nils ja Niermann, Arne 2017. EU actorness and the European Neighbourhood Policy. Teoksessa *The Routledge Handbook on the European Neighbourhood Policy* (toim. Schumacher, Tobias; Marchetti, Andreas; ja Demmelhuber, Thomas). Routledge Handbooks Online. E-kirja.

Hudson, Valerie 2002. *Foreign Policy Decision-Making*. Teoksessa *Foreign Policy Decision-Making (Revisited)*. Palgrave Macmillan, New York.

Jokinen, Arja 1999. Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa *Diskurssianalyysi liikkeessä* (toim. Jokinen & Juhila). Vastapaino. Tampere.

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi; ja Suoninen, Eero 1993. Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa *Diskurssianalyysin aakkoset* (toim. Jokinen, Juhila ja Suoninen). Vastapaino, Tampere.

Juhila, Kirsi 1999. Tutkijan positiot. Teoksessa *Diskurssianalyysi liikkeessä* (toim. Jokinen, Juhila ja Suoninen). Vastapaino, Tampere.

Keukeleire Stephan ja MacNaughtan Jennifer 2008. *The Foreign Policy of the European Union*. Palgrave Macmillan, Hampshire.

Kinnvall, Catarina; Manners Ian ja Mitzen Jennifer 2018. Introduction to 2018 special issue of *European Security*: "ontological (in)security in the European Union". 27:3, 2018.

Marks, Gary, Hooghe, Liesbet, & Blank, Kermit 1996. European integration from the 1980s: State-centric v. multi-level governance. *Journal of Common Market Studies*, 34:3, 341-378.

Moravcsik, Andrew 1993. Preferences and power in the european community: liberal intergovernmentalist approach. *Journal of Common Market Studies*, 31:4, 473-524.

Morillas, Pol 2019. Introduction: Strategy-Making in the Era of Intergovernmentalism. Teoksessa *Strategy-making in the EU: The European Union in International Affairs*. Palgrave Macmillan. E-kirja.

Ojanen, Hanna 2007. Kansainvälisten suhteiden tutkimuksen teorit ja Euroopan integraatio. Teoksessa *Integraation teoria* (toim. Tiilikainen & Palosaari). Gaudeamus, Helsinki.

Palosaari, Teemu 2007. Taloustieteen, sosiologian ja oikeustieteen vaikutteet integraatioteoriassa. Teoksessa *Integraation teoria* (toim. Tiilikainen & Palosaari). Gaudeamus, Helsinki.

- Pansardi, Pamela ja Battegazzorre, Francesco 2018. The discursive legitimation strategies of the president of the commission: a qualitative content analysis of the State of the Union Addresses (SOTEU), *Journal of European Integration*, 40:7, 853–871.
- Risse, Thomas 2004. *Social Constructivism*. Teoksessa *European Integration Theory*. Oxford University Press, Oxford.
- Rosamond, Ben 2000. *Theories of European Integration*. Palgrave, Hampshire.
- Schimmelfennig, Frank, Dirk Leuffen, and Berthold Rittberger 2015. The European Union as a System of Differentiated Integration: Interdependence, Politicization and Differentiation, *Journal of European Public Policy*, 22:6, 764–782.
- Schmitter, Philippe C. 2004. *Neo-neofunctionalism*. Teoksessa *European Integration Theory* (toim. Wiener & Diez). Oxford University Press, Oxford.
- Sjöstedt, Gunnar 1977. *The External Role of the European Community*. Saxon House, Farnborough.
- Steele, Brent J 2008. *Ontological security in international relations. Self-Identity and the IR State*. Routledge, Oxfordshire.
- Stone Sweet, Alec & Sandholtz, Wayne 1997. European integration and supranational governance, *Journal of European Public Policy*, 4:3, 297–317.
- Suoninen, Eero 1999. Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa *Diskurssianalyysi liikkeessä* (toim. Jokinen & Juhila). Vastapaino, Tampere.
- Tiilikainen, Teija 2007. Klassiset integraatioteoriat. Teoksessa *Integraation teoria* (toim. Tiilikainen & Palosaari). Gaudeamus, Helsinki.
- Tiilikainen Teija & Palosaari Teemu 2007. Poliitiikan tutkimuksen näkökulma eurooppalaiseen integraation teoriaan. Teoksessa *Integraation teoria* (toim. Tiilikainen & Palosaari). Gaudeamus, Helsinki.
- Tocci, Nathalie 2017. *Framing the Global Strategy. A Stronger Europe in a Fragile World*. Palgrave Macmillan. E-kirja.
- Tuomi, Jouni ja Sarajärvi Anneli 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Kustannusosakeyhtiö Tammi. E-kirja.
- van Dijk, Teun 1997. *What is Political Discourse Analysis*. Teoksessa *Political Linguistics* (toim. Blommaert, Jan ja Bulcaen, Chris). Benjamins, Amsterdam.
- Van Middelaar, Luuk 2016. The return of politics – The European Union after the crises in the Eurozone and Ukraine. *Journal of Common Market Studies* 54:3, 495 – 507.
- Waever Ole 2004. *European Integration and Security*. Teoksessa *Discourse Theory in European Politics: Analysing French and German Discourses on State, Nation, and Europe*. Palgrave Macmillan UK.
- Webber, Douglas 2019. *European Disintegration? The Politics of Crisis in the European Union*. Red Globe Press, London.
- Wendt, Alexander 1999. *Social Theory of International Politics*. Cambridge University Press. E-kirja.

Wendt, Alexander 1987. The Agent-Structure Problem in International Relations Theory. *International Organization*, 41:3, 335-370.

White, Brian 2004. *Foreign Policy Analysis and European Foreign Policy*. Teoksessa *Rethinking European Union Foreign Policy* (toim. Tonra, Ben ja Christiansen, Thomas). Manchester University Press, Manchester.

Wiener, Antje ja Diez, Thomas 2004. *The Mosaic of Integration Theory*. Teoksessa *European Integration Theory*. Oxford University Press, Oxford.

Muut lähteet

Eduskunnan tiedote 26.6.2015. EU:n turvallisuusstrategian päivitys.

<https://www.eduskunta.fi/FI/tiedotteet/Sivut/EUn-turvallisuusstrategian-paivitys2.aspx>. Viitattu 30.8.2020.

Euroopan komissio 2014. Junckerin komissio aloittaa toimikautensa. Lehdistötiedote 1.11.2014

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fi/ip_14_1237

Euroopan komissio 2014. EU:n painopisteet. https://ec.europa.eu/finland/news/policies_fi

Euroopan komissio 2017. Valkoinen kirja Euroopan unionin tulevaisuudesta -sivusto.

https://ec.europa.eu/commission/future-europe/white-paper-future-europe_fi

Euroopan komissio 2017. Valkoinen kirja Euroopan tulevaisuudesta. Pohdintaa ja skenaarioita: EU-27 vuoteen 2025 mennessä. COM(2017)2025 final.

Euroopan komissio 2017. Pohdinta-asiakirja Euroopan puolustuksen tulevaisuudesta. COM(2017) 315 final.

Euroopan komissio 2020. Puolustusteollisuuden ja avaruusasioiden pääosasto

https://ec.europa.eu/info/departments/defence-industry-and-space_fi. Viitattu 31.1.2021.

Euroopan neuvosto 2016. Neuvoston päätelmät 14392/16. Implementation Plan on Security and Defence.

[eugs-implementation-plan-st14392en16.pdf](https://ec.europa.eu/eugs-implementation-plan-st14392en16.pdf) (europa.eu)

Eurooppa-neuvosto 2016. EU-NATO joint declaration.

<https://www.consilium.europa.eu/fi/press/press-releases/2016/07/08/eu-nato-joint-declaration/>

Euroopan unionin neuvosto 2019. EU:n turvallisuus- ja puolustusyhteistyö.

<https://www.consilium.europa.eu/fi/policies/defence-security/>

Euroopan unionin neuvosto 2019. Ulkoasianneuvosto.

<https://www.consilium.europa.eu/fi/council-eu/configurations/fac/>

Euroopan neuvosto 2018. Ulkoasianneuvosto pääkohdat, 20.11.2018

<https://www.consilium.europa.eu/fi/meetings/fac/2018/11/19-20/>.

Euroopan ulkosuhdehallinto 2018. A Global Strategy for the European Union. Verkkosivusto.

https://eeas.europa.eu/topics/eu-global-strategy/49323_en. Viitattu 31.1.2021.

Euroopan ulkosuhdehallinto 2017. From Shared Vision to Common Action: Implementing the EU

Global Strategy Year 1. [https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs-report-](https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs-report-full_brochure_year_1.pdf)

[full_brochure_year_1.pdf](https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs-report-full_brochure_year_1.pdf). Viitattu 1.4.2021.

Euroopan ulkosuhdehallinto 2018. Implementing the EU Global Strategy Year 2.
https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_annual_report_year_2.pdf. Viitattu 1.4.2021.

Euroopan ulkosuhdehallinto 2016. Jaettu näkemys, yhteinen toiminta: vahvempi Eurooppa. Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia.
https://eurooppatiedotus.fi/wp-content/uploads/sites/19/2017/02/globaalistrategia_fi.pdf. Viitattu 3.5.2021.

Euroopan ulkosuhdehallinto 2018. Permanent Structured Cooperation – PESCO. Deepening Defence Cooperation among EU Member States.
https://eeas.europa.eu/sites/default/files/pesco_factsheet_05-03-2018.pdf. Viitattu 27.4.2021.

Euroopan ulkosuhdehallinto 2019. The European Union’s Global Strategy: Three years on, moving forward. https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eu_global_strategy_2019.pdf. Viitattu 1.4.2021.

Euroopan unionin virallinen lehti 2002. Sopimus Euroopan unionista (SEU) (konsolidoitu toisinto 2002).

Euroopan unionin virallinen lehti 2010. Puitesopimus Euroopan parlamentin ja Euroopan komission välisistä suhteista.

Euroopan unionin virallinen lehti (EUVL) 2016. Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) konsolidoitu toisinto.

Euroopan unionin virallinen lehti (EUVL) 2018. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2018/1092, Euroopan puolustusteollisen kehittämissuhteen perustamisesta unionin puolustusteollisuuden kilpailukykyyn ja innovointikapasiteetin tukemiseksi.

Juncker, Jean-Claude 2015–2018. Puheet unionin tilasta -sivusto.
https://ec.europa.eu/commission/priorities/state-union-speeches_fi

Juncker, Jean-Claude 2014. Avauspuheenvuoro Euroopan parlamentin täysistunnossa 15. Heinäkuuta 2014. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-8-2014-07-15-INT-2-013-000_FR.html.

Macron, Emmanuel 2018. Haastattelu Europe1 kanavalle 6.11.2018
<https://www.europe1.fr/politique/macron-pour-une-vraie-armee-europeenne-un-projet-realisable-3794831>.

Merkel, Angela 2018. Puhe Euroopan parlamentin täysistunnossa 13.11.2018
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-8-2018-11-13-INT-2-299-0000_DE.html.

Ulkoministeriö 2019. Suomi toimijana EU:n yhteisessä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa.
<https://um.fi/eun-yhteinen-ulko-ja-turvallisuuspolitiikka>. Viitattu 1.3.2021.